

Az édesanyák attól a pillanattól, amikor áldott állapotba kerülnek, Isten kezébe helyezik sorsukat, életüket pedig átengedik a szolgálatnak, amit gyermekük világra hozása, felnevelése jelent. Asszonyi küldetésük legszebb, legszentebb része ez.

Dancs Rózsa könyvében ezt a természetes harmóniát mintha valami ördögi játék dúlta volna föl, mintha a pokol erői telepedtek volna a Kárpátok lábaihoz, hogy onnan zúdítsanak rá minden átkot a családokra: éhezést, hideget, sötétséget és feneketlen megalázások sorát. Ez a felfoghatatlan, ördögi játék szedte áldozatait több évtizeden keresztül – a magzati állapottól a meglett, már-már az öregkor határán lévő asszonyokig. Lelkek holokausztja volt ez, a meg nem született babák és sok-sok világra jött gyermek pusztító tábora - pokol, amit úgy hívtak: kommunizmus.

Ez a munka egy asszony, egy anya saját gyermekeiért vívott megrázó küzdelmén túl a figyelmeztetés könyve: nemcsak az abortuszkérdésre hívja fel a figyelmet, nemcsak a törvényhozókat inti nagy-nagy körültekintésre, hanem elsősorban és mindenképp a hazugságokra hívja fel a figyelmet, amelyek ha keresztény életünket befonják, nem jobbul meg a világ soha!

ISBN 978-615-5428-15-9

9 786155 428159

Ára: 2500,- Ft

Dancs Rózsa – Pokoljárás – Sorsok az egykori romániai abortusztörvény idején

Dancs Rózsa

Pokoljárás

Sorsok az egykori romániai
abortusztörvény idején

Antológia Kiadó
Lakitelek, 2014

Dancs Rózsa

Pokoljárás

Sorsok az egykori romániai abortusztörvény idején

Plugor Sándor rajza

Dancs Rózsa

Pokoljárás

Sorsok az egykori romániai
abortusztörvény idején

ANTOLÓGIA Kiadó
Lakitelek, 2014

Bevezető:
Pachota Gyula

Utószó:
Turóczi Katalin

Lektorálta:
Varga Gabriella

Fedélterv:
Kralovánszky Balázs

*A könyvet díszítő grafikák a szerző tulajdonát képező
kisgrafikagyűjtemény darabjai*

© Dancs Rózsa (Torontó), 2014

ISBN 978 615 5428 15 9

ANTOLÓGIAKiadó és Nyomda Kft
tel.: 76/549-045, e-mail: antologia@lakitelek.hu

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Háttér Stúdió Kft., Kecskemét
tel.: 06 (20) 99-14-286, e-mail: hatters@ezaz.hu

Édesanyám és nagymamám emlékére

*Gyermekeimnek,
Tinkának és Tamásnak szeretettel*

*Hálával férjemnek, Telch Györgynek,
amiért gondoskodásával és szeretetével szívébe fogadott
bennünket, és bebizonyította, hogy
„Mikor elhagytak, / Mikor a lelkem roskadozva vittem, /
Csöndesen és váratlanul / Átölelt az Isten.” (Ady Endre)*

*Köszönettel könyvtáralapító, szellemi katedrálisokat
építgető Varga Gabriellának bátorító szavaiért
és megértő támogatásáért.
Az ő szakszerű és erkölcsi gyámolítása nélkül a kéziratom
soha nem került volna a kiadó asztalára.*

*Végezetül, de nem utolsó sorban megköszönöm
Agócs Sándornak, az Antológia Kiadó igazgatójának,
hogy annyira érzékenyen reagált megkereséseimre,
és azonnal elvállalta könyvem megjelentetését.*

Imets László

Imets László kisgrafikája

ajánlások

Dobos Marianne

gyászterhes esztendők felszín alatti arca

Egy hosszú beszélgetésünket, amelyben életét mondta el nekem, valahogy így fejezte be Polcz Alaine: „Tudod, ha viszsza gondolok, rettenetesen nehéz volt. De így kellett történnie. Minden eseménynek meg volt a helye és a tanulsága életemben. Azok nélkül nem lettem volna az, aki vagyok...”

„És nem tudtál volna annyit adni a világnak, amennyit adtál...” — fejeztem be magamban akkor a gondolatsort.

Ez a gondolatsor az, amelyik mindig újraéled bennem, amikor egy rendkívül szép, de nagyon nehéz élet szöttekénem csak a színét, de a hátoldalán az azt alkotó szálak futását csodálom.

Így vagyok most is, amikor az erdélyi származású és a kanadai Torontóban élő Dancs Rózsa eddigi életére visszatekinthetek és eddigi életművébe bepillantást nyerhetek. *„Tűzvigyázó Rózsa”*, ahogy Varga Gabriella nevezte, Érmihályfalván született és ma Torontóban áll a strázsán, ahol a *Kaleidoszkóp* — *Kaleidoscope* című, magyar–angol kulturális folyóirat főszerkesztőjeként, a Kaleidoszkóp Hagyományörző Klubon keresztül a magyar nyelv őrzője, kulturális értékeink terjesztője.

Rózsa, a közép-európai kommunista elnyomás egyik kétszeres eltiportja, az Erdélyből Kanadába érkezett magyar asszony, ahogy kiszabadult iga alá kényszerített helyzetéből, a szabad levegőn lélegzethez jutva, elkezdte a szétszórt magyarokat is összefogni. Folyóiratot indított — maga és honfitársai kö-

rül igazi kulturális légkört teremtve, hogy a hazájukat veszített emigránsok ismét magyarnak érezzék magukat. És ez a folyóirat visszajutott az anyaországba. Amikor megkaptuk egy-egy számát, csodálkoztunk. Aztán megszerettük, becsülni kezdtük. És amikor könyve bemutatója alkalmából hazánkba visszalátogatott, emberi-baráti közelségében is megértettük, milyen szívós munkára volt és van szüksége, hogy ezt a kulturális szellemi otthont ott, a távoli kontinensen megszerettesse.

A Szabad Magyar Újságírók Szövetségének az 1956-os forradalom és szabadságharc negyvenedik évfordulója alkalmából kiírt pályázatán első díjat nyert a „*Vaddisznók törték a törbőkbúzáat*” c. novellájával. 2000-ben ezzel a címmel jelent meg írásainak az a gyűjteménye, amely szintén első díjat kapott a clevelandi Árpád Akadémiától.

És ez a címe a Kairosz Kiadónál 2010-ben az író nő néhány esszéjével kiegészítetten megjelent, életrajzi ihletettséggű *magnum opusának* is. Így kell neveznünk, nem egyszerűen könyvnek vagy kötetnek, mert ezt érdemli ki: Magnum Opus. Abban az értelemben, amint azt a Wikipédia magyarázza: a magnum opus latin kifejezés, jelentése „nagy mű”, angolul „great work”, amely egy író, művész vagy zeneszerző legnagyobb, valószínűleg legjobb alkotását jelöli.

Szerintem addig nem kaphatna érettségi bizonyítványt a Kárpát-medencében a magyar diák, amíg ezt a könyvet el nem olvassa. Soron kívül, azonnal vétetném fel a kötelező olvasmányok közé, nemzeti klasszikusaink alkotásainak sorába. Mert végre be kell látnunk, hogy mindenkinek ismernie kell a saját történelmét! Amit ebben a könyvben olvasunk, azt mi, a szerző kortársai jobbra sejtettük, de elhinni még legrosszabb rémálmainkban is alig tudtuk. Rózsa megidézi ebből a történelemből azokat az évtizedeket, amelyeket ő megélt mint magyar értelmiségi a kondukátor Romániájában, ahonnan menekülnie

kellett két kisgyermekével, mert nem tehetett másként. Hogy miért? Mert nem akarta tovább éhezteni a gyermekeit, nem akarta, hogy kiszolgáltatottságukban lelki nyomorékokká váljanak. Mert amikor húsz liter benzinért könyörgött, hogy szív-műtetre javasolt kisfiát a marosvásárhelyi klinikára vihesse, a sepsiszentgyörgyi városvezető, miközben elutasította kérését, így „nyugtatta meg”: „Tudja mit, ha meghal a gyermek, adok a temetésre húsz litert.” Magyar ember volt, akárcsak Rózsa gyermekeinek az apja!

S miután az ember azt hinné, hogy borzasztóbb dolgokat képtelen megélni, akkor kezébe kerül Dancs Rózsa legújabb kötete!

Amit ennek a könyvnek a lapjai feltárnak, minden emberi képzeletet felülmúl. Borzalommal tölt el annak a sok gyászterhes esztendőnek a felszín alatti arca, amelyet Rózsa a rákényszerített tragédiák máig sajgó fájdalmával, de érzélgősség nélkül, élénk tár. És teszi ezt azzal a felelősséggel, hogy az utókort megismertesse a történelem egy olyan fejezetével, amelyről hallgat a világ – szeméremből, kényelemből, tapintatból – vagy ki tudja miért? Talán a felelősségre vonástól rettegve? De teszi ezt azért is, hogy ki ne aludjon a láng az egyre idősödő generációkban – se itthon, se a diaszpórában.

Hogy mi mindent kellett a huszadik században egy embernek elszenvednie – ez esetben sok-sok asszonynak, leánynak és velük az őket szerető családoknak –, sokszor könnyes szemmel tudhatjuk meg soraiból. De megtudhatjuk azt is, hogy az anyai szív ereje mindenféle diktátor hatalmán képes felülemelkedni, mert őt Krisztus szenvedései tanították meg szeretni és küzdeni.

Ma, amikor a keresztény világ *Guadalupei Szűzanyánál* a még meg nem született gyermekekért könyörög, akkor azon

is el kell gondolkoznunk, hogy vajon tudunk-e minden megszületett gyermeknek szerető gondoskodást, emberi életet biztosítani?

Dancs Rózsa könyvével a kezünkben talán erre a kérdésre is könnyebben megtaláljuk a választ.

fr. Pawel Cebula OFM Conv.

minorita

lelkek kálváriája

Románia a törvény szigorával akarta a lakosság lélekszámát emelni, de úgy, hogy közben nyomorúságra ítélte az egész országot – éhezettette, fűtés és áramszolgáltatás nélkül, sötétségben tartotta a népet. Mindezek következtében az emberek elvesztették a talajt a lábuk alól. Egy olyan világban, amelyben az Isten tagadását intézményesítették, az emberek pánikba estek a felelőségek sokasága előtt. Az áldott állapotba esett asszonyok, leányok vagy elpusztították magzataikat és legtöbbször magukat is – vagy eldobták a megszületett kisdedeket. Az árvaságra jutott gyermekek tízezrei pedig állati sorban tengődve, szinte egymáson mászkáló rovarok sorsára jutottak.

Ilyen és hasonló szörnyűségek dokumentuma Dancs Rózsa könyve. Ezekről azonban már valamelyest értesültünk az 1989-es történelmi fordulat után, hiszen főleg a nyugati média vérfagyasztó helyzetképet festett pl. a romániai árvaházakról. Ezek ismeretében akaratlanul is felébred az emberben a kérdés, hogy minek nevezhető egy olyan társadalom, amely az életet semmibe sem veszi? Ahol a törvény Istent helyettesít?

Mert mi volt az, amit Románia évtizedeken keresztül a szocialista erkölcsösség nevében gyakorolt? Bűn vagy közömbös-

ség? Egyáltalán: lehet-e meg nem történni e ezer és ezer életmagnak, életpalántának a nemtörődömség sötét vermébe söprését?

Am ennél még döbbenetesebb — ha lehet egyáltalán fokozni a fokozhatatlant —, amit átélt maga a szerző, aki nyolc terhességéből csak kettőt menthetett meg az életnek. És annak a két gyermeknek a sorsa is a sötét, láthatatlan erők játékszerévé vált – amitől csak az emigrálás, a szülőföld elhagyása mentette meg őket.

Dancs Rózsa anyaságának kálváriája kérdések sorozatát indítja el az emberben. Bűnt jelent-e vajon egy személyiséget ígérő magzat szándékos elpusztítása? Vajon nem gyilkosság-e egy világra jött koraszülöttet szándékosan oxigén nélkül hagyni az inkubátorban? Szándékosan vesetálba dobni és nem inkubátorba helyezni egy héthónapra született kisbabát?

Hol vonható meg a határ a kettő között? Csak Isten a megmondhatója.

A gyakran megismételt szándékosság gyanúját az olvasóban a normális észjárást felülmúló események ébresztik fel – de mi volt normális egy kommunista Auschwitzra emlékeztető Romániában?

Fájdalommal és őszinte együttérzéssel ajánlom embertársaimnak Dancs Rózsa könyvét azzal az Istenbe vetett hittel, hogy nem fog többé ennyire kifordulni a világ a maga rendes kerékvágásából. II. János Pál pápánkra gondolva üzenem: Ne féljete! Ne féljete szembenézni a rosszal, mert csak akkor tudunk győzedelmeskedni fölötte, ha ismerjük igazi arcát.

Kóka Rozália

Hogy is bírt ki ennyit egy ember?

Megrázó, szívünk mélyéig felkavaró könyvet adott kezünkbe az egykor Sepsiszentgyörgyön, ma Torontóban élő író. Míg végigkísérjük a nyolc megfogant magzatának történetét, kirajzolódik előttünk a már letűnt — reméljük, hogy örökre letűnt! — Ceaușescu-éra démoni világának újabb sötét oldala. Dancs Rózsa vallomásos visszaemlékezését olvasva, Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című költeményének sorai kezdenek zakatolni fejemben:

*„Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van
nemcsak a puskacsőben,
nemcsak a börtönökben...”*

Még ott is? A hitvesi ágyban is? A szülőszobákban is? Az anyaölben is? — jajdulhat föl az olvasó a szerző és sorstársainak, millió és millió romániai édesanyának viszontagságait olvasva, akik a sátáni, a 770 Decree néven elhíresült abortusztörvény szenvedő alanyaiként megjárták a lelki és fizikai poklok mélységeit. A törvény arra volt hivatott, hogy a mélységes mély szegénységben vergődő Románia hatalommániás vezérének kívánságára az ország népességét egyre több gyermek vállalására kényszerítse. Minden áron! Minden eszközzel! A cél elérése érdekében az állam bevetette e téren is a hírhedett elnyomó gépezetét, amely behatolt az emberek legintimebb szférájába is.

Míg végigkísérjük a tehetséges magyartanár szerző pokoljárását, sorra megismerjük, ha csak villanásnyira is, a kor jellegzetes figuráit. A hatalmat gátlástalanul kiszolgáló kis senkiket, igazgatókat, orvosokat, nővéreket, a szekuritáte alkalmazottait, a besúgókat, a legközelebbi környezetből a kollégákat, a „barátokat”, a hitvány, gyalázatos férjet. Ennyi ellenséggel körülvé-

ve alig védhette meg a szerető édesanyja, testvére, néhány igaz ember. Szinte kétségbeesetten kérdezzük: Hogy is bírt ki ennyit egy ember?

A Jóisten megsegítette a mindenáron gyermeket akaró édesanyát, a nyolcból két megmaradt, egészségben felnőtt gyermeke minden szenvedéséért kárpótolta. Talán már csak ez az önmarcangoló kitárulkozás, szívébe zárt fájdalomnak a világgal való megosztása hiányzott ahhoz, hogy megtalálja lelki békéjét.

Érd, 2014. október 7.

Szarka Lisa

Kanadai szemmel

Nehéz szívvel csukom be Dancs Rózsa könyvét, miután az utolsó lapokhoz érek. Életének egy fejezetét ismertem meg benne, azt az időszakot, amikor hihetetlen viszontagságokat élt át mint leány, anya, feleség és tanár a Ceaușescu-vezette Romániában. Kínos feladatra vállalkozott, amikor elhatározta, hogy újból átéli hátborzongató emlékeit azért, hogy dokumentálja annak a diktatórikus rendszernek az embertelenségét. Bár iszonyatos lehetett ismételtén végigjárni azokat a stációkat, amelyek végül mégis az anyaság boldogságához vezették, fontosnak tartotta megosztani velünk nemcsak személyes történetét, hanem sok más asszony és gyermek tragikus vergődését is a túlélésre – emléket állítva ezzel azoknak a szerencsétleneknek is, akik áldozatai lettek egy brutális rezsimnek. Egy rendszernek, amely azért tudott „virágozni”, mert voltak személyek, akik mások szenvedései iránti közömbösséggel kiszolgálták. Egy rendszer, amely tönkrezúzta polgárai életét mind gazdaságilag-fizikailag, mind erkölcsileg. Amelynek alapját a félelem

és a bizalmatlanság képezte, amely beszötte még a legmeghittebb viszonyokat, a házastársi kapcsolatokat is. Az eredmény? Számtalan elhagyott árva gyermek, az elhanyagoltan, szeretet hiányában, éhezve-megfagyva elpusztult csecsemők hatalmas tömege. Nem akartuk elhinni, hogy ez létezett valóság volt, amikor a kiszivárogtatott hírek a nyugati világot először ismertették Románia borzasztó helyzetéről!

Ha belegondolok, megdöbbenőnek találok, hogy Rózsa könyvében feltárt események, akárcsak a média híradásaiból megismert történetek, a hetvenes, nyolcvanas években zajlottak, amikor én mint Kanadában született és nevelkedett fiatal diák sokszor utaztam Magyarországra, ahol nem érzékeljük, hogy a határ másik oldalán milyen szörnyűségeket éltek át magyar testvéreink. Mindig hálás voltam szülőhazámnak, Kanadának, hogy a szabadságomat soha nem korlátozta, hogy legfontosabbnak állampolgári jogainak tiszteletben tartását tartotta és tartja. Kanadában született magyar férjemmel együtt két gyermeket vállaltunk, akiket annyi szeretettel és figyelemmel nevelünk, amennyire szükségük van ahhoz, hogy kilépve az életbe, sikeres és felelős felnőtt emberekként megállják a helyüket. Magyar gyökereink megbízható talajt jelentenek számunkra, emberségünk, identitástudatunk forrását biztosítják, mert tudjuk, hogy bár sokszor nehéz feladat kanadaiaként igazi magyaroknak maradnunk, csak így érdemes élnünk. Mert mindig akadnak emberek, akik a szeretet fényét sugározzák még a legsötétebb mélységekben is, akár a könyvben megismert dr. Pachota Gyula, aki lelkeségével, szeretetével és kiváló orvosi tudásával segített nemcsak Rózsan, hanem minden betegén, aki hozzá fordult tanácsért, gyógyításért.

Az utóbbi években sok személyes kapcsolatom alakult ki kanadai erdélyiekkel, akik szintén Ceaușescu Romániájának megpróbáltatásai elől menekültek el. Az ő történeteik, akár csak Rózsaé, segít bennünket jobban megérteni, hogy miért

is hagyták olyan sokan el otthonaikat, azt a gyönyörű tájat és annak népi kultúráját, amelyet második Svájként emleget a világ. Márai versében olvassuk — mi, „akik örökségbe kaptuk” — a kérdést: „Ilyen nagy dolog a Szabadság?...” Úgy, mint az 1956-os forradalom menekülő népe, amikor negyven ezren érkeztek Kanadába. Mint annak a nemzedéknek a gyermekei, jól ismerjük, milyen személyes drámák vezették ide szüleinket. A Szabadságért!

Rózsát Isten megsegítette saját és gyermekei lelkéért vívott harcában, megáldotta, egy szép élethez segítette hozzá Kanádában, ahol felnevelhette a fiát és a leányát. A másik Istentől kapott ajándék Rózsa írói tehetsége, amit itt, ezeken a lapokon is tapasztalhatunk. Tárgyilagosan, érzelgősség nélkül sikerült elmondania saját és sok más asszony, leány és gyermek áldozatos történetét. Ezeket — szüleink, nagyszüleink sorcsapásaival együtt — nem lehet, nem szabad elfelejtenünk, hiszen ezek saját nemzetünk történelmének mérföldkövei. Mert csak múltunk ismeretében tud tovább virulni kultúránk a csillagösvényen!

Perei Zoltán kisgrafikája

előszó

1966-ban két fiatal lány találkozott Kolozsvár főterén. Mindketten friss egyetemi diplomával a zsebükben elbizonytalanodva néztek a jövőbe.

Egyikük magyar anyanyelvüként és magyar irodalom szakos tanárként nem kapott állást Erdélyben. Egyetlen állást ajánlottak fel neki: Adamclisi-ben, a Bărăgan szívében. Akkor még el nem tudta képzelni sem ő, sem a szülei, hogy mi dolga lett volna ott neki – ma már tudjuk, hogy a romániai Gulág magyar elhurcoltjainak gyermekei is ott senyvedtek, őket taníthatta volna –, egyúttal magát is örökre száműzve az életből.

„Huszonkét éves vagyok, eddig soha nem volt senkivel kapcsolatom, de most szerelmes vagyok. Még szűz vagyok, de nagyon szeretjük egymást. Nem házasodhatunk össze, mert ő még egyetemista, de mi lesz ezután? Kérhetem, hogy évekig csak simogassuk egymást anélkül, hogy feloldódjunk, igazán és egészséges szerelemmel szeressük egymást? Sem ő, sem én nem tudjuk, hogyan védekezzünk, hogy ne maradjak terhes. Édesanyámmal nem beszélhetek erről, hiszen tudod, ez a téma nem beszélhető ki a családban. Csak a házasság után – addig tabu a fizikai szerelem. S ha mégis bajba kerülnék, kitagadnának a szüleim, mert megbocsáthatatlan szégyent hoznék rájuk.”

Barátnőjét, a bájos, enyhén csipőficamos, ennélfogva félénk, magányosnak tűnő partiumi vegyész-mérnököt is a legfrissebb romániai törvény döbrentette meg: a 770 Decree néven megszavazott abortusz-törvény. Mindketten – a kívülilág előtt titkoltan ugyan, de – keresztény erkölcsök szerint nevelkedtek, „jó kislányokként” nőttek fel. Ráadásul, a hagyományos erdélyi erkölcsi normák értelmében a „jó kislányok” nem beszélhettek a nemi élet kérdéseiről sem az iskolában, sem a családban, nem

készítette fel senki az ifjúságot a családalapítás rejtelmekre. A szexuális nevelés ismeretlen volt a hatvanas években a romániai oktatási rendszerben. A szocialista etika alapjait a törvény írta elő, amely 1965-ben – minden előkészítés nélkül – kötelezővé tette a gyermekvállalást, akár házasságon belül, akár azon kívül. Bizonyos korhatáron túl pedig gyermektelenségi adóval sújtotta a fiatalokat.

„Romániában 1966-ban lépett érvénybe a rendelet (dekrétum), amely betiltotta az abortuszt. A Ceaușescu-rendszer archívumának adatai szerint az ezt követő években a normális szaporulaton túl kétmillió ember született az országban. A nem kívánt terhességekbe tízezer nő halt bele, és körülbelül huszonötezer gyermek maradt fél-árván. Ceaușescu célja egy múlt és identitás nélküli generáció megteremtése volt, amely haláláig hűséggel szolgálja őt. Ők a dekrét-gyermekek.”

(Internet: Varázstarisznya blog)

A 770-es dekrétummal az addig szellemi rabságban tartott fiatalokra lelki és fizikai kényszerzubbonyt is ráerőltettek. De nemcsak őket sújtotta az ördögien kidolgozott szigor: Romániában a családok élete a földi pokol újabb stációjával egészült ki.

Nicolae Ceaușescu Gheorghe Gheorghiu-Dej halála után 1965. március 22-én került hatalomra. A következő esztendőben törvényben tiltotta meg a terhességmegszakítást és mindenféle fogamzásgátló használatát, ugyanakkor megszigorította a válást, amelyet csak kivételes esetben mondhatott ki a bíróság. Minden olyan nőnek vállalnia kellett a gyermekáldást, aki előbb a 40., 1972 után a 45. életévét nem töltötte be és nem szült négy, később öt gyermeket, akiknek a nevelése még nem fejeződött be. Papíron voltak „kivételek”: ha valaki gyógyíthatatlan, például örökölt betegségben szenvedett, vagy a ter-

hesség erőszakos közösülés vagy vérmérgezés eredménye volt, megszabadulhatott magzatától. (A valóságban azonban ezek a fogalmak nem léteztek a szocialista Romániában, ahol ott és akkor erőszakoltak meg akárkit, amikor valamelyik elvtársnak játékos kedve kerekedett. Ez a férfiúi kiváltság érvényes volt a házasságon belüli kapcsolatokra is. Íratlan szabályként az aszszony engedelmeskedett az „urának”!)

Azt is előírta a törvény, hogy a fiatalok hivatalosan mikor tekintendők „véneánynak” vagy „vénlegénynek”, eszerint minden 25. életévét betöltött személyre gyermektelenségi adót róttak ki. Ez az adó ugyanakkor a fiatal gyermektelen családokat, házastársakat is sújtotta.

Védőgumi és bármiféle terhességátló módszer használata ismeretlen volt az országban. (A magam részéről Szováta fürdőn – már férjezettként, egy halott babával a hátam mögött – egy butikban láttam először az ízléses kis import csomagocskákat, amiket pult alatt adott át valakinek az árus. Kérdésemre, hogy mik azok, senki nem válaszolt, csak kint, az utcán sügta meg az ismerősöm, hogy éppen egy óvszer-üzérkedés tanúi voltunk, amit gyorsan el is kell felejtenünk, mert soha nem lehet tudni...)

És akár a biblia, a szexuális nevelés, terhesgondozás témájú könyvek is államellenes propagandaanyagnak számítottak, az országba való becsempészésük törvénybe ütközött.

Mi, a középiskolai padokból éppen kikerült csitrik éppen úgy nem is sejtettük, mint az átlag női társadalom, hogy az egyetemi, főiskolai felvételi vizsgákat követő éveleji, elkerülhetetlen nőgyógyászati ellenőrzésnek ugyanaz volt a célja, mint a munkahelyi rendszeresített és kötelező egészségügyi szűrővizsgálatoknak: a terhesség korai felfedezése, az esetleges vetélés nyomainak feltárása. Mindez általában az állambiztonsági

szervek képviselőinek, az ún. menstruáció rendőröknek a jelenlétében.

Hogy előfordulhattak spontán esetek is? Az egészségtelen táplálkozás, a testet-lelket próbára tevő munkahelyi ingázás, a sorbaállás nem egyszer szerencsétlenül végződő veszítést vagy korai szülést okozott. Ám az ilyenfajta spontaneitást nehéz, majdnem lehetetlen volt bizonyítani.

Amikor aztán 1981-ben életbe lépett az élelem, az energia és egyéb, minden emberi képzeletet felülmúló korlátozása, az ún. porciós rendszer, akkor már szinte öngyilkosságnak számított a gyermekáldás.

„Országga gazdasági és politikai függetlenségének visszaszerzése érdekében a külföldi államadósság teljes visszafizetése mellett döntött Nicolae Ceaușescu... A Kárpátok Géniusza végrehajtotta tervét, bár évente 15 ezer ember halt éhen vagy fagyott meg... a lakosság – a bevezetett jegyrendszer ellenére – éhezett, az alapélelmiszerekből is hiány volt.

Ceaușescu „tudományos diétát” javasolt országának, így próbálva az állandó húshiányt feledtetni. Az energiatakarékosság okán lakásonként egy darab 40 wattos égő működhetett, télen pedig meghatározták a lakások legmagasabb hőmérsékletét. Magántulajdonú autók alig közlekedhettek az üzemanyaghiány miatt, a tömegközlekedés kapacitását minimalizálták. A rendszabályok betartását kisebb rendőri egységek rajtaütésszerűen ellenőrizték...” (ceausescu.org)

A valóságban másképp festett a dolog: a fejadagokat néha hónapokig nem kaptuk meg, például heteken át nem láttunk tojást, krumplit, és akár fél év is beletelt, amíg hozzájuthattunk a húsadagunkhoz.

A tejtermékek, mint a vaj és a sajt már csak az Ukrajnában 1986. április 26-án történt csernobili katasztrófa után jelentek meg a polcokon – és sorolhatnók.

Villanyáramot körzetenként csupán minimális ideig kaptunk, néha csak késő éjszaka, meleg víz ennél fogva nem folyt a csapokból, de melegíteni sem tudtunk, mert a gázpalackkal is takarékoskodni kellett. Elképzelhető tehát azoknak a családoknak a helyzete, amelyeket éppen újszülöttel áldott meg az Isten, mert a napenkénti babafürösztés szoba se jöhetett...

Benzin? Ahogy O. elvtárs is megmondta, „Ha meghal a gyermek, adok a temetésre hús litret.”¹

Gyógyszer? „Mi van otthon? Vagy a szomszédnak?” – kérdezte gyakran a körorvos.

Ezek következtében a legsztelenebb manipulációk, a kon-tárkodások ezrével szedték áldozataikat. És bár a hiteles számadatok talán soha nem fognak napvilágra kerülni, annyit már tudunk, hogy 1966 és 1989 között mintegy tizenegyezer nő halt bele fertőzésbe, legtöbbször az orvosok és a hivatalosok szeme előtt vérzett ki, mert nem volt hajlandó elárulni, hogy ki segítette a magzatelhajtást.

Aki viszont nyomorúságában „még arra sem volt képes”, hogy valamit megpróbáljon, eldobta az újszülöttjét, akiről az 1989-es változás után rémtörténeteket ismert meg a világ.²

Több mint 2 millió elhagyott kisdéd került nemcsak az árvaházakba, hanem olyan gyermek-Gulágnak, akár Aushwitznak is nevezhető megsemmisítő intézménybe, mint a rendszerváltozás után véletlenül, a nyugati riporterek által felfedezett Cighid (az utóbbi szellemi, illetőleg fizikai fogyatékos gyermekek „kórháza” volt), ahol az éheztetés, a fagy és a különböző fertőzések miatt a „páciensek” 50%-a rövidesen meghalt.³

Áldozati báránynak szánt többszáz kisiskolás tanítóstól – mindenestől? Lássunk csak egyet az ördögien kidolgozott tervek közül: a sepsiszentgyörgyi szoborrobbantást..., amin csak a Fennvaló közbelépése változtatott...⁴

Dancs Rózsa

Stettner Béla kisgrafikája

bevezető

Aligha született valaki magzat- vagy gyermekgyilkos anyának. Az Úristen minket, nőket, úgy teremtett, hogy semmi sem tudja felülmúlni bennünk az anyai érzést. Mégis, az imént megvillantott statisztika mintha azt sejtetné, hogy Romániában az anyák nagy része messze az állati szint alá süllyedt – megadták a testnek, amit az ösztön irányított, aztán méhük gyümölcsét a legpokolibb módon elpusztították, még ha világra is hozták kisdedeiket.

Földi paradicsomnak kikiáltott pokolban élt és halt ott akkor magzat és asszony, amelyből nem volt menekvés. A Teremtés rendje borult fel.

Én gyermeket akartam, ennél fogva nem érdekelt az abortusztörvény.

Dr. Pachota Gyula, a gyergyószentmiklósi szülészet akkori főorvosa segített át tragikus vergődéseimen. A szabványos bevezető helyett álljon itt az ő visszaemlékezése:

Kedves Rózsika!

A hajdani, roskadozó szülészet épületében, ahol emlékeim szerint hét-nyolc hónapot töltöttél káprázatos elszántsággal, mindketten versenyt futottunk gyermekeid életéért – Isten segítségével sikeresen.

A kanadai ismeretségen keresztül modern méhlazítót (*Par-tusisten*) szereztél be, ami döntőnek bizonyult a vetélés megelőzésében, illetve a koraszülés elnapolásában. Bizonyára emlékszel arra, hogy hányszor kényszerültünk az izomrelaxáns gyors bevezetésére, szerencsére mindannyiszor eredményesen,

örvendve minden megnyert napnak. Még így is – ha jól emlékszem – a terhességed 36-37. hetében szültél (a te anyai memóriád bizonyára jobban emlékszik erre), de ez már a közös erőfeszítés győzelmét jelentette.

A régi szülészeti épületét jórészt lebontották, megőrizve annak első részét, amely kőből és téglából épült, valamint a homlokzatot a terasszal együtt, ahol egy kis napsugárhoz és friss levegőhöz jutottak a betegek, köztük Te is. Az emlékek is megöregedtek, több mint harminc évesek. Jelenleg az épületben Bőjte Csaba testvér érdeként húsz árva iskolásgyermek él és tanul. Tervezem, hogy bekéredzkedem körülnézni, megismerlenni azt a helyet, ahol tizenhét évig dolgoztam, jobban mondvá viseltem a hideg inget az osztály működéséért.

Alább néhány sajátos szempontot sorolok fel, amely szakmai életem egy része volt, és ami kiindulópontot jelenthet számodra az események kibontásában.

Általában háromhavi rendszerességgel látogattuk meg a többségében nőket foglalkoztató üzemeket, „megelőző jellegű”, illetve „betegségfelfedező” nőgyógyászati vizsgálatokat végzőkén. A cél – és ezt mindenki tudta – a terhességi állapot korai felfedezése volt. Megalázó helyzetet teremtett az a körülmény, hogy a munkásnőknek felkészületlenül, tisztálkodási lehetőség nélkül, a legegyszerűbb higiéniai lehetőségeket mellőzve, a munkahelyről kilépve nőgyógyászati vizsgálaton kellett részt venniük. Nőiségükben és önérzetükben mélységesen megaláztatnak érezték magukat, amit sokan meg is könnyeztek. A felfedezett fiatal terhességek azonnali nyilvántartásba és szigorú követési rendszerbe kerültek.

A területről származó spontán veszítések számának és körülményeinek elemzése hetente egyszer a kora reggeli órákban történt a kórházigazgató vezényletével (ezt magunk kö-

zött *abortuszróraténak* neveztük). Feltérképeztük az esetek megjelenésének helyét és számát. Az elemzés kiterjedt azokra a három hónapot elmúlt terhességekre is, amelyeket először jelentettek be a terhesnyilvántartásba. Ezekért természetesen a körzeti orvos, a terepes káder és mi is, szakorvosok, kemény bírálatot kaptunk.

A fogamzásgátlás természetes úton való alkalmazásának ismertetése tiltott volt. Ez hatványozottan vonatkozott az egyéb fogamzásgátló eljárásokra is. Külföldről az „antibébi” tablettát hazai gyógyszeres dobozokban hozták be elrejtve, mert a tettenérés büntetést vont maga után. Egy darab óvszer (koton) családi áldás volt még akkor is, ha ismételt használata szinte rendszeressé vált.

A hivatalos terhességmegszakítást bizottság engedélyezte, amelyben ügyész, milicista, orvos, titkárnő vett részt. A jóváhagyásnak szigorú feltételei voltak, például az, hogy a nő négy gyereket szült és neveli őket. Ez mélységesen embertelen volt, hiszen ha a gyerekek közül az egyik házasságra lépett, vagy netán elhalálozott, akkor az ötödiket is meg kellett szülnie, mert a törvény szó szerinti értelmezése ezt írta elő. Nemsokára azután az előírás „szelídült”, azaz csak az első fele maradt meg, vagyis, hogy „négy gyermeket szült és nevelte őket”. Feltétel volt továbbá, hogy a terhes nő 45. évét betöltötte, vagy netán olyan betegségben szenvedett, amely a hordás ideje alatt életét veszélyeztette. Az egészségi állapot elbírálásának jogszerűségéről orvosi komisszió döntött.

Ha egy terhes bő vérzés (folyamatban lévő vetélés) miatt jelentkezett, és sürgős műtéti beavatkozást igényelt, akkor a következő volt a rendszabály: orvosi bizottság összehívása és ennek döntése, bejelentési kötelezettség a milícia felé (óra, perc), műszerek használatának engedélyezése. A szertár két lakattal volt zárva, a kulcsok külön-külön két nővérnél voltak. Ezáltal

az ajtót csak mindkettő jelenlétében lehetett kinyitni. A műszerek forgalmát nyilvántartóban kellett vezetni és aláírással igazolni. A rendszeres hatósági ellenőrzés a nap bármely szakaszában várható volt.

Ha a beteg jóhiszeműen beszámolt arról, hogy milyen módszert alkalmazott az abortusz beindítására, az orvosnak – felelősségre vonás terhe mellett – az esetet jelentenie kellett a büntetőszerveknek, tehát megszűnt az orvosi titoktartás. Ezekben az esetekben az orvosnak tanúként kellett megjelennie a bírósági tárgyaláson. Én ezt a hihetetlenül kellemetlen helyzetet úgy kerültem ki, hogy az adatok felvétele csak az orvos és a beteg jelenlétében történt meg, mert a nővér jelenléte (esetleg beépített személy?) és esetleges jelentése az orvos szabadságát is veszélyeztette.

Ha a terhes tiltott beavatkozást végzett vagy végeztetett, rendszerint csak súlyos állapotban jelentkezett kórházi felvételre (vérzés, hidegrázás, láz), amikor a fertőzés már szétterjedt a szervezetében. Ez a félelemből fakadó hanyagság, időhúzás nemegyszer végzetessé vált, a fiatal anyákon már nem lehetett orvosilag segíteni, árván hagyta gyermekeit és családját.

Előfordult, hogy a terhes nő édesanyja, kétségbeesésében, lányának sorsát bűnös kezek beavatkozására bízta. Néhány nap múlva lányának temetésén őrvjögött büntudatában. A beteg nő sokszor elrejtette az abortuszával kapcsolatos valós történeteket, pedig a tünetek bevallása nagy segítség lett volna az orvoslásban...

Manapság is elképesztően nagy a szülészeti-orvosi tevékenység felelőssége és tehertétele, persze egészen más körülmények között, mint ezelőtt. A megoldandó feladatok láttán az orvos első, főbenjáró gondolata: milyen eljárást válasszon, amelynek esetleges következményei elhanyagolhatóak, hát-

térbe szorítva a szakmailag indokoltabb beavatkozás melletti döntést.

A „védekező-deffenzív medicina” vitathatatlan időszakát éljük: úgy gyógyíts, hogy bajod ne származzon belőle. Vészesen elszaporodtak a nemegyszer nyereszkerdesi céllal beindított úgynevezett orvosi műhibaperek, amelyeknek zöme szülészeti vonatkozású. Külön ügyvédi irodák szakosodtak arra, hogy olyan eseményeket bányásszanak elő – valós vagy valótlan értékeket –, amelyekkel támadni lehet akár évekre visszamenően is, busás pénzszerzés reményében...

Dr. Pachota Gyula

Karancsi

Karancsi Sándor kisgrafikája

első fejezet

A gyorsvonat egyenletes zakatolással robogott Kolozsvár felé. Az októberi levegő langyos simogatását a bőrömön éreztem, amikor végigmentem a folyosón. Kellemes volt, mindig szerettem ezt a csiklandozó érzést. Az egyik ablakot valaki lehúzva felejtette. Megálltam előtte, kissé ki is hajoltam, hogy mélyet szippantsak a fenyők illatából. A kinti világ már sötétségbe borult. A falvak ritkás fénnel integettek az utasok titkaival elsuhanó gyorsnak, talán egy-egy vágyakozó sóhajtást is utána eresztve.

Mintha a megrekedtségbe belefásult emberek gondolatait vágta volna arcomba a szél, hirtelen kimerültnek éreztem magamat. Útra kelni jó, jutott eszembe nagyanyám, aki képzletben már bejárta a kerek világot, de a valóságban ritkán mozdult ki a konyhából. Az elutazás azt jelenti, hogy történik valami, ami...

De vajon mi?

A vonat mosdójában vettem észre a vérfoltot. Halálos dermedtség fogott el, majdnem összecsuklottam. Tudtam, hogy mit jelent. Ám fájdalom nem volt, és a szédülést, ami elfogott, fáradtságnak is vehettem. Kolozsvár még távol volt, az ott-honom viszont már messzire maradt. A vonatnak az egyetemi város állomására reggel kellett befutnia. Addig a senki földjén voltam, egyedül, segítség nélkül. De hátha nem is kell segítség! Hátha csak az őszi vitaminhiány – riadozott bennem a kétségbeesett reménykedés.

Nem veszíthetem el ezt a magzatot is, hiszen még szemem előtt lebegett a kisfiam képe, akit oxigén nélkül az inkubátorban felejtettek. A nővér azt ordította a telefonba, hogy: „Ez a

kölyök megfulladt! Józsika, jöjjön gyorsan, cserélje ki az oxigén-palackot!”

„Ez a kölyök...”

Az ápolónő durva kiabálása döbbsentett rá arra, hogy miért vártam hiába a szoptatáskor a kisfiamat. Hiszen már órák óta halott volt!

Arrafelé akkoriban a szülészetén az anyákat és az újszülött babákat külön kórteremben *tárolták*. A kórházi előírás értelmében óvni kellett a picinyeket az esetleges fertőzéstől. És „fél-tették” a kismamákat a gyermekágyi láztól.

„Ez a kölyök” – ordította a nővér.

Mintha villám csapott volna belém. Hetek múlva is erre riadtam fel, erre a durva üvöltésre: „Ez a kölyök!”

Alig volt erőm a fejveszetten kapkodó ápolónőkhöz tántorogni, hogy megkérdezzem, nem az én gyermekemről van-e szó. Féltrelektek. Nem válaszolt senki. A falnak támaszkodva reszketve vinnyogtam, válaszáért imádkoztam, de nem hederített rám még a valahonnét előkerülő ügyeletes orvos sem. A tejüvegfalon nem láthatott át senki, az ajtót durván becsapták az orrom előtt a ki-berohangáló fehérköpenyesek.

Késő délután még mindig a folyosón vacogtam, remélve, hogy a következő szoptatásra mégis ölembe teszik a kisfiamat, aki hosszú fekete hajjal született, kerek kis arca kivörösödött a sírástól, amikor a bábasszony felém emelte.

Gyönyörű baba volt, soha olyan csodás kis arcot még nem láttam, mint akkor, amikor verejtékemben úszva, könnyeimen át megpillantottam.

1973. augusztus 14. volt. Büszke voltam, noha tudtam, hogy korán, hét hónapra érkezett erre a világra. Nem baj az, nyug-

tatott meg a szülész főorvos, Pálmai doktor, a csecsemők gondozását kitűnő szakember, dr. Zadurian Cherestes Irma végzi, „bízhat benne, jó kezekben van a kisfia”. Ezt mondta dr. Koczka György is, a belgyógyászati osztály főorvosa, aki mint hosszú évekig szervi szívbajom kezelője átjött a szülészetre, és megvárta az első füröszttést, mert meg akart győződni arról, hogy mind a baba, mind én túl vagyunk a veszélyen.

Ugyanez a gondolat vezethette vissza este fél tizenegykor az újszülött osztályra, ahol a folyosón a férjembe csimpaszkodva reszkettem egy kis biztató gesztusra várva. A belgyógyászaton 24 órás ügyeletét teljesítő Koczka doktor megdöbbsent kétségbeesett állapotom láttán, és azonnal akarta tudni a biztos helyzetet. Visszatérve hozzánk közölte, hogy a baba délután 4 óra pár perckor meghalt. Megfulladt az oxigén nélkül maradt inkubátorban.

Együgyű feljajdulásomra, hogy „legalább tudom, hogy most már mindegy”, dühösen kifakadt:

– A maga esetében nem mindegy, mert évekig kezeltük a szívével! Nem mindegy, hogy hányszor teszi próbára –, és dühösen berúgta a nővéri szoba ajtaját, ahonnan vidám kacarászás és zene hallatszott ki.

„Ez a kölyök!”

„Ez a kölyök!”

Véresre haraptam az ajkam, hogy ne zavarjam a reggeli szoptatás meghitt boldogságát, majd lerohantam a kapuházba, hogy taxiért telefonáljak. A kórházi kibocsátás hivatalos menetet más intézte helyettem.

1973. augusztus 15., hajnal volt, alig kezdett mocorogni még a város – és én menekültem a helytől, ahová két óra múlva belép majd a kitűnő szakember hírében álló, elegáns, magas,

karcsú Cherestes doktornő, akiben én teljesen megbíztam. Elképzelhettem, hogy miután rutinosan aláírta a halotti igazolást, közömbösen tovább böngészi majd az előző napi jelentéseket. Volt egy halott is? Nos, megtörténik, Ez már benne van a pakliban. Különben is, nem kapott hálapénzt senkitől érte...

Mert a férjem elfelejtette átadni, mint utólag mondta, a hálapénzzel kitömött borítékokat, amelyeket jó előre a kezébe nyomtam, hogy szülés előtt elegyengesse a szokásos utakat. „Csubuk” (*kenőpénz*) nélkül akár otthon is maradhatott akárki, sem orvos, sem bába nem nézett a betegre. Ez volt akkor ott nálunk, Sepsiszentgyörgyön az íratlan törvény.

Ott? Az egész országban, mert sokoldalúan fejlett szocializmus volt – és az jól kitaposott utakon haladt a fényességes jövőből felénk integető kommunizmus felé...

második fejezet

A vonat egykedvűen zakatolt, a füledt fülkében mindenki aludt már. Volt, aki újságot terített az arcára, volt, aki nyitott szájjal horkolt, mások diszkrétan pihettek a levegőtleniségtől, csak én nem tudtam lehunyni a szememet. Figyeltem a testemet. Többször kimentem a mosdóba, szerencsére az ajtó mellett kaptam helyet, nem kellett senkit álmában, ültében megzavarnom. Nem volt vérzésem, csak az a figyelmeztető vérfolt. Istenem, talán nem is...

És akkor belenyilallt a derekamba az első éles fájdalom. A következőt már a hasamban éreztem. Nem ámitottam tovább magamat, mert tudtam, hogy elkerülhetetlen a tragédia.

Csak azt nem voltam képes elképzelni, hogy a vonatfülkében vagy az utcán élem-e át majd a kínzó szégyenemet, az idegenek szájtáti tömegében tehetetlenül vergődve...

Megúsztam az éjszakát, nem vetéltem el a vonatban. A pályaúdvarról telefonáltam a férjemnek, de – bár korahajnal volt még – nem találtam otthon. Később sem kérdeztem meg tőle, hol és kivel töltötte akkor az éjszakát. Mi értelme lett volna?

A taxiban a kínoktól kékre-zöldre torzulva kucorogtam az ülésen, elsötétült előttem a világ, aztán egyszerre melegség öntött el.

A klinikán ismerős orvosom, a jó öreg Kесе doktor nem mert hozzám nyúlni, de az alsóneműmben megakadt magzatot papírzsebkendőbe csomagolta és berakta a táskámba.

– Ezt majd adja oda az ambulancián nekik – tuszkolt kifelé a rendelő ajtaján. Mintha nem akart volna tudni a bajról, riadtan, félszeg téblábolással fordult el tőlem, amíg be nem csukó-

dott mögöttem az ajtó. Normális körülmények között biztosan hívott volna nekem egy taxit vagy akár mentőt is, hiszen tudhatta, hogy ilyen állapotban nem lesz könnyű gyalogolnom. Normális körülmények között...

Elég hosszú, durva macskaköves út vezetett Kese doktor rendelőjétől a klinikákhoz..., de az abortusztörvény kegyetlen volt, és a jó öreg nőgyógyász nem akart részt vállalni a tragédiából. Nem vettem zokon tőle, mert nyugdíjas éveit nem tehettem ki fölösleges izgalmaknak. A táskámban lapuló véres cafatból különben sem lett volna már élő gyermek.

Tudtam az irányt és mentem. Az utcán folyt utánam a vér. A munkába igyekvő emberek rám bámultak, és ívben kikerültek a járdán. A friss reggeli levegő bizsergette az arcomat, de akkor az is fájdalmat okozott. Közben hangtalanul patakozott a könnyem, és egyre gyengébbnek éreztem magamat. Egy hosszú, fekete kovácsolt vaskerítés mentén megálltam, homlokomat a rácsokhoz nyomtam, két kezemmel beléjük kapaszkodtam. Egy kóbor kutya jelent meg mellettem és nyalni kezdte lábamnál a friss vért. Még a lábszáramnak is nekiáll, ha nem igyekszem, riadtam meg, és továbbvonszoltam magamat.

A klinikán senki nem állított meg, egyenesen a fogadóba mentem. Pillanatok alatt locsogott a talpam alatt a vér, és én bocsánatot kértem a takarítónőtől. A tébláboló mentősök megbámultak, és mert nem ők szállítottak be, sokat sejtetően egymásra kacsintottak. A fogadónővérek egyike, egy okos tekintetű, szép, szőke fiatal lány felismert.

– Mi van magával, fiatalasszony? Hiszen nemrég volt itt nálunk, akkor terhes volt!

Én a táskámat tehetetlenül odanyújtottam neki, hogy személyi igazolást s mit vegyen ki belőle, és csak a mocsokra gondoltam, hogy így bepiszkítottam a frissiben felmosott padlót.

Az ismerős kedves nővér könnyen megtalálta a kartotékomat, és miközben irtózva meredt a papírsebkendő tartalmára, amit hirtelen egy vesetálba dobott, szinte dühösen kérdezte:

– Mi történt az előző terhességével? Három hónappal ezelőtt volt itt, akkor hetedik hónapban volt! Rózsa, mi van magával?

– Szültem, akkor szültem – motyogtam a szép, egyre riadtabb leánynak.

– És a baba? – faggatott tovább a nővér.

– A baba meghalt – suttoztam talán, de meglehet, hogy csak gondoltam. Kínomban csak meredtem rá, és próbáltam egyenesen állni, amíg elvezetnek a vizsgálóba.

– Ez itt szinte két hónapos magzat – mondta elszörnyedve a lány. – Milyen férje van magának, drága? Hogy lehet valaki ennyire állat?

Már nem emlékszem, hogyan kerültem be egy műtőterembe, de azt tudom, hogy nagy bajban voltam, mert nem volt erőm tovább állni, ülni pedig a túlzott vérzés miatt nem tudtam. Valaki felsegített egy vizsgálóasztalra. Magamra maradtam. Sokáig...

Otthagytak, csak úgy, mint egy döglődő állatot, amelyikre nem érdemes egy lepedőt sem dobni, hiszen úgymint bemocskolná. Kiszolgáltatott állapotban feküdtem ott kiterítve, megaláztatlan, egyre jobban gyengülve – órákon keresztül.

Három hónappal azelőtt alhasi fájdalmaim miatt utalt be Kese doktor ugyanebbe a kórházba, ahol egy éjszakát töltöttem megfigyelés alatt. Akkor egyik szobatársam egy nyolcgyermekes román asszony volt, aki a változás küszöbén ismét teherbe esett. Nem is tudta, hogy újra várandós, mindaddig,

amíg egy nagyfokú vérzés miatt a mentőautó a kórházba nem szállította. Amikor közölték vele, hogy elhalt magzatot hord magában, nem akarta elhinni. De igaz volt, és elvetélt. Spontánul. Éjjel-nappal faggatták az orvosok, a rendőrök, a megyei ügyészség kirendeltjei, hogy mivel idézte elő a dolgot, felszúrt magának, netán hagymát, zöldséget ültetett a méhébe, nehéz tárgyat emelt? Hiába bizonygatta, hogy ő már öreg, nem is vette észre, hogy állapotos, nem segíthettek rajta az orvosok. Meg is mondták neki, hogy ha nem tesz beismerő vallomást, árván marad a nyolc gyermeke. És árván maradtak. Kivérzett a szerencsétlen. A szalonban a betegek megrettenve nézték, hogy lassan kimúlik, de még egy korty vizet sem adhatott neki senki. A rendőr lassú mozdulattal a gumibotjához nyúlt, ha valaki az agonizáló asszony felé indult. Volt, aki bár egy simogatással akart enyhíteni a haldokló kínjain, de a törvény szigorúan útját állta. Hajnalban négykor halt meg. Egy fehér lepedőt húztak az arcára, aztán ott hagyták reggelig (pedig nem is vonatkozott rá a törvény, hiszen neki nyolc gyermeke volt – igaz, már kettő kivételével mind felnövegettek... De lehet, hogy a törvény emberei másképp látták a dolgokat.)

Ez mind eszembe jutott, míg hidegrázósan, ottfeljtve vártam a sorsomra. Én is próbáltam vizet adni annak a román asszonynak, amikor láttam, hogy már véresre harapdálta kicserpesedett ajkát. A rendőr fenyegetően rám mordult, és mivel nem törődtem vele, durván kiütötte a poharat a kezemből.

Ahogy ezen gondolkoztam ott a vizsgálóasztalon citerázva, éreztem, hogy egyre szomjasabb leszek, és átsuhant az agyamon, hogy talán ilyen az is, amikor a sivatagban szenvednek víz nélkül az eltévedt vándorok. Az voltam én is, eltévedt vándor, aki egyre jobban akartam volna magam mellé anyámat, ő biztosan betakart volna valamivel, hogy leplezze a szégyenemet. Szegény édesanyám, ha tudta volna! De ő nem

is sejtette, hogy mi van velem, azt sem, hogy nincs, akitől egy korty vizet kérhetnék.

Az órák pedig teltek, újból és újból rám jött a hidegrázás, vacogtam, majd forróság öntött el, aztán ismét kocogtak a fogaim, de sokáig nem történt egyéb. Aztán valaki bedugta a fejét az ajtón, közölte velem, hogy a kolozsvári rendőrség és ügyészség várja az otthoni hatóságok visszajelzését, ami elég hosszadalmas folyamat. Addig nekem is várnom kell.

– Kérek egy pohár vizet – rimánkodtam, de már senki nem hallotta meg, az illető ugyanúgy tűnt el, ahogy bekukkantott: észrevétlenül. Amikor végre a sepsiszentgyörgyi hivatalos szervek válaszoltak valamit, akkor ismét sietve beszólt egy középkorú orvos, és mondta, hogy a hatósági emberek megérkeztek ugyan, de várniuk kell a professzorra, addig nem foglalkozhatnak velem.

– Vizet kérnék, egy pohár vizet – nyögtem, de az orvos leintett: majd.

A professzor alacsony, kedves, kövérkés román ember volt, kacagva, tánclépésekkel érkezett be a műtőbe.

– Na, mi van, leányka, nem tudsz gyermeket csinálni? – kedélyeskedett, és a derű hirtelen átragadt a többi jelenlévőre is. Még a rendőrök is nevettek.

– Ne búsulj, majd csinálsz – paskolta meg vacogó arcomat, és én bugyután megkérdeztem:

– Hogyan?

– Úgy, ahogy eddig is csináltad, gyermeket csak úgy lehet csinálni, másképpen nem – és a magával nagyon elégedett professzor a jelenlevőkkel kórusban nyertett. Majd beintett, hogy indulhat a műtét, és még mindig kuncogva, elbalettozott. És

a műtét beindult. Úgy nyersen, egyetlen érzéstelenítő nélkül megkapartak. Ordítottam, mert a szó szoros értelmében elevenen nyúztak meg.

Úgy emlékszem, a kórterembe késő délután toltak be. A hatalmas vérveszteség miatt nagyon gyenge voltam, de már kaptam vizet és két vékony szelet fekete kenyeret egy kanál lekvárral. Fáradt voltam és végtelenül üres.

Hogyan jutottam idáig? – tört át másnap is tartó letargiámon a kérdés. – Miért, Úristen, miért?

Karancsi Sándor kisgrafikája

harmadik fejezet

Házasságkötésünk után nem gondoltam védekezésre. Gyermekebolond voltam, és mindjárt szerettem volna babát vállalni. A férjem nem tiltakozott, igaz, nem is lelkesedett nagyon a gyermekáldás gondolatára.

De nem maradtam terhes. A sepsiszentgyörgyi nőgyógyászat főorvosa, dr. Nemes megállapította, hogy aránylag kicsi a méhem, azonkívül nem átjárhatók a petevezetékek, eldugultak, ami megfázás, gyulladás eredménye lehet. Az igaz, hogy évek óta ingáztam a munkahelyemre, télen farkasordító hidegben órákig vártuk a fapados teherautókat, később az autóbuszokat a szabad ég alatt...

Kolozsvárott elmentem a jó hírű Kese doktorhoz, aki egyetértett a kollégája diagnózisával. Felajánlotta, hogy „átfűjja” a petevezetékeket, ha akarom. Akartam. Meg is lepődött a jó öreg, amikor jelentkeztem nála és időpontot kértem a beavatkozásra. A kórházban végezte el a nagyon fájdalmas műveletet. A végén azt mondta, hogy szerinte nem sikerült felszabadítania a dugulásokat, esetleg később megismételhetjük az egészet. Mielőtt kábultan és halottsápadtan kitáncorogtam az ajtón, hogy taxiba üljek, sajnálkozva rám nézett és azt mondta: *„Nagyon bátor leányka vagy te, Rózsika.”*

Az asszisztense kikísért a kocsinhoz, és megkérdezte: *„Hol van a férje? Ilyen megpróbáltatáskor magával kell hogy legyen.”*

Mit mondhattam volna? Végül is én voltam olyan nagyon oda az anyaságért, nem ő. Ő csak engedte, hadd vergődjek kedvemre.

negyedik fejezet

A terhesség első jeleit észlelve, boldog izgalommal azonnal jelentkeztem a nőgyógyásznál szakvizsgálatra. Pascu doktora együtt váraкоztam egyik volt iskolatársammal, egy háromgyermekes asszonnyal, aki falun lakott, és úgy gondolta, hogy több gyermeket már nem tud vállalni a család. Az abortuszt azonban, mint tudjuk, a törvény szigorúan tiltotta.

Bizonyos egészségügyi okokat ritkán figyelembe vehettek, például többszöri szülés után az RH-negatív vércsoportot. Azt mindenki tudta, hogy még ilyen körülmények mellett is hatalmas pénzek ütötték az orvos markát, másként kedvére könyöröghetett akárki. A börtön réme mindenkire egyformán leselkedett...

A volt iskolatársammal egyszerre mentünk be vérévételre a laboratóriumba. És egyszerre is kaptuk meg a vizsgálat eredményét: az övé RH-pozitív, az enyém pedig RH-negatív lett.

Szorongva, ezzel a tudattal hordoztam szívem alatt az első gyermekemet.

Mint említettem, vidékre jártam tanítani, sokat áztam-fáztam, de azért szépen gömbölyödtem. Hetedik hónapos voltam, amikor a nyári vakáció elkezdődött, és én örömmel gondoltam a nyugalomra, amikor otthon maradhatok, nem kell zsúfolt autóbuszon gyúródva mindennap utazgatnom. Azt hittem, a férjem is örül majd, hogy a terhesség utolsó két hónapját nyugalomban, otthon tölthetem. Boldognak is látszott, sőt gondosnak. Másként mi magyarázta volna azt, hogy elvigyen szakorvos barátjához, akivel valamikor együtt járt síelni? Neki kellett a második, számára döntő véleményt hallania arról, mondta, hogy minden rendben van velem is, a babával is.

Nos, ezen a második szakorvosi vizsgálaton derült ki, hogy veszélyeztetett terhes vagyok. És minden későbbi bajt elkerülendő, az orvos javasolta, hogy stoppolják be a méhszájat. Ez nagyon megriasztott, de Nemes doktor olyannyira ijesztő képekkel ecsetelte a babámra és rám leselkedő veszedelmet, hogy gondolkodás nélkül vállaltam a beavatkozást. Elvégre a megyében a legjobb szakorvos hírében állt! Csak később, amikor gyászomban összetörve ugyan, de már beszélni tudtam a dologról, mondta el egy tapasztalt bába, Barabás Iduska néni, hogy a művi beavatkozásnál asszisztáló társaival elszörnyedve nézték, mit művelt velem az orvos: az égvilágon semmi nem indokolta a méhszáj bevarrását!

Röviddel Nemes doktor manőverét követően a férjem közölte, hogy egy barátjával két hétre elmegy üdülni a Fekete-tenger partjára, mert nagyon kifárasztotta az évi gürcölés, különben is, ha a baba megszületik, akkor igazán nem lesz alkalma a pihenésre. Ennyi lazításra minden embernek szüksége van, ezt beláthatom én is. Persze, beláttam, mert a győzködés egyre jobban kimerített, és megértettem, hogy ő már úgysem fog lemondani elhatározásáról.

Meleg volt, cseresznyeérlelő, szép nyár, a futórózsa teljes pompáját ráborította a két ablak közötti falra. A nagy diófa árnyékába húzódva figyeltem a bennem növekvő kis élet jeleit, a rugdalózásokat, ám a sírás fojtogatott. Első gyermekünket vártuk – és a férjem nyaralni készült! Nem voltam boldog, igaz, féltékeny sem, csak megbántott. De még így is volt annyi lelki erőm, hogy csitítsam felháborodott apósomat, aki hallani sem akart a fia könnyelmű elhatározásáról. Hadd nyaraljon, mondtam, nem lesz semmi baj, amíg odalesz.

Nem is voltam elhagyatott, az igaz, mert édesanyám és a testvérem felváltva látogattak, minden mozdulatomat, minden gondolatomat lesték, valósággal kényeztettek. Jólesett, bár tré-

fásan mondogattam nekik, hogy a szeretetükből valamit tartálékoljanak a megszületendő baba számára is, ne babusgassanak agyon. Kacagtunk, tervezgettünk, de legtöbbször arról folyt a szó, hogy én milyen kisbaba voltam, mikor sírtam legkeservebben, mikor kacagtam először hangosan, miért becéztek a szomszédok *atombabának*.

Édesanyám többször elmesélte, hogy a részeg oroszoktól csak a jó Isten óvta meg – és én. Talán azért is kellett éppen akkor születnem, hogy ő ne essék a muszkák martalékául. Amikor a front elérte Érmihályfalvát, és megérkezett az orosz csöcselék a tanyára, ahol édesanyám egyedül maradt apám bevonulása után, mindenki az óvóhelyre menekült. Az éppen szülésen átesett anyám is ment velük, pólyás engemet magához szorítva. Fürösztetni azonban vissza kellett osonnia a házba. Kevéssel a szülés után történt meg vele, hogy szoptatáshoz készülődött, amikor egy részeg katonatiszt pisztolyt szegezett a mellének és kezdte letépni róla a ruhát. Akkor felsírtam én, az egyhetes, mire a pisztolyt tartó kéz lehanyatlott és a vérben forgó szemű vadkan sápadtan kihátrált a lakásból. Mert bármilyen részek voltak a felgerjedt, félállatként barisnyáért ordítózó martalócok, a kisbabáktól meghátráltak. Volt bennük valami babonás előítélet a csecsemők láttán. Anyám még sokáig érezte azt a rettenetet, amit akkor átélt. Nem volt ennyire szerencsés viszont annak a bábasszonynak a gyönyörű tizenéves lánya, akit úzóbe vettek a részeg, faliórákkal feldíszített, üvöltöző ruszlik. A szerencsétlen gyermek a kútba vetette magát, ahonnan holtan húzták ki a menhelyről előlopakodó szomszédok. Az anyja majd' beleőrült a fájdalmába, amikor elpusztult gyermekét meglátta.

Élő történelemkönyv volt édesanyám is, de édesapám különösen. Áldott állapotban nem éppen szívderítő ilyen történeteket hallgatni, de én szerettem, ha meséltek.

Ezek a beszélgetések nyitották rá a szemünket a szocialista propaganda hazugságaira, például az iskolákban belénk sulykolt díszítő jelzővel emlegetett „felszabadító dicsőséges szovjet hadsereg” döbbenetes kegyetlenkedéseire, a zsarnoki hatalmaskodás igazi lényegére.

Nyugodt volt tehát a világ körülöttem. Önérzetem enyhén sajnált, de édesanyám – bár fájhatott neki ez a felemás és abszurd helyzet – igyekezett elhíttetni velem, hogy rendjén való, ha a férj kikapcsolódik olykor-olykor, majd könnyebben fogja a jövőendőbeli apaszerepet betölteni.

Ahogy a férjem visszaérkezett a tengerpartról, lebarnulva, pihenten, mindjárt bekövetkezett a baj. Friss jókedvében, erőszakos hévvel rám vetette magát, hogy meghálálja a nagyszerű nyaralást.

Három óra múlva megszülettem a kisfiamat. Koraszülés volt, és a hét hónapra született baba oxigén hiányában megfulladt az inkubátorban.

„Ez a kölyök...”

A férjem pedig nem adta át sem az orvosnak, sem a bábának a gondosan előkészített hálapénzt, mert elfelejtette, amint mondta később.

ötödik fejezet

Képes-e elviselni vajon az anyai lélek a gyermeke halálát? Nem. Legalábbis az én erőmet egyszerűen meghaladta. Hetekig nem tudtam aludni, enni, létezni..., mintha összeomlott volna körülöttem és bennem a világ. A férjem megbántva járt-kelt a lakásban, mivel idegesítette a bánat, amitől nem voltam képeses őt megszabadítani. Erről viszont én nem tehettem, mert egyszerűen képtelen voltam lazítani, mosolyogva szenvedni, csacsogni, vakációs élményeire figyelni. Ezért gyakran órákig magamra hagyott, hadd gyászoljak kedvemre.

Aztán egy este, amikor megunt a tévézést, rám vetette magát és megerőszakolt. Még eleven seb voltam, nemcsak lelkileg, hanem fizikailag is – rimánkodva tiltakoztam, könnyörögtem, de hiába.

Azonnal teherbe estem.

Azt kérdezte a kolozsvári fogadónővér, hogy lehet ekkora állat a férjem? Így. Csak így.

A nemi erőszak ott, akkor, még hozzá családon belül? Ugyan! Az asszonynak kutyakötelessége volt kielégítenie férjét a nemek egyenjogúságát programszerűen hirdető szocialista Romániában.

hatodik fejezet

Vajon kinek jutott eszébe, hogy ilyen tragikus tapasztalatokkal terheltén, de gyermektelenül én tartsak előadást Sep-sikőröspatak asszonyainak és leányainak arról, hogy ha nem szaporodnak, akkor a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom nagy és nemes célkitűzései ellen vétkeznek, hazafiatlanok, tehát bűnösök?

Az iskola igazgatója megfenyegetett, amikor visszautasítottam a feladatot, és vaskos feljelentést küldött rólam a megyei szerveknek. Bizonyos Szabó elvtárs kapta azt a megtiszteltetést a megyei pártbizottságtól, hogy szóba álljon velem, és figyelmeztessen hazafias kötelességemre, mert különben az állásommal játszhatom. Még hogy megtagadjam a felsőbb utasításokat... Pártunk és kormányunk nem azért helyezte belém a bizalmát és adott lehetőséget arra, hogy gyermekeket készítsek föl a kommunista jövőre! Emlékszem, megalázottságomban egy darabig hallgattam az elvtársat, mert hiába tiltakoztam volna, de aztán olyan düh fogott el, hogy hisztériásan elkezdtem kiabálni:

– Van Szabó elvtársnak leánya? Van egyáltalán gyermeke? Édesapaként oda kényszerítené maszlagolni a tömeg elé, amikor a legnagyobb csapás éri? Ez a párt utasítása? Hogy a szenvedő embert kiállítsák a világ elé olyasmiről beszélni, amire maga nem tud személyes példát mutatni?

A női hisztéria csúf dolog, de engem előtte is, később is megvédett attól, hogy közvetlenül becsúsztassanak a szekuritáté karmai közé. A körülmények kényszerítették rá, hogy tudatosan használjam később is fegyverként – önmagam védelmére.

A *Vaddisznók törték a törökbúzá*¹ című könyvemben elmeséltem, hogyan próbáltak szakmailag és emberileg megnyomorítani, amikor városi tanári állás helyett azt ajánlották, hogy legyek a megye magyar nyelvű napilapjának a cenzora. Éppen azután, hogy megint egy idő előtt született kisfiam halt meg. A második kicsi babám. Az ingázást okoltam ismételt tragikus kudarcoméért, és azért mentem neki az újabb versenyvizsgának, hogy városi állást kapjak. A versenyzők közül egyedül 100 százalékos eredménnyel, azaz a legmagasabb pontszámmal ezúttal is soron kívül maradtam, és a sajtócenzori kinevezéssel akartak megszabadulni tőlem.

Nem is jutott eszembe évekig, hogy egy régebbi fenyegetés valósul meg időről időre, hogy engem már régóta számon tartanak...

¹ Dancs Rózsa: *Vaddisznók törték a törökbúzá*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2010, 96. old.

Stettner Béla kisgrafikája

hetedik fejezet

A következő terhességemet is csupán a hetedik hónap közepéig tudtam kihordani.

Emlékszem, az újév már ránk kopogott. Ágyban vártam az éjfélt, mert fáradt voltam, a vacsorakészítés kimerített. Anyósomék még mosogatni sem segíthettek, mert a szokásos kártyapartiról nem akartak elkészni. Édesanyám nem mozdulhatott ki otthonról, mert a hónapok óta ágyban fekvő nagymamát nem hagyhatta magára. Férjem a tévében a kabaréműsort nézte, „ennyi kijár az embernek, ha már itthon kell töltenie a szilvesztert” alapon.

Leszedtem az ünnepi asztalt, éppen a mosogatás végére értem, amikor megszólalt a telefon. Egyik ismerősünk hívott, a mindig harsányan tréfás Géza, aki ezúttal kétségbeesett hangon közölte, hogy felesége császármetszéssel megszülte gyönyörű kislányukat. A baba azonban nem fog megélni, mert súlyos szívelégtelensége van. Talán még annyi élete sincs, hogy a kismama ébredéséig kibírja. Ilona nem is fogja látni a kicsinyét. Az újdonsült apa elbizonytalanodva kérdezte: *„Ugye, meg kéne kereszteltetnem, ameddig még lélegzik?”* Nem tudtam türtőztetni magamat, belesírtam a telefonba, nem bírtam vigasztalni az édesapát. Ez a hír annyira felkavart, hogy ettől a perctől csak az a halálra született apró élet és az árvaságra ítélt édesanya járt az eszemben.

Közben mindenütt koccantak a poharak, puffogatás, eszeveszett ujjongás, hejehujázás, kiabálás tépdelte darabokra a csendet – szilveszter éjjelén ez így szokás még a székelyföldi kisvárosokban is. Éppen egy sülttestálat törülgettem, amikor egy erős görcs a derekamba hasított. A rémülettől megdermedtem, ám a következő pillanatban az ismerős kis rúgás megnyugta-

tott. A fájdalom nem ismétlődött ugyan, de sietve azonnal ágyba bújtam. Próbáltam nem emlékezni semmi rosszra, de azért folyton Ilonáékra gondoltam. Így koppant le a szemem.

És ekkor megkezdődött a gonosz boszorkány-éjszaka. Negyedóránként csörgött a telefon, ugyanaz a női hang vihogott bele a készülékbe, ismételten kívánva a férjemnek a boldog új évet. Szerettem volna némi nyugalmat, a férjem azonban élvezte a játékot, mit sem törődve azzal, hogy egyre kimerültebbé tett a zaklatás. Úgy tűnt, hogy soha nem virrad meg, de aztán mégis eljött a reggel. Alig bírtam kimászni az ágyból. Sírhatnékom volt a kialvatlanságtól, az éjszakán át folyó megaláztatástól, de a szívem alatt az apró rúgások lassan eloszlatták a bosszúságomat.

Újév napján a levegő szinte ropogott – hideg és friss volt. A hó nehezen ülte meg a fákat, nem tudott lepotyogni az ágakról, mert a fagy mozdulatlanra dermesztette. Dél felé sétáltam kicsit az udvaron, próbáltam rossz érzéseimet elfelejteni. Morzsa ficáncolt körülöttem, prüszkölt, ugrándozva szaladt neki a kapunak, majd nagy iramodással a tyúkólat vette célba. Csend volt a városban, az éjszakai zűrzavar után mintha kissé elalélt volna az egész környék.

Este édesanyám lépett be, rövid ideig magára hagyva az állandó gondozást igénylő nagymamánkat. Olyan boldog voltam, hogy édesanya vidáman érkezett! Mintha nem is lett volna semmi gondja-baja, boldognak látszott, felszabadultnak. Fonott kalácsot hozott, én pedig töltött tojással kínáltam. Éppen a tojás alá nyúltam a kanállal, miközben édesanya újságot, hogy a húgom végre bemutatta a fiút a családnak, akiről eddig tudtak ugyan, de még nem látták.

Akkor, abban a pillanatban megszakadt a világ.

Hatalmas vértócsa lepte el a padlót alattam. Csak egy meleg hullám cikázott le a lábamon – és minden elvégeztetett. Első gondolatom az volt, hogy nem láthat ilyen véresen az orvos, még elítélne, hogy nem zuhanyoztam, de aztán pánikba estem: még másfél hónap van hátra a szülésig! Édesanya csak bámult, még annyi ereje sem maradt, hogy a férjemet kihívja a másik szobából, ahol éppen a szilveszteri kabaréműsoron hahotázott. Újév napján a mentősök is részegek voltak, nem jelentkezett senki a telefonhívásra, a férjem pedig első pillanatban kijelentette, hogy ő ivott már, nem vezethet. Valaki! Valaki kellett, mert a vér megállás nélkül folydogált lefelé a lábszáramon. Észre sem vettem a rémülettől, hogy édesanyám közben eltűnt, csak azt, hogy egyik szomszédunkkal tért vissza, aki aztán beszállított a kórházba. Az ügyeletes főorvos, dr. Papp István alighogy megvizsgált, a nővérnek mondott valamit, és hordágyon sürgősen a kórterembe vitetett. Mielőtt magamra hagytak, a lelkemre kötötték, hogy ne mocsanjak, bármi kell, csak nyomjam meg a csengőt. Negyedóránként bekukkantott a nővér, éjfél előtt még az orvos is. Ez az ember jó ismerősöm volt, a felesége is magyarszakos tanár, akárcsak én.

– Mi lesz a babámmal? – kérdeztem tőle.

– Azt nem tudhatjuk, mert a vérzés nem akar elállni – nézett rám szánakozva.

A szolgálatos nővér, egykori osztálytársam, szigorúan, szinte ridegen viselkedett, mintha soha nem ismert volna, ezért nem volt kedvem tőle érdeklődni.

Úgy tűnt nekem, mintha ugyanazt az imádságot ismételném hangosan, amit gyermekkoromban tanultam édesapától, de nem voltam ebben biztos. Tehetetlennek éreztem magamat, és csodálkoztam, hogy az akkori energiatakarékosság ellenére a villanyt egész éjszakára égve hagyták a szobámban. Az éjjeli

ügyeletes, a Papp doktort felváltó orvos, Tana István óránként becsoszogott hozzám és megkérdezte: „*Maga még él?*” Közben felrántotta a hasamon a takarót, és megállapította, hogy még mindig vérzem. Úgy telt el a nap is, mint az éjszaka, éppen egy kérdéssel bővült: „*Maga még él?*”

Még éltem. Nem volt fájdalmam, csak undorom, a saját mocskomtól iszonyodtam és rosszul éreztem magamat, hogy nem mosakodhattam meg.

Eltelt a második nap is az újesztendőből. Nem emlékeztem arra, hogy ki látogatott meg időközben, egy cserép rózsaszínű azaleát hagyva az éjjeliszekrényemen. Estére úgy elbágyadtam, hogy már nem is bántott a goromba orvos csoszogása és szenvtelen kíváncsiszkodása. Ismét éjfél felé járt az idő, amikor visszatért dr. Papp István is. Mondta, hogy egész nap nyugtalanul gondolt rám, telefonon is többször érdeklődött az állapotomról. Mivel nem akar megszűnni a vérzés, elhatározta magát a császármetszésre. A babának is egyenletes még a szívhangja, reméli, minden rendben lesz.

– Nem várhatunk tovább, mert kivérzik – mondta –, minél előbb műtőasztalra kerül, annál több esélye van a babának is. Pillanatokon belül itt lesz az altató kolléga.

– Altatnak? Nem altathatnak el, tudja, doktor úr, nekem gyermekkoromban szívproblémáim voltak, nem akarok altatást – tiltakoztam.

Papp doktor kissé meghökkent ettől, és próbált meggyőzni, hogy a kollégája legjobb a szakmában, nem fog semmi bajom történni. Akkor eszembe jutott Ilona. Ilona nem is sejtette, amikor bevitték a műtőbe, hogy amire kijön, csak halálos üresség lesz benne és körülötte.

– Nem, nem engedem, hogy elaltassanak – nyögtem.

Az altatóorvos, Csoma doktor is megérkezett közben, és kacagva mondta, hogy eddig mindenki azt kérte tőle, nehogy felébredjen az operálás idején. „*Maga meg nem akar elaludni, nahát, ez eredeti*” – kacarászott.

A műtősök aztán begurították a hordágyat, vártak, míg a főorvos leveszi rólam a takarót, ám akkor észrevette, hogy megkezdődött a szülés. A kontrakciók gyengék voltak ugyan, de egyre sűrűbbek, így nem a műtőbe, hanem a szülőszobába toltak.

nyolcadik fejezet

„Perfúzióval felgyorsítjuk a dolgot, remélem, hogy még megmenthetjük az életét” – mondta a főorvos gondterhelten Csomának, „A császármentszés kimenetelétől kezdtem félni. Hatalmas volt a vérveszteség.”

Tudom, hogy nem voltak fájdalmaim. Jól emlékszem arra, hogy nem is éreztem tulajdonképpen semmit, csak figyeltem a velem foglalkozókat. Amikor a főorvos azt mondta, hogy gyengül a baba szívhangja, felüvöltöttem.

– Megölték a gyermekemet? Ezt is hagyták, hogy meghaljon? Miért ölték meg? Miért nem indította el hamarabb a szülést? Miért?

Ordítottam, vergődtem, kiteptem a vénából a tűt, öklömmel a főorvos hasába vágtam. A bába meg a két nővér felháborodott ekkora tiszteletlenségtől, és durván szidva, lenyomtak, „mentették” az orvost tőlem, majd visszaigazították a gyűjtőerembe a perfúziós tűt. Ismét csepegett a gyógyszer, de már nem érdekelt semmi.

A kórteremben tértem magamhoz.

– Kisfiút szült, ép kisbabát, kissé gyenge – mondta a bába-asszony –, de él. És egy adag altatót nyomott az intravénás folyadékba.

Reggel hatkor riadtam fel, amikor a takarítónő becsörömpölt a kórterembe.

– Mi van a babámmal, tetszik tudni valamit, hogy van? – kérdeztem.

– Még szuszog – válaszolta közömbösen az asszony, mielőtt kilépett az ajtón.

Téved, biztosan téved, ha él, akkor biztosan jól van, nyugtattam magam, miközben kétségbeesetten kezdtem nyomni az ágy oldalára erősített csengőt. Az éjszakai szülésznő, Barabás Ida néni nyitott be.

– Hogy érzi magát? – kérdezte. Aztán zavartan ugyan, de elmondta, hogy nincs remény a babám megmentésére. Hét hónapra született, nagy vérveszteség után, a *placenta praevia* ilyen, alig másfél kilósan jött a világra, és az apa telefonon utasította a kórházat, hogy ne tegyék inkubátorba. „*Ki tudja, mennyi bajuk lenne később egy ilyen koraszülöttnel*” – mondta, de már nem nézett rám. A főnővér is igazolta: a férjem határozott kívánsága az volt, hogy tekintsék halva születettnek a babát.

Aztán valaki megjegyezte, hogy „*még piheg a vesetálban, még nem dobták ki*”.

Később sem emlékeztem arra, hogy ettől a perctől mi is történt tulajdonképpen. Rémllett, hogy láttam a babámat a vesetálban, ahol mint egy megnyúzott nyúlfióka didergett még egy darabig, amíg szemétvödörbe nem dobták, de talán csak képzeltem az egészet.¹

1975. január 3. volt, jégvirágos újesztendei dermedtség.

Ekkor, másodszor is határozottan kinyilatkoztatta orvosi szakvéleményét a külföldi szilveszterezésből frissen hazaérkezett dr. Nemes, hogy: „*Hiába erőlködik, maga soha nem lesz anya. Ezt már megmondtam évekkkel ezelőtt. Túlságosan fejletlen a méhe.*”

¹ Gail Kligman *Népesedéspolitika Ceaușescu Romániájában* című tanulmányából tudtam meg, hogy a halvaszületés is az embertelen manipuláció része volt: ha halvaszületettként regisztrálták a szerncsétlen újszülöttet, akkor nem szerepelt csecsemőhalandósági statisztikát rontó adatként. (Vajon ezt tudta a szülészetnek utasítást adó férjem is?)

De miért, Úristen? Miért? Miért büntetsz ennyire, Istennem?

Emlékszem, gyermekkori barátnőmnek húszéves korában még nem volt havivérzése, és amikor végre az édesanyja, komolyan véve a dolgot, orvoshoz vitte, kiderült, hogy olyan belső deformációval született, amin fiatalabb korában műtéttel tudtak volna segíteni. Ez az érthetetlen szülői felelőtlenség, az anyai oda nem figyelés egész életére megnyomorította, meddőségre ítélte. Amikor ezt hallottam, átsuhant az agyamon, hogy de szerencsés a barátnőm, mert megmenekül attól a borzalmas fájdalomtól, amit a szülésről meséltek az asszonyok.

Mert azt hallottam a nagymamámtól és az édesanyámtól is, hogy a szülési fájdalom aligha mérhető másfajta kínhoz. Ahogy ezt a kisfiamat is elveszítettem, az jutott eszembe, hogy Isten sorozatosan azért az egyszeri gondolatért büntet.

Talán akkor, felnőttként kerültem közvetlenül ilyenfajta kapcsolatba Istennel, és hittel hittem, hogy valamiért próbára tesz engem. Csak ne fájt volna annyira!

Halott babát szülni – ezzel csak három hét munkahelyi szabadság járt, különben a hivatalos szülési szabadság három hónap volt Romániában. A három hét nem volt elég sem ahhoz, hogy az ember fizikailag meggyógyuljon, sem ahhoz, hogy a lelki traumából magához térjen.

Stettner Béla kisgrafikája

kilencedik fejezet

Tél volt, a leghidegebb fajtából való, amikor a szél, a híres Nemere úgy szeli a levegőt, hogy az ember fullad meg tőle.

A Csíki utcában kellett hajnalonta azt a Kőröspatakra menő buszt bevárnunk, amelyik az éjszakai váltásból hazatérő munkásokat szállította. Ez már haladásnak számított, az autóbusz, mert évekig csak fapados, sátorral fedett teherautók jártak ezen az úton – majd megvette rajta az utasokat így télidőn az Isten hidege, köztük minket is, hét-nyolc ingázó tanerőt. Sokszor órákig toporogtunk az út szélén, egyik lábunkról a másikra ug-rálva. Eközben a lehetünkől jégcsapok formálódtak a sapka alól kikandikáló hajtincseinken és a férfiak bajuszán. Sokszor a buszmegállónak kijelölt helyen a ház alapját rugdostuk üte-mesen, hogy a helybenállás okozta fagyot könnyebben elvisel-jük, mire kivágódott a ház utcai ablaka és az álmából felkopo-gott házigazda dühösen ordított ránk. Ha nem tudunk aludni, menjünk a...

De megtörtént az is, hogy az autóbusz meg sem állt, hogy felszállhassunk rá. Ott maradtunk és gyalog vágtunk neki a mezei útnak. Félig agyongémberevedve, elkésve estünk be az is-kolába, ahol viszont az igazgatónk alig leplezett dühtől és kár-örömtől kivörösödött arca fogadott. Kéjjel húzta nevünk után a vonalkát, hogy majd a megyeieknek jelenthesse...

Reggelente csak egy busz járt Sepsiszentgyörgyről az Ár-kos–Kőröspatak–Kálnok vonalon, amiben aztán jól összerá-zódtunk az éjszakai váltásból hazatérő munkásokkal. Sokszor a szintén velünk ingázó agrármérnökkel betértünk a kollektív-gazdaság irodájába vagy a falu egyetlen cukrászdájába, ami azonban inkább kocsmá volt. Jó erős feketekávé-t kaptunk Esz-tikétől, akinek tanítottuk a fiát.

A kollektíviroda valamikor a Kálnoky grófok kastélya volt, amelyet 1990 után visszakapott az örököse. A mi időnkben azonban elhanyagolt volt, a főmérnöki irodát viszont otthosszá tette az 1970-es erdélyi nagy árvíz után kapott külföldi segélycsomagokból idementett sok meleg takaró és egyéb, nálunk nem is ismert apró használati tárgy. A főmérnöknek szóvá is tettük, hogy lám-lám, még a kollektívirodába is mosott a nagy árvíz külföldi portékát, amit ő nevetve elismert, egyáltalán nem zavartatva magát. Hogy az árvízkárosultaknak szánt segélycsomagok, gyógyszer, ruha- és élelmiszerküldemények milyen kanyarokkal jutottak az amúgy nem rászorultakhoz, ki merte volna firtatni...

Második születésem után biztosan depressziós lettem, de az ott akkor nem számított betegségnek. Alighogy véget ért a téli szünet, mennem kellett tehát dolgozni. Nem tehettem róla, hogy szinte búskomoran, szótlanul ödögtem a kollégáim között. De az óráimon, az osztályokban nyugalmat erőltettem magamra, néha mosolyt is, mert semmiképpen nem mutathattam tanulóimnak a bánatomat. A munkatársaim kedvesek voltak, részvételt fogadtak, de mivel senki nem szeret hosszú ideig szomorkodni, lassan elhúzódtak tőlem. Tulajdonképpen ezt is akartam. Hogy ne törődjenek velem, hagyjanak magamra.

A kántortanítói múltjára nagyon büszke igazgatóm úgy tett, mintha semmi nem történt volna velem, nem kérdezte, hogy vagyok, boldog új évet is csak azoknak kívánt, akik ajándékokkal surrantak be az irodájába. Megdöbbenett ez a közömbös magatartás, de igazán nem lepődtem meg, hiszen ismertem: állandóan mosolygó arca szívtelen, hiú, rideg, komisz emberarc volt. És mivel igazi hobbiját a gyűlések jelentették, az év első gyűlését mindjárt visszaérkezésem másnapján összehívta, és szankcióra javasolt engem, mert formálisan, azaz elvtársiasan nem számoltam be neki tragikus kimenetelű születésemről.

Tudtomra adta, hogy még legszemélyesebb tragédiánk is a szocialista társadalom nyilvántartásába tartozik –, amit természetesen orwelli módon kartotékoztak az illetékesek, gondolom most, de tudtam akkor is. A kollégák nem mertek rám nézni, de biztosan mindenki aláírta a megrovásra előkészített javaslatot. Mi egyebet tehettek volna? Ültem közöttük dermedten, mert bár nem hittem a csodákban, akkor mégsem voltam elkészülve ilyenfajta pizsokságra. Arra a „remek” szónoklatra a legkevésbé, amivel igazgatónk bezárta a gyűlést: *„Maga szótlanul ül közöttünk a bánatával, pedig elvártam volna, hogy beszéljen arról, hogy mi történt magával. Mi is emberek vagyunk, nekünk sincs kőből a szívünk, elvtársnő!”*

tizedik fejezet

Nagyon sokszor feljelentett ő már a megyei szerveknél a hosszú hajam, a jókedélyem, a tanulóim körében kivívott népszerűségem és Isten tudja, még mi miatt. Notórius jelentgetőző volt.

Először a tanári szoba hirdetőtábláján jelent meg a nevem és az addig nem is sejtett fegyelmezetlenségem: *„D. R. tanerő-höz nem méltó magatartást tanúsít azzal, hogy vállig érő haját nem vágatja rövidre és nem daueroltatja meg, mint a többi női tanerő. D. R. ezért fegyelmi szankcióban részesül.”*

Máskor egyébért részesültem váratlan megrovásban.

Azért például, hogy az óráközi szünetekben az udvaron beálltam a gyermekek közé játszani. Hamarosan mindenki a *Bújj, bújj, zöld ág*at játszotta, énekelte, aztán sorra vettük a többi, a *Nyuszi ül a fűbent*, a *Körben áll egy kislánykát* – és lassan minden tízpercet áténekeltünk, átkacagtunk, átjátsztunk. Még a kamasz nagyfiúk, a nyolcadikosok is mind beléptek a körbe, a kollégák pedig élvezettel derültek azon, hogy megszűntek a verekedések, a félrehúzódo különcködések – és élt az iskola. Egy hétig.

A rendkívüli pedagógiai tanácsülésig. Amit azért hívott össze iskolánk mosolygós igazgatója, mert populista magatartásommal felkavartam az iskola rendjét, olcsó népszerűséget vívtam ki a tanulók körében, ezért feljelentést írt a megyei szerveknek, kérvén, hogy vizsgálják ki az esetet. Ilyen és ehhez hasonló incidensek havonta megestek kőröspataki karrierem idején. Egy-egy feljelentés után behívtak a megyei tanfelügyelőségre, megkérdezték, hogy mi a véleményem a vádról, én beismertem, hogy igaz, nincs dauer a hajamban – azóta sem

volt soha –, szeretek a gyermekek között lenni, igen, játsztam az udvaron velük, bár nem voltam szolgálatos –, aztán ment tovább az élet. Fiatalok voltunk, vidámak, nem érintett a megrovás, és büszkéek is voltunk a tömör butasággal való néma szembeszegülésünkre.

Később már politikai színezetet kapott a dolog. Pártunk és kormányunk erkölcsi megítélése szerint a miniszoknya és a hosszú haj olyan kormányellenes cselekedetnek számított, mint a *Kombiné, kombiné, csipkés kombiné* kezdetű, a magyarországi rádió sugározta ledér dalocska. Meglehet, hogy időbeli eltérés van a visszaemlékezésem és a tiltása miatt slágerré vált ének között, de a neveltségesség és az abszurditás mindkét esetben nyilvánvaló.

Az autóbuszról olykor álmosan, többnyire átfázva érkezünk a patinás iskola épületéhez, amelyet csak egy virágoskertnyi udvar és egy drótkerítés választott el a katolikus templom udvarától. Az iskola és a templom kapuja szinte ikerbejáratként köszöntötte – és köszönti ma is – az arra járókat. A falu fölött emelkedő dombra épült mindkettő – a valamikori templom- és iskolaépítő lakosság elválaszthatatlannak tartotta a templomot és az iskolát egymástól. Reményik Sándort aposztrofálva, nem hagyták „*a templomot, / A templomot s az iskolát!*”

A paplak és az iskolaigazgató lakása is tőszomszédi viszonyban volt egymással.

A városból heten ingáztunk Kőröspatakra – egy nyugdíj előtt álló tanítónő, Dobolyi Jucika kivételével mind fiatalok. Életkedvvel, sziporkázó szellemességgel megáldott, korát meghazudtoló fiatalos lendületű és munkabírású asszony volt Jucika, aki mellett soha nem unatkoztunk.

Egy hétfő reggel már a domb lábánál észrevettük, hogy valami szokatlan dolog történik az iskolánk bejáratánál. A falu

fegyveres, egyenruhás rendőre, Petrica peckesen állt a kapu előtt, és megakadályozta a tanulókat, hogy belépjenek rajta. Érdeklődésünkre nem válaszolt, a gyermekek sem értették, hogy miért kell a kapun kívül álldogálniuk, holott ők az iskolába jöttek. A tanáriban derűs igazgatónk várt hatalmas ollókat rakva az orrunk elé. Ránk parancsolt, hogy menjünk ki a kapu elé, tartsunk szemlét a fiúk között, és vágjuk le mindenkinek a haját, akinek hosszabb, mint például az övé, mármint az igazgatónké. Ott helyben, mindenki szeme láttára hajnyírás! Pártunk és kormányunk, de főleg az igazgató utasítására.

Mert a hosszú haj huliganizmus, amit nem tűrhetünk meg sokoldalúan fejlett szocialista hazánkban, ahonnan már száműzte a zsenialitás azt a fogalmat is, hogy humán tantárgy... (*Miért? A fizika talán nem humán?* – kérdezte mindenki „édesanyja”, aki *férgeknek* nevezte sorban álló alattvalóit, a romániai lakosságot.)

Nos, mert a borbélykodást nem tanultuk az egyetemen, nem ugrottunk az ollók után. Végül csak belenyírtak a gyermekek hajába, de nem az ingázók. Ezért aztán vállalnunk kellett a következményeket – írásbeli megrovás, feljelentés, előállítás..., titokban közröhej, ami persze mindig visszajutott derűs igazgatónk fülébe és onnan tovább...

A tanulók csodálatosan fogékonyak voltak minden szépre és jóra. Ott, abban a falusi iskolában mindent kipróbálhatott a tanár, amire szakmai lelkiismerete rávezette. Volt ott irodalmi törvényszék egy-egy irodalmi mű elemzésekor, irodalmi vetélkedő, egy-egy elbeszélés továbbmesélése, hősökkel való azonosulás – minden, ami felébresztheti a már kapához szokott falusi gyermek esztétikai érdeklődését. Szakmai büszkeségem csak

¹ Elena Ceaușescu.

úgy duzzadozott, alig vártam, hogy kezdhessem az óráimat. És akkor ismét becsapott a villám.

Igazgatónk egyetlen fia, Gáborka is tanítványunk volt. Kedves, mindig mosolygó, okos, szorgalmas kisfiú. Orvos lett. Akkor, már ötödik osztályosként tudta az órák klasszikus felépítését és karóráján ellenőrizte is az időt: 2 perc – a napos jelentése, 5 perc – általános kérdések, 10 perc – egyéni feleltetés, 5 perc – az új lecke előkészítése, 25 perc – az új anyag leadása, 5 perc – az új anyag összefoglalása, 5 perc – a házi feladat ismertetése, 2 perc – felelet a kérdésekre, 1 perc – sorbaállítás, szünet! Édesapja kérésére minden óráról jegyzetet készített, amit aztán gyűlésen „megvitattunk”. Nos, rendkívüli irodalomóráimat Gáborka nem tudta papírra vetni, egyrészt, mert nagyon aktív volt, és élvezte a játékokat, másrészt nem volt ideje egyébvel foglalkozni. Ezt édesapja szakmai hibának, hozzá-nem-értésnek minősítette. „Elkeseredett” lépésre szánta el magát: szaktanfelügyelői ellenőrző csoportot igényelt a megyétől, hogy bebizonyíttassa: akik nem kántortanítóként szereztek diplomát, és nem gyorstalpalású szakosításon estek át a tanügyi reform után, azok nem tudnak tanítani.

Nyolctagú szakbizottság szállta meg az iskolát. Tizenhat napon át minden óránkat meglátogatták. Izgalmas időszak volt, de a fiatalságunk, magasfokú képzettségünk megmentett a túlzott stressztől, sőt élvezettel tartottunk meg minden foglalkozást, amin a tanulók ragyogóan bizonyították munkánk eredményét. Már akkor szakmai hitvallásom volt, hogy egy jó tanító vagy tanár a legeldugottabb tanyán is – most tegyük hozzá: a diaszpórában, tehát a legnagyobb szellemi, nyelvi idegenségben is – ki tudja hozni a gyermekekből a legtöbbet, a legjobbat, ha hittel és őszintén dolgozik. Mert csodák nincsenek, a csodákat mi formáljuk és segítjük a felszínre bukkanni. Nos, a bizottság rátermett pedagógusnak talált mindannyiunkat. Nemes Antal, akinek egyébként a feladatköréhez csak a fokozati

vizsgákra készülő magyar tanárok munkája, annak minősítése tartozott – tehát azoké, akik már több éves tapasztalattal rendelkeztek velem szemben, aki aránylag kezdő voltam a pályán –, óráim értékelésekor kijelentette:

„Aki azt állítja, hogy D. R. nem tud tanítani, hogy felkészületlen, az hazudik. Minden órája, minden tevékenysége élményt jelentett, nemcsak a tanulók számára, hanem nekünk, tanfelügyelőknek is...” (A szubjektivitást elkerülendő, a szakfelügyelőt ugyanis a jelenlévő, éppen szabad kollégái is rendszeresen elkísérték az órákra.)

Alighogy ez a kikényszerített megmérettetés véget ért, aligazgatói teendőikkel bíztak meg. Ezzel viszont az osztályfőnökségem véget ért. Ahogy erről a tanulók értesültek, a volt osztályom – ötödikes kisiskolások – szabályszerűen sztrájkba lépett. Nem fogadták el osztályfőnöküknek az új tanárt, nem beszéltek, néma csendben ülték végig az órákat. A kolléganőm, Jolán kétségbeesetten panaszkodott, hogy tehetetlen a tanulókkal. Ez pár napos távollétem alatt történt. Visszaérkezve az iskolába, sikerült megnyugtatom a gyermekeket, hogy nem adtam fel őket, továbbra is én tanítom nekik a magyart, csak éppen az osztályfőnöki órákat fogja más tanárnő tartani. Leccsillapodtak. De nem az igazgatónk! Vastag dossziében tárta a megyei tanfelügyelőség elé újabb bűnömet: személyi kultusz gerjesztése...

Ez az ember nem tudta tanári pályámat derékba törni, pedig bevallottan nagy szadista volt. Élete legnagyobb könyvélményének azt tartotta, amikor arról olvasott, hogy Dachauban a zsidók szájából kiszedett aranyfogakból hegyek emelkedtek a láger udvarán...

tizenegyedik fejezet

Egyik terhességem első hónapjaiban történt, hogy a *Kárpátok Géniusza* feleségével és bukaresti sleppjével éppen az árkosi kastélyt akarta megtisztelni látogatásával. A Szentkereszty-kastély, a környék egyik legszebb történelmi épülete a falu végén található, amelyhez közel szállt volna le a hatalmasságokat szállító helikopter.

„A mai Szentkereszty-kastély őse egy olyan épület lehetett, amelyet először 1773-ban említenek az inventáriumok. A Benkő családnak 1773-ban két udvarháza volt Árkoson, ezek közül az egyik kőből készült ház a falu alsó részében feküdt, malom is tartozott hozzá. Ez a kúria 1823 előtt átment a vargyasi Daniel család tulajdonába. ...

Gróf Kálnoky György 1840-ben vásárolta meg az árkosi birtokot Daniel Elektől, de nemsokára, 1844-ben elhunyt. Halála után özvegye, gr. Haller Anna (1816–1878) tulajdonába került a birtok. Valószínű, hogy a házaspár építtette a kastély mellett lévő kápolnát, valamikor 1840 és 1845 között, ugyanis a Szent György tiszteletére felszentelt kápolna Szent Annáról elnevezett harangját 1845-ben öntötték... A kastély utolsó birtokosai az ifjú báró Szentkereszty Béla (1885–1944) és Elsa nevű nővére voltak. Az árkosi kastélyt 1945-ben államosították, majd az 1980-as években a belső tereit radikálisan átalakították, amikor Nicolae Ceaușescu számára villának rendezték be az épületet.”

(Romániai magyar lexikon)

Ezt a látogatást is, mint minden hasonlót, hatalmas szervezés előzte meg, amelynek elmaradhatatlan tartozéka a tömegujjongás, az eget verő ováció volt. Ebből az iskolák sem maradhattak ki. Jöttek a különböző rangú ceremóniamesterek,

rajoni, megyei és bukaresti elvtársak, hogy a protokoll minden mozzanatát ismertessék, ismételtessék, gyakoroltassák. Ez azt jelentette, hogy heteken keresztül nem tanítottunk, hanem a zászlólobogtatást, a felállást, az éljenzést gyakoroltuk a mezőn, szemben a helikopter leszállásának helyével.

Szóltam az igazgatónak, hogy tekintettel veszélyeztetett terhességemre, én a fizikai megerőltetést nem fogom kibírni. Természetesen hallani sem akart a felmentésemről. Végő elszántságomban odaléptem egy habzó szájú hoppmesterhez, akiről suttozták, hogy éppen a *Génius* egyik alteregója volt, és mindenki füle hallatára megkérdeztem tőle: „*Ugye, Ceaușescu elvtárs nem akarja, hogy elveszítsem a magzatomat?*”

Az elvtárs a világ legkönnyedebb hangján, derűsen válaszolta, hogy Ceaușescu elvtárs sok sikert kíván nekem, és természetesen nem kívánja, hogy vállaljam a fogadás fáradalmait. Így megmenekültem.

Még heteken át folyt a próba, amíg végre elérkezett az Árkos határába tervezett leszállás pillanata. Arra a délutánra nemcsak a környék iskoláit rendelték ki, hanem a község nagyszámú cigányát is, akik szorgalmas krumplibetakarítást mímeltek. Amikor estefelé megérkezett a prezidenciális helikopter, a romák eldobták a vedredek, ujjongva megiramodtak, a dombról lefelé egyenesen a vendégek felé rohantak. Ez a spontán üdvözlés egy hatalmas piros pontot szerzett a megye vezetésének. Az igazgatóm pedig soha nem bocsátotta meg nekem, hogy kijátszottam szigorú utasításait.

tizenkettedik fejezet

Szovátafürdőről csodákat regéltek az asszonyok; a közhit szerint a meddőség és a női bajok a szováta gyógykezeléssel megoldhatók. A gyógyturizmus katalógusában ez olvasható:

„A Medve-tó Szováta gyöngye, ékessége, felbecsülhetetlen értéke. Európában páratlan, de máig kérdés, hogy a világon van-e valahol egy ilyen tulajdonságú, természetű, felhasználású tó. A Medve-tó nagy értéke, hogy meleg vizű, heliotermikus tulajdonságú. Gyönyörű, festői környezetben, erdőkkel övezett dolinában fekszik, 502 méteren a tengerszint felett...

Szováta már a XIX. század második felében hivatalosan bejegyzett gyógyfürdővel rendelkezett... 21 féle betegséget kezeltek itt sikeresen, melyek között megemlítendő a reuma, az ideggyulladás, az idegkimerülés, a méh és függelékeinek betegségei, az angorkór, a vérszegénység, a kezdődő érlemeszesedés, a meddőség...”

A mai útikalauz így mutatja be a fürdővárost:

„Székelyföld szívében, a Görgényi-havasok nyugati lábainál, 500 m magasságban fekvő Szováta Sóvidék legnagyobb települése, híres fürdő- és üdülőhely. Szovátafürdő jellegzetessége a sóstavak gyógyító hatásában rejlik. Szováta legnagyobb tava, a Medve-tó egyedülálló helioterm sóstó Európában, amely 128 éves, „minek melegsége igen érezhető, s az az előnye, hogy bogarak benne nincsenek, ... s főfájást soha nem okoz.” (Szováta hivatalos portálja.)

Kipróbáltam hát a szováta gyógykezelést is. Tanügyi szakszervezeti üdülőjeggyel két alkalommal élveztem a csodálatos tájat, a nagyszerű szakmai odafigyelést, a fürdő- és iszapkezeléseket.

Szabadidőmben meg-meglátogattam kedves barátaimat, kollégáimat, a makfalvi művelődési élet szíve-lelkének is nevezhető Fülöp házaspárt, Irénkét és Dénest, akikkel később komaságba is kerültünk. Feledhetetlen ad-hoc irodalmi este- ket szerveztünk ott a környék értelmiségijeivel, Fülöp Dénes lelkésszel, Kuszto Endre grafikussal, a kibédi Ráduly János- sal, a gegei, szintén komámékkal, László Jánossal és feleségé- vel, Piroskával. Makfalván megismélhetetlen élményt jelentett meglesni Vass Áron bácsit alkotás közben, amikor formálta hí- res bivalyait, és életre szóló hivatásként eltanulni Irénkéektől a kultúrkincsek felkutatásának, megőrzésének titkait. Akkor már létezett náluk a falumúzeum... És ez a község volt az, ahol tulajdonképpen rájöttem, hogy a tanári munka a lelkész hiva- tásához hasonlítható, a „templom és az iskola” együtt – mind- kettő a szentély szerepét tölti be... Makfalván, a Dózsa György és Wesselényi Miklós nevével fémjelzett településen végeztem utolsóéves tanárjelöltként a háromhetes pedagógiai gyakorla- tomot. A Makfalván megismert kultúrára éhes és nyitott, lelkes emberek örökre a szívemben maradtak – ugyanígy mondhatni az egész Kis-Küküllő-mente a maga természeti csodáival. Szo- vátán is minden tökéletes volt – ám én saját tökéletlenségem miatt, azért, hogy anyaságra nem vagyok képes, egyfajta bűn- tudatban vergődtem.

A gyermek utáni sóvárgásom mellett valószínűleg a *csak-azért-is* dac szintén munkált bennem.

Kopasz Márta kisgrafikája

tizenharmadik fejezet

1977 elején ismét áldott állapotba kerültem. Testvérem bárátnője, későbbi sógornője ajánlotta, hogy keressem fel dr. Pachota Gyula nőgyógyász-főorvost Gyergyószentmiklóson, aki tanácsot adhat, hogy mit tegyek veszélyeztetett terhesként. Bár némi fenntartással, de felhívtam telefonon és időpontot kértem az addig számomra ismeretlen orvostól.

Pachota doktor kedvesen fogadott, nem utasított el, de nem is biztatott – tekintettel az előzményekre. Emlékszem, azt is mondta, hogy ő nem Isten, és az Isten ellenében nem tud semmit tenni, szakemberként viszont mindent megpróbál. Ahhoz azonban be kell feküdnöm bizonyos időre a kórházába, hogy megfigyelés alatt lehessenek.

Tudom, abban a pillanatban elhatároztam, hogy messzire el fogom kerülni Gyergyószentmiklósnak a környékét is, és elfelejttem, hogy valaha is találkoztam dr. Pachotával.

Aztán a következő héten bevonultam a kisváros öreg épületében működő szülészetre, ahonnan csak ritkán mehettem haza.

„1977. március 4-én pusztító erejű földrengés rázta meg Romániát. A rengés erőssége a Richter-skálán 7,2 volt. A földrengés helyi idő szerint 21.22-kor pattant ki 110 km-re a Háromszéki-havasok alatt, [...] epicentruma a Vrancea-hegységben volt. [...] Románia-szerte [...] összesen 32 900 épület dőlt össze, 35 ezer család maradt hajléktalan és 200 000 épület rongálódott meg. Az emberi áldozatok száma 1570, a sérülteké 11 000. Az anyagi kár értéke elérte a 2 milliárd dollárt.” (Forrás: Wikipedia)

Az áldozatok között volt két népszerű román művész, Doina Badea énekesnő és Toma Caragiu színész... Kobak, azaz Szi-

lági Attila, Szilági Domokos és Hervay Gizella magyar költőink 15 éves fia, valamint egyik kedves, volt főiskolai tanárom, Dankanits Ádám történész is ekkor pusztult el Bukarestben.

A tévében az *Édes és savanyú* című bolgár filmet vetítették. Pillanatig az volt az érzésem, hogy hatalmas teherautó megy át a háztetőnkön, és az ajtóhoz támolyogtunk. A föld az épületekkel együtt kígyószerűen vonaglott, a tetőcserepek a viccbeli „virágésőként” hullottak alá – robaj, fény és rettenetes kutyaugatás... Az 55 másodpercig tartó rettenet örökkévalóságnak tűnt, a félelemtől pedig napokig nem tudtunk megszabadulni. A sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium épülete az 1940. november 10-én észlelt földrengés után ezalkalommal rongálódott meg a legsúlyosabban.

tizennegyedik fejezet

Hatodik terhességemet tehát az első hónaptól az utolsóig a gyergyószentmiklósi kórházban feküdtem ki.

Egészséges, gyönyörű kisfiamat Isten ajándékának tekintettem, aki dr. Pachota Gyula szülész-főorvoshoz vezetett. Ő a teljes nyugalomban és egy *Partusisten* nevű, intravénásan adagolható gyógyszerben bízott, amit természetesen csak Nyugatról szerezhettünk be. A csodafiolákat levélben kértem meg a kanadai Arany családtól, akik azonnal el is küldték azt. Ezt az injekciót mindig alkalmazta az orvos, mihelyt valami rendellenességet tapasztalt az állapotomban – fájdalmat vagy éppen kontrakciót. A lassan becsepegett szérum ellazította a méhizmokat, a magzat nyugalma helyreállt, és pár napig lecsillapodva, türelmesen vártam az idő múlását.

Mivel a *Partusisten* nagyon felgyorsította a szívdobogásoimat, Pachota doktor felváltva használta azt alkoholos perfúzióval. Kísérletezett? Meglehet, de én nem bántam. Intravénásan 100 százalékos alkoholt kaptam, amitől én annak rendje és módja szerint berúgtam, majd elaludtam, és amire felébredtem, rendben volt a hasam, megszűntek a görcsök. Egyszer meg is kérdezte az orvosom:

„Milyen érzés ez a mesterséges leitatás?”

„Pontosan olyan, mint amikor a poharazástól rúgunk be, csak nincs utána másnaposság” – magyaráztam meg, mert egyszer, még leánykoromban, sikerült megrészegeznem. Soha többet. Pachota kacagva nyugtázta a válaszomat, „Jaj, de irigyellek érte” – mondta.

Egy orvosi anekdotának is beillő történettel magyarázta meg, hogy miért próbálta ki ezt a furcsának tűnő, sepsiszent-

györgyi orvos ismerőseim szerint komolytalan módszert. Egy szaklapban olvastott arról az amerikai orvosházaspárról, akik tengerentúli útról repültek haza az Újvilágba, amikor a terhes asszony nál megjelentek a szülés előjelei. A férj megijedt, és hogy elejét vegye a dolognak, whiskyvel kínálta meg a feleségét. Az első ital után ritkulni kezdtek a kontrakciók, erre a férj szabályszerűen leitatta asszonyát. Szerencsésen földet értek, és a kisbabájuk normális körülmények között, kórházban jött a világra. Az illető orvos azután folytatott tanulmányai során jött rá, hogy az alkohol nagymértékben izomlazító hatása. Ezt próbálta ki rajtam meg hozzám hasonló veszélyeztetett terhes nőknél Pachota doktor – eredménnyel.

Orvosi körökben aztán idegesen elutasították ezt a módszert, sarlatánnak nevezve a „szélhámós” gyergyói szakorvost. Én úgy éreztem, hogy a Fennvaló kézen fogta kedvenc vidéki gyermekét, és a figyelmébe ajánlotta, a gondjaira bízott engem, hogy tegyem meg velem mindent, amire orvosi felkészültséggel folytán képes volt: legyen az ő akaratának végrehajtója.

Ahogy visszaemlékszem, szinte csak a szülésem után tettem gyarló embernek, akit akkor összeszidtam drákói szigoráért, mert eltiltotta tőlem a látogatókat. Pedig haragom tulajdonképpen nem őt illette...

Szobatársaimnak elmeséltem, hogy első és utolsó tényleges részegségemre akkor került sor, amikor életemben legeslegelőször kószolhattam meg a szegedi halászlét. Édesanyám ajándéka volt 1969-ben egy magyarországi út, amikor egy szerelmi csalódásból gyorsan szeretett volna magamhoz téríteni. Sikerral, hiszen fiatal voltam és az ilyen sebek huszonévesen könnyen begyógyulnak. Azonkívül, abban az időben egy anyaországi kirándulásra még nagyon ritkán kerülhetett sor, és természetesen hatalmas élményt jelentett nekem is. Székelyföldön a legtöbb ember, köztük a szüleim is a „kicsi magyar idő” em-

lékét, a második bécsi döntés utáni négy esztendő élményeit őrizték magukban és álmaikban. Odaátrol, a román–magyar határ túloldaláról csupa jó és szép dolgot képzelünk el, ahol mindenki magyar, nemes lelkű és arany szívű, okos, művelt – egyfajta glorifikáló érzéssel volt tele akkoriban mindenki.

Budapesten Csillaghegy és Angyalföld között ingáztam, egyik rokonomtól a másikig, közben próbáltam mindent meg- tapasztalni, ami utamba került. Fiatal lévén, könnyedén belesimultam egy-egy turistacsoportba, szerencsémre a túravezetők nem tekintettek kakukkióának, hanem engedték, hogy velük menjek. Rokonaim és újdonsült barátaim is nagy szeretettel igyekeztek minél több helyet megismertetni velem, főleg Pécs környékét.

Soha nem felejttem el a siklósi várat, ahol többször megfordultunk, és elvittek a villányi borpincébe is, amely – mert életemben ez volt az első – különleges hatással volt rám. Nem mellékesen pedig egy életreszóló tapasztalattal ért véget: rettenetesen berúgtam a borkóstolgatástól.

Kékesi László kisgrafikája

tizenötödik fejezet

Mintha önkéntes száműzetésben élnék – gondoltam sokszor a gyergyószentmiklósi kórházban. Ám el kellett ismernem, hogy az első hetek után felszabadultnak, szinte otthon éreztem magam. Bár sokat aludtam, rengeteget meséltem. Az egész életemet. És olvasmányélményeimet. Hallgatóságom mindig volt, ugyanakkor jó volt meghallgatni másokat is. Ezekben a beszélgetésekben hatalmas erő rejlett. Asszonyok voltunk, sokan közülünk megalázott, megnyomorított, elhallgattatott asszony, aki hosszú évek óta először itt és ekkor ismert megint önmagára. Hány nő elsuttopta a sötétben – vagy csak befelé motyogta magában? –, hogy: *„Istenem, ne hagyd végleg elveszítenem önmagam! Istenem, vezess vissza a régi volt-magamhoz!”*

Mert egyszer mindannyian szeretjük magunkat, aztán jönnek a tiltó, lelket sorvasztó idők – és nem marad valamikori csodálatos énünkből semmi. Abban a szűk, kicsi, régimódi, de makulátlanul tiszta kórházban, amelyben akkor a szülészet működött, nagyon sok gyönyörű nőiség-nőiesség, addig tetszhalott érték mozdult életre. És az emberi kapcsolatok átértékelődtek.

Tulajdonképpen hatottam azokra az asszonyokra, tudom, hogy áldozatos száműzetésem példaértékű volt, ezért adtak ők is nekem sokat a saját erejükből. Ráfigyeltünk egymásra, megértettük szó nélkül is a titokban kitörölt könnyek okait, észrevettük a tulsó sarokban a hirtelen változó lélegzetet, tudtuk, mikor kell megnyomnunk a gombot, hogy segítséget hívjunk a színét váltó betegársnak.

Ehhez a lelkisegély-nyújtáshoz Istenbe vetett hitem adott erőt. Legtöbbször a gyógyíthatatlan rákos asszonyok kapaszkodtak bele a szavaimba. A halálfélelem az embert önnön mé-

tóságában alázza meg, nem-egyszer eltorzítja egyéniségét is. Akkoriban nálunk még nem mondták meg a betegnek, hogy nem menthető. Utolsó percéig meghagyták abban a tudatban, hogy meg fog gyógyulni. De a szenvedés, a kín mégiscsak mindig előrevetíti a halál fenyegető árnyékát.

Nem kellett megszegnie senkinek a kórházi titoktartást. A hosszú bennfekvés megtanított arra, hogy jelekből megértsük az egyes helyzeteket. A kórház falai között akkor mindenki és minden eset egyedülállóan fontos volt. Vajon hányan tudták, hogy világnyi élet zajlott ott a szűk, ósdi falak között? Nem sejtette talán még a főorvos sem...

Emlékszem arra a délelőttre, amikor órákon keresztül beszélgettem a kisváros szeretett, tisztelt, leukémiában szenvedő gyógyszerésznőjével. Hogy a fekvéshez igazodott derekamat túlságosan ne erőltessem meg az üldögéléssel, féloldalasan a lábához kuporodtam. Az ablakon besütött a nap, kint olyan nyugalmas volt a világ, mintha semmi baj nem lenne a földön. És csodálatos fényben ragyogott a beteg fiatalasszony tekintete is, szinte elfelejtette, hogy közben kapta a vérátömlesztést. Lelkitársak voltunk, múltról és jövőről társalogtunk, mert az volt akkor a legfontosabb, hogy eszébe ne jusson a halál. Meleg, barna szeme kikerekedett, egész lénye csodálatos bizakodással telt meg, és kért, hogy majd mutassam be neki a babámat. *„Ott dolgozom a központi patikában”* – igazított máris a tájékozódásban. Próbáltam magamat is becsukni a valóság előtt, hiszen tudtam, hogy soha nem fog már belépni abba a gyógyszertárba. Ám akkor még terveket szőtt, és nekem akart a kedvemben járni. *„Elmegyünk együtt az örmény templomba, és együtt fogunk hálát adni a Fennvalónak, hogy átsegített a bajokon”* – biztatott. Megfogtam szabadon nyugvó kezét, és megígértem, hogy úgy lesz. Ott is együtt fogunk imádkozni...

Pár hét múlva eltemették.

Az örmény templom azért is került szóba akkor, mert azt legalább annyit bámultam a kórház teraszáról, mint a Gyergyói-havasokat. A templomon túl nem láttam a várost, tehát a látóhatárt jelentette nekem, és nagyon kíváncsi voltam, milyen lehet a belseje.

„Az örmények 1688-ban telepedtek le Gyergyószentmiklóson. A kis örmény közösségnek kezdetben nem volt temploma, mert a korabeli törvények nem engedélyezték a kőtemplom építését. [...] 1717. április 6-án Mártonffy György erdélyi püspök jelenlétében az örmények tulajdonába került az 1450-ben épült kis gótikus kápolna. A megvásárolt kápolnát több alkalommal is nagyobbították, szentélyét növelték. [...]

A mai örmény római katolikus barokk templom 1730–1734 között épült Theodorovics Simon kezdeményezésére. A templomot 1733. augusztus 24-én Bajtay Antal erdélyi püspök szentelte fel. A templom tornyát 1734-ben Lukács János építtette. Az örmény római katolikus templom kapubástyákkal ellátott várfala 1748-ban készült. 1899-ben a műemlék épületet felújították, belsőjét barokk stílusú freskókkal díszítették. [...] A késő reneszánsz stílusú kapubejárat gerendáján az 1637-es évszám olvasható, amely az idegenek temetőjének létesítését jelzi. A várfal ablak-szerű mélyedéseiben, a belső oldalon 1750 körül készült mesteri domborművek és festmények láthatók...” (Forrás: Wikipedia)

Egy estefelé, amikor rövid délutáni sétámra indultam, egy keservesen zokogó férfira bukkantam a folyosó végén. Nőgyógyászatban az ovosokon kívül ritkán jelent meg férfiember. Megtorpantam, ki akartam kerülni, de aztán némi habozás után mégis hozzáléptem, és megkérdeztem, hogy miért sír olyan szívtettépően. Feleségét aznap operálták, mondta, de menten vissza is varrták a vágást, mert a rák már egész szervezetét befolyta. Két pici gyermekének édesanyja gyógyíthatatlan beteg!

– Hogy lehet elképzelni az életet nélküle? Hiszen még olyan fiatal, olyan nagyon fiatal és olyan szép! – suttogta. – Még alszik, de ha felébred, nem láthatja meg, hogy sírtam. Nem szabad megtudnia, hogy meg vannak számlálva a napjai, mert azt akarom, hogy ne féljen...

A közeli karosszékbe süppedtem. A kórterem ajtaját nem csukták be, ráláttam a beteg fiatalasszonyra, aki még aludt. Sápadt volt, porcelánbaba arca nyugodt, szinte túlvilágian szép. A férfi állt fölötte, olykor bizonytalan, szinte félénk mozdulattal megsimogatta a haját, a kezét. Már nem sírt. Mosolygósra erőltette magát, hogy ha kinyílik a felesége szeme, akkor a vidám arcát lássa.

Alkonyatkor az altatásból magához tért asszonykához az édesapa behozta a gyermekeket is, akik csacsogtak, hancúroztak, ünnepnek képzelték a felhajtást, a virágcsokrokat; játékokat hoztak magukkal. A kislány copfot próbált fonni édesanyja izzadságtól csapzott hajából, hogy ráköthesse a rózsaszín szalagot, amit útban a kórház felé vásárolt neki. A kisfiú csak cukorkát ajándékozott édesanyjának, ami nagyon finom volt, egy szemet be is kapott. *„A többit neked hagyom, édesanya”* – mondta.

A beteg mindenkit beintett magához, aki a nyitott ajtó előtt elhaladt, és bemutatta a családját. Nekem másnap is mesélt szerelmükről, gyönyörű kislányukról, aki olyan, mint egy kicsi angyal, kék szemű és göndör szőke haját nehéz fésülni, mert tömött és összegubancolódik. Mesével szokta elterelni a figyelmét, amikor bontogatja a makacs fürtöket, mondta, a mesét viszont a kisia is szereti hallgatni, noha ő még csak most kezd rendesen beszélni. *„Olyan aranyos, amikor odakuporodik mellénk és nagy csodálkozó szemmel, a hüvelykujját szopva figyeli, hogy mi történik a kismalaccal... De ha látná, Rózsika, mekkora különbség van a két gyermek között!...”*

És tele volt hálával. Hálás volt Istennek, mert ilyen szép élettel ajándékozta meg, és Pachota doktornak, hogy megműtötte és megszabadította a fájdalmaitól. *„Mostantól csak a családomnak élek, meglátja, nem fogok minden apróság miatt bosszankodni vagy aggódni, mert semmi nem olyan fontos, mint ők.”*

Még bent voltam a kórházban, amikor halálának híre eljutott hozzám.

Rengeteget olvastam, embereket, sorsokat ismertem meg, különböző kézimunka-technikákat tanultam a környékbeli, a kórházban megismert asszonyoktól – az igazsághoz hozzátartozik azonban, hogy nem túlságosan nagy sikerrel –, és készültem a szakmai versenyvizsgára. Újra meg akartam pályázni egy városi magyar nyelv és irodalom katedrát, hogy véget vessek az évek óta tartó ingázásnak, a fagyoskodásnak, a fel- és megfázásnak, amely nagymértékben hozzájárulhatott – egyes vélemények szerint – ismételt koraszüléseimhez.

Befekvésem óta ez volt az első alkalom, hogy hazaengedett az orvos. Közben ő is szabadságra készült. *„Pár hét múlva ismét találkozunk”* – egyeztünk meg.

tizenhatodik fejezet

Nagyon komolyan vettem a tanulást, és mivel két hasonló versenyfutáson már részt vettem, valósággal élveztem ismét belemerülni a magyar irodalomtörténetbe. Sok időm és türelmem volt olyan anyagrészekben is a mélységekig aláásni, amikről tudtam ugyan, hogy nem lesznek vizsgatételek, de a magyar nyelv alkotóerejének csodálatos bizonyítékai voltak.

Érzésem szerint biztos anyagismerettel, áldott állapotban érkeztem haza, és nyugodtan készültem a másnapi megméretetésre. Édesanyám már várt a finom húslevessel, emlékszem, eperhab volt a desszert, és jólesett a család szeretete, amellyel akkor délután is körülvett – anyám, apám szinte tapintatos dédelgetése, a testvéreim tartózkodással vegyes ragaszkodása...

Estefelé legjobb barátnőm, Melinda hozta a hírt: nagy az izgalom városszerte, a holnapi vizsgára készül minden épkézláb, végleges városi állásról álmodó tanár. A káderosztály főnöke, Csongvai Árpád maga jelentette ki sokak füle hallatára, hogy a magyar katedrát *„Rózsika ismét megpályázta, de tekintettel arra, hogy hónapok óta gyógyszer hatása alatt van, nincs esélye arra, hogy a megszokott teljesítményét nyújtsa. Minden valószínűség szerint holnap Tulit Ilona fog nyerni.”*

Ez „jó hír” volt, tökéletesen célba is talált: idegességemben beindult a szülésre emlékeztető folyamat. A veszítés réme! Pálinkát ittam, autóbá raktak, és vissza Gyergyószentmiklósrá!

Hatalmas vihar tombolt azon az estén. Tusnádfürdő előtt már az utat kitört fák borították, a kocsink alig csúszott át egy éppen akkor lezuhanó hatalmas fenyőfa alatt. Életveszélyes út volt, de nem lassíthattunk, mert minden perc számított. Éjfél után érkeztünk meg a szülészetre, ahol *családtagként* fogadtak,

noha, mondták, a Papa (ekkor hallottam Pachota doktornak ezt a becenevét) már elutazott külföldi szabadságára.

Az ügyeletes orvos megvizsgált, és közölte, hogy már útban van a baba, készüljek fel a szülésre, de ne legyenek olcsó reményeim, mert a gyerek nem fog megélni. Még csak hatodik hónapban voltam, túlságosan korán fog a világra jönni. Különben is, az egész bennfekvésem csak porhintés, önáltatás.

– Hogy hiheti el intelligens ember létére, hogy gyógyszerek segítségével végigvisz egy terhességet? Csodagyógyszer nincs, csodadoktor sincs, maga pedig nemigen lesz ezúttal sem anya. Reggelig meg fog szülni – állapította meg szinte ördögi elégtétellel az arcán, aztán visszaküldött a kórterembe.

Azután is sokat gondolkoztam azon, hogy Pachota főorvos tudta, érezte vajon, hogy beosztott kollégája ennyire irigy rá, ilyen tömény szakmai és emberi rosszindulatot és gyűlöletet hordoz magában iránta? *(De vajon valóban Pachota iránti gyűlölete irányította akkori magatartását vagy egy titokban kapott utasítás, hogy mi a teendője velem?)*

Addig nem tapasztaltam semmit, ami azt sejtette volna, hogy nincs munkatársi összhang a régi, kicsi nőgyógyászati osztályon. Legalábbis az orvosok között. A nővérek, a baba-gondozók, a takarítónők nagyon tartottak a főorvos szigorától. Elmondták, hogy különösen a legyekre volt érzékeny dr. Pachota. A tisztaság, a higiénia életfontosságú minden egészségügyi intézmény részére, amit ő könyörtelenül megkövetelt. Ha egy légy berepült a nyitott ablakon a folyosóra vagy a kórterembe, azonnal pénzbeli bírságot kapott az éppen szolgálatban lévő személyzet. Ezért tüntetőleg egyesek állandóan lobogtatták a légycsapót a kezükben, ami nyilván komikusnak hatott akkor, sokat kacagtunk, viccelődtünk rajta – természetesen a főorvos háta mögött és az ő rovására.

tizenhetedik fejezet

Azon a viharos éjszakán mintha a Gyergyói-havasok rám akartak volna omlani. „*Reggelig meg fog szülni*” – jósolta az ügyeletes orvos, aki kéjes kárörömmel készült bebizonyítani Pachota doktor sarlatánságát.

Nálam volt a *Partusisten*.

Az ágyam végére ült a hasonló veszélyeztetettségben lévő, szinte gyermekasszony Hecskó Marika, aki hónapok óta szoba-társam volt. Odaállt mellénk az éjjeli szolgálatos ápolónő, egy csupaszív asszony, akit legjobb emlékezetem szerint Erzsikének hívtak. Ő nem is volt szakképzett bábasszony, de mindent tudott, amit hosszú évek alatt ellesett az osztályon. Hárman elhatároztuk, hogy ha a „Papa” nincs is itthon, mi úgy teszünk, mintha az ő utasításait követnők. Beállítottuk a perfúziót. Könnyen végigjátszhattuk a dolgot, mert az ügyeletes orvos, miután „megnyugtatót” az előrevetített tragikus kimenetellel, többé rám sem nézett, elment aludni. Majd úgylis ébresztik, ha muszáj... Amíg a *Partusisten* lassan csepegett, a drága két asszony mesélt, pletykált, hogy ideg feszültségem is oldódjék. Egy nőgyógyászatra sok pikáns dolog híre beszivárog, hallomásból már elég sok helyi ismerősöm volt, kacagtunk, adomáztunk, és már nem féltem.

Akkor hallottam arról a csíkszeredai úriemberről is, aki tisztes házastársi kapcsolatából egyszer megpróbált kilengeni. Vesztére. Az történt ugyanis, hogy a feleségének valamiféle agytágító tanfolyamra el kellett utaznia. A hűség rabságába tompult férfiasság merész lépésre szánta el magát: évek óta lappangó vágyainak zöld lámpát engedve, meghívta a lakására kacér kis kolléganőjét pásztorórázni. Egy forró előjáték után leszaladt a közeli üzletbe, hogy bort is vásároljon a romanti-

ka fokozására. Boldogan fütyörészve robogott vissza a házba, a lakás ajtaját félig megnyitva bekukkintott és játékosan beszólt: „Kukukk!” S mert nem kapott választ, beljebb lépett, egyenesen a hálószobába, ahol a huncut hölgyecske a paplan alatt várta már a csodát. „Kukukk!” – mondta ismét a felajzott férfi, és felemelte a paplant. „Kukk..., Kukk..., Kukukk”, esett térdre, mert a takaró alól – a felesége bújt elő. A hűtlenségre felkészült férjet mentők szállították be az ideggyógyászatra, aki a mentőautóban, az orvosi vizsgálóasztalon sem tudott leállni a kukukkozással.

Alapjában véve ennek a tragikomikus esetnek köszönhettem, hogy a jóízű kacagásba feledkezve nem is vettem észre, amikor kezdtek ritkulni a görcseim, de virradatra teljesen megszűntek. A stressz feloldódott bennem, a hasam megnyugodott, és visszavárta a drága jó „csodadoktort”.

Hecskó Marikát nagyon szerettem. Fiatal volt, tizenéves még akkor, figyelmes, ragaszkodó. Egy adott ponton túl azonban a ragaszkodása kezdett kényelmetlenné válni, egyfajta majomszeretetté alakult. Mint valami hűséges kutya, nem mozdult mellőlem, ha aludtam, az ágyam mellé húzta a székét, vigyázta az álmomat, ha fel akartam kelni, azonnal segítségemre sietett, kísért és bámult. Többször figyelmeztettem, hogy vigyázzon inkább magára, hiszen neki is gyakran volt veszélyben a terhessége. Szeret, mondta. Mosolyogva feleltem, hogy én is szeretem, de ez a szótlán imádat egy ponton túl már kínos volt. Amíg beszélgettünk, adomáztunk, és ki-ki a maga történeteivel üttötte agyon az időt az önként, illetőleg orvosi rendelésre vállalt fogságban, addig nagyon jó társaság volt. A gyergyói világ egyszerű, tisztalelkű és szinte a megszállottságig pedáns teremtéseként számomra sok ismeretlen dologról tudott mesélni. A gyermekkoráról viszont soha nem beszélt. A férje hetenként többször is meglátogatta, mindig üres kézzel jött és a felesége megspórolt uzsonnaadagját szívesen elfogyasztotta a beszélő-

ablakocskán kívül. A szülészet ajtaján ki és be csak a személyzet járhatott, látogató soha nem léphetett be az épületbe, mi, veszélyeztetettek pedig soha nem mehettünk ki a kertbe.

Marika magatartása észrevétlenül fordult át egyfajta eszelős rajongásba. Egyre irritáltabb lettem emiatt, nem bírtam a szemébe nézni, mert valami szokatlan, mondhatnám, mély tűz lobogott benne, amitől szégyelltem magam. Különösen akkor vált elviselhetetlenné ez a dolog, amikor megszült a kisfiamat, és szerettem volna csak vele foglalkozni. Akkor megkértem Marikát, hogy ne jöjjön „látogatóba” többé, mert zavar. Gizi nővér aztán azzal jött be hőmérőzéskor a szobámba, hogy Marika az emeleti szalonban egész délután zokogott, belázasodott, mert én nem akarom többé látni. „*Azt nem találta ki, hogy cigány ez a nő?*” – kérdezte. Nem, nem tudtam, de nem is érdekelt. Legalábbis nem olyan értelemben, ahogy Gizi nővér mondta. Nekem minden asszony, aki oda bekerült, abba a nyirkos lépcsőjű öreg épületbe, a nőgyógyászatra, mind sorstárs volt, anya, aki vagy így, vagy úgy, de gyermekéért hozott áldozatot. Az életével. Mi ott mind a reménység jegyében gyűltünk dr. Pachota Gyula szakmai tudásának fénykörébe.

Hangsúlyozom: hogy Marika cigány volt-e vagy sem, jelentéktelen volt számomra. Az viszont már nemcsak bosszantott, hanem dühbe is gurított, amikor elkezdte leveleit a párnám alá csempészetni, amelyekben megvallotta érzelmeit. Azokból csak az első kettőt olvastam el, a többit olvasatlanul, talán némelyiket az ő szeme láttára, a szemétkosárba dobtam. Sajnáltam ezt a kedves gyermekasszonykát, akit az anyja valamikor az utcára dobott, mert túl sok volt már a kenyérfogyasztó a családban, akit idő előtt férjhez menésre kényszerített a nyomor, és aki szeretetet nem kapott senkitől az életben, csak tőlem. Szinte megszállottan ismételte, hogy az élet értelmét mutattam meg számára ez alatt a pár hónap alatt – ideges voltam, szerettem volna elkergetni minél messzibbre, de nem tágitott.

Mint egy hűséges kutya, vánszorgott utánam, a végén már szinte bujkálva, kétségbeesett reménykedéssel, hogy magamhoz veszem. Csak hazautazásom tett pontot a kapcsolatunkra.

Másfél év múlva, amikor áldott állapotban a kislányommal ismét bent fekvő ápoltként tartózkodtam Gyergyószentmiklóson, meglátogatott. Összetört, rendetlenül öltözött volt, szinte tíz évvel idősebbnek látszott a koránál – zavartan álldogált a beszélőablaknál, szórakozottan válaszgatott a kérdéseimre, de magától és magáról nem beszélt – csak eljött. Szakadt meg a szívem érte. A számócát, amit hozott, a szobatársaimmal közösen szemelgettük meg, de alig volt íze a gyümölcsnek...

tizennyolcadik fejezet

A kétszer közel nyolc hónapi kórházi bennfekvés a környék hőségé avatott. Még idegenek is meglátogattak egy-egy kanna málnával, piros áfonyával vagy éppen két darab túrós palacsintával. Egy vasárnap kora délután, amikor nem volt otthoni látogatóm – kéthetenként jött fel a férjem, máskor édesanyám –, meglepett az egyik takarító asszony – nevezzük Pálnénak – egy tál finom csirkepaprikással, amihez nokedlit és uborkasalátát is készített. Még almáspitét is süttött. A gesztus annyira szép volt, hogy életem végéig nem tudom elfelejteni. Hiszen hónapok óta mindennap találkoztunk, ott söpörte, mosta a cementpadlót, miközben Gyergyó minden pletykáját elmondta nekünk. Hatalmas bibircsók éktelenítette a halántékát, amelyen állandóan izzadság gyöngyözött. Nem bántam, hogy mindig kedvesen elferdített asszonynevemen szólított.

Azon a szokatlanul meleg napon – a Gyergyói-medencében a hatalmas hegyek miatt általában hűvösebb az éghajlat – az anyaság mindent és mindenkit legyőző erejéről mesélt. Harminchárom esztendő élményét talán sokszor elmondta már, talán soha, engem viszont megtisztelt vele. Azóta is a holocaust és Pálné története egyet jelent számomra. Mint fiatal székely cseléd lány, valamelyik gazdag zsidó családnál szolgált. Gyönyörű asszonya imádta egyetlen kisfiát, akit a nácik a családdal együtt elhurcoltak. Amikor a megsemmisítő láger katonái a hasznavehetetlen kicsinyeket, betegeket, öregeket a „fürdőbe” terelték, a kemény asszony, nem törődve a rá mért ütlegekkel, megfogta az egyik fegyverest, félrependítette a kemence ajtajától és gyermeke után lépett. Ott pusztult el vele. Ezt a történetet Pálné sírva fejezte be, mert – amint mondta – gyakran, még annyi idő után is kísértette álmában az értelmetlen gyilkosság.

tizenkilencedik fejezet

Június elején az iskolám külön autóbustúrát szervezett, hogy végzős tanítványaim elbúcsúzhassanak tőlem, magyartanáruktól. Hoztak virágot és egy tömött fehér nyuszt. A babának, mondták. A diákok a kórház udvarán énekelték a *Gaudeamus*, én pedig az emeleti ablakhoz ülve hallgattam az éneket. Minden beteg az ablakokban csüngött, a személyzet, a szomszédság szintén. Mindenki könnyezett a meghatottságtól – csak én nem. Én olyan büszke és boldog voltam! Arra gondoltam, hogy tizennyolc év múlva az én gyermekem is *Gaudeamus* fog énekelni valahol, mielőtt kilépi az életbe.

A tanulóim tanári, illetőleg igazgatói kísérettel érkeztek. Páll Ferenc nagyon rendes kolléga és emberséges igazgató volt. Városi karrierem az ő közbelépésével indult el.

Az éveken át megismételt tantárgyi versenyvizsgák kudarca groteszk helyzetbe hozott. Villámtűzként terjedt el annak a híre is, hogy visszautasítottam a felajánlott kényelmes, jó fizetést és „tekintélyt” jelentő cenzori pozíciót. Kemény, konok, kitartó és – a Tanfelügyelőség személyzetise, Csongvai szerint – „ostoba” voltam (most már sejtem, hogy ő tudta, amit én nem, és a vakságomat tartotta ostobaságnak). Különbözők ezek a vonások nem látszottak rajtam, mindig mosolygó, életvidám és elég szelíd megjelenésem éppenséggel az ellenkezőjét sugallta.

Az 1971-ben alakult közgazdasági középiskolában szükség volt magyar szakos tanárra. A következő őszi kinevezési konferencián, amelyet nyilvánosan tartottak a Tanfelügyelőségen, az igazgató, Páll Ferenc határozottan kijelentette, hogy azt a tanárnőt választja, aki többször bebizonyította szakmai felkészültségét (személyesen még nem ismertük egymást). Nem tárgított, amíg rá nem írták a nevemet a kérésére. Évekig tartó ba-

ráság, kitűnő kollégialis kapcsolat alakult ki közöttünk, amely tanári pályám alakulását pozitív értelemben gazdagította.

Azon az emlékezetes, szabálytalan osztályfőnöki órán felolvastam minden tanulóm előre elkészített, versbe foglalt humoros jellemzőjét. Hahotázás, heccelődés követte az elhangzottakat és a csodálkozó döbbenet, hogy: *„Még ezt is tetszik tudni rólam?”* Szerettem őket, nem volt nehéz a lelkiviláguk mélyére látnom.

Ők minden újságot el akartak mondani nekem, ami távollétem alatt történt. Akkor tudtam meg, hogy a szemközi épületben székelő építészeti szakközépiskolának olyan történelemtanára akadt, aki büntetésből arra kényszerítette a szocialista Románia históriáját nem tudókat, hogy egy vödör vizet igyanak meg az osztály szeme láttára. Látszólag könnyebben megúsza az, akit féllábon a falhoz állított – háttal az osztálynak, és ha összeesett vagy a falnak dőlt a jámbor, akkor még bele is rúgott, hogy talpra álljon. Akár így, akár úgy járt el, voltak olyan kamaszok, akik elájultak a tortúrától. Ami tizenévesen nagy csorbát ejt az ember önérzetén, súlyosabbat, mint a napi lecke elhanyagolása miatti büntetés. Hogy a szülők tiltakoztak? Igen, volt felháborodás, de csak egyszer-kétszer, és gyorsan lecsillapodva, mert „fentről” valaki beintett, hogy lassan a testtel...

huszadik fejezet

A Gyergyói-havasok tetején már éjjelenként megült a dér, a nappalok azonban kellemesen langyosak voltak. A vénaszonyok nyara aranyban pompázott, a fenyvesek zöldjén délutánonként megpihent a bágyadt októberi nap. Szerettem volna kint sétálni a többi beteggel a kórház kicsi parkjában, de Pachota doktor könyörtelen szobafogságot írt elő, és eszembe sem jutott nem betartani az orvosi utasításokat. Amíg szabadságon volt, alig merészkedtem ki még a folyosóra is, nehogy valami baj érjen.

Sokszor azonban szorongva gondoltam a közeledő szülésre. Vajon hogyan fogja a kisbabám a vércserét fogadni, amelyre már az orvos is felkészült? A megelőző koraszülések miatt az RH-negatív anyának a gyermeke ezt nem kerülheti el. Marosvásárhelyre fognak küldeni a klinikára, ahol szakemberek kezébe kerülünk.

Azon az aranyveretes napon a kórházi laboratórium asszisztensnője ahhoz a leukémiás beteghez érkezett, akit imént említettem.

– Anikó, kérlek, nézd meg nekem az RH-faktoromat – álltam elő a magam számára is váratlan ötlettel.

Anikó szívesen megtette, és közölte, hogy az eredmény pozitív.

– Az nem lehet, Anikó, valami tévedés történt – ráztam meg a fejemet kacagva. Mit is várhat az ember egy ilyen ad-hoc módon végzett analízistól?

– Miért? – kérdezte Anikó. – Nincs itt semmi tévedés, pontos az eredmény.

– Nyolc éve megállapították Sepsiszentgyörgyön, hogy RH-negatív a vérem, nem lehet az most pozitív.

És Anikó megismételte a műveletet, az eredmény pedig másodszor is kizárólagos volt: pozitív. Emlékszem, mint akit ki-lőttek, állapotomról is megfélekezve, szinte kirobbantam a folyosóra, kiabálva, hogy: „Pachota doktor! Doktor úr! RH-po-zitív vagyok, nem negatív!”

Anikó a főorvos jelenlétében harmadszor is elvégezte a vér-vizsgálatot. Megdőlt a vércsere réme! Olyan izgalom fogott el, hogy már-már félnem kellett, hogy bajba hozom a terhességemet, ha le nem nyugszom. Még este, elalvás előtt is ettől az örömtől remegtem.

Minduntalan átgondoltam, hogy mi lehetett az oka annak a rettenetes nagy tévedésnek, amit az otthoni laboratórium el-követett.

Egyszerre mintha megvilágosodott volna minden! Pascu doktor csak akkor javasolhatta abortuszra M.-t, akinek egyáltalán nem kellett még egy gyermek, ha vitathatatlanul indokolt volt a beavatkozás. Három szülés után az RH-negativitás mindenképpen elfogadható indok lehetett. A hálapénz, amiből az orvos bizalmasának is lecseppenhetett valami, a legbiztonságosabban hozzásegíthette M.-t a szükséges eredményhez. A gubanc ott keletkezett, hogy nekem is azon a napon kellett erre a vizsgálatra mennem. A beavatott laboráns a két vért összecse-rélte, nem gondolván, hogy a kemény munkában edzett falusi fiatalasszony akar megszabadulni a terhességétől, és nem én, a városi, sokak által irigyelt értelmiségi. És az eredményeket úgy írta meg, ahogy az orvos megrendelte. Csak a neveket kavarta össze. Évekre tette tönkre a nyugalمامat ezzel a baklövéssel!

Ma sem tudom, hogy M. megszülte-e azt a babáját vagy nem.

huszonegyedik fejezet

Akkor éjjel gyönyörű álmom volt. Otthon üldögéltem, és amint kipillantottam az ablakon, egy zöldre festett galambdúcot láttam a szomszéd Szöllősy Éváék házának eresze fölött. Egy nagy fehér, pávafarkú galamb éppen akkor tojt meg, furcsa módon hatalmas fehér tyúktojást pottyantva a galambdúc legelső nyílásába. Szép volt a galamb, és csodálatos volt, hogy nem pici galambtojást hagyott a maga fészkében. Félig ébren, mosolyogva gondoltam végig a tüneményt, amikor hirtelen megindult a szülés.

Nem ijedtem meg, még kacagtam is, amikor a kócosan besiető ügyeletest megláttam: „*Megtojt a nagy fehér galamb*” – mondtam neki, de ő már rohant is a telefonhoz, hogy Pachota doktort riassza. Egy nap választott el attól, hogy belépjek a terhességem kilencedik hónapjába.

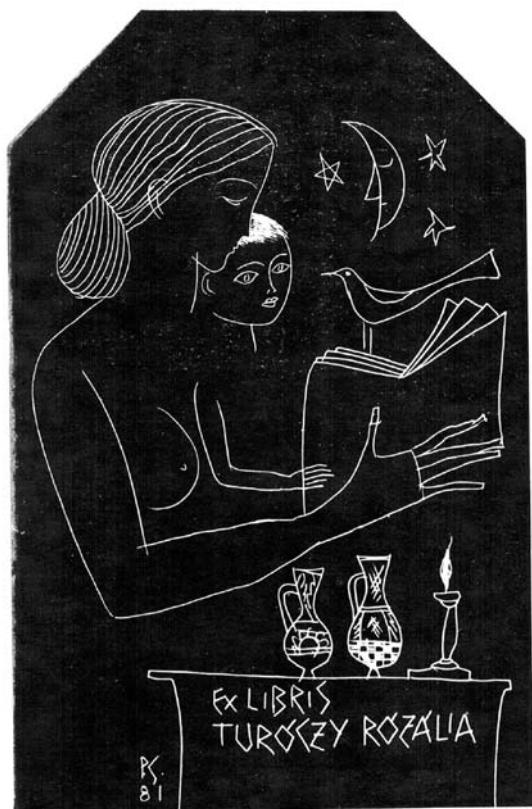
Isten úgy gondolta, hogy megmérettetésem végére érjek. Megpróbált, magához vette élve született babáimat, mert tudni akarta, hogy vajon megérdemlem-e az anyaságot.

Most megáldott.

Dr. Pachota Gyula speciális szakmai gondoskodásának köszönhetően 1977. október 5-én reggel 7.30-kor boldog anya lettem, és még akkor elhatároztam, hogy testvérral is meg fogom ajándékozni a koraszülött fiacskámat.

Rendes körülmények között az anyai örömeket a férjével osztja meg a kismama (még akkor is, ha nem a nyugati civilizált világot tekintjük példának). Nekem nem volt ebben részem, mert napokig nem tudta senki megtalálni a férjemet, aki állítólag hivatalos kiküldetésben volt az ország valamelyik sarkában. Öt nap múlva érkezett meg egy csokor virággal – öt

percig bekacagva az ablakon –, de aztán dr. Pachota a virággal együtt elparancsolta a közelemből. Ekkor minden elfojtott keserűségemet a főorvosra zúdítottam, szívtelen zsarnoknak nevezve szigoráért.

Plugor Sándor

Plugor Sándor kisgrafikája

huszonkettedik fejezet

Nyolc hónapos volt a kisfiam, amikor ismét áldott állapotba kerültem. Boldog voltam, annak ellenére, hogy a házasságunk változatlanul kegyetlen és gyötrelmes volt, mert a férjem mindig gondoskodott arról, hogy ne maradjon időm a nyugalomra. Alkalmakkor, amikor úgy éreztem, hogy betelt már a pohár, elköltözöm és elválok tőle, akkor az emberem vagy a jól bevált módszeréhez folyamodott és beutaltatta magát a belgyógyászatra „vérző gyomorfekéllyel”, vagy – később – elzárta előlem a gyermekünket, és nem engedte, hogy a közelébe kerüljek. Amíg le nem mondtam minden önállóságomról.

A munkám sok elégtételt nyújtott, mert szerettem a tanítványaimat és a tantárgyat, amit tanítottam. Az új terhesség azonban nem bírta ki a munkámmal járó megerőltetést, sem azokat a durva rúgásokat, amiket a férjemtől kaptam, miután tiltakoztam egy végzős tanítványom, B. Mária elcsábítása ellen a kicsengetést követő banketten.

Alig fejeztem be az érettségiztetést, súlyos vérzéssel a gyógyoszentmiklósi orvosomhoz kellett mennem. Elhalt magzat, állapította meg dr. Pachota, és másnapra betervezte a művi abortuszt. Akkor éjszaka azonban spontánul lezajlott a vetélés, és mire a hivatalosok megjelentek a szülészeten, már csak egyszerű tisztító műtéten asszisztálhattak.

Nem voltam babonás, édesanyám mindig józanságra intett, ha álmokat akartunk megfejtetni. „Álom s esős idő” – ismételte a népi szólást, így nem is igen törődtem soha azzal, hogy „milyen szépet álmodtam”. De a rekkenő hőségtől pihegő nyárban egy éjszaka azt álmodtam, hogy a kisfiammal egy valószínűtlenül szép hegyvidéken sétáltunk, és váratlanul hatalmas hólavina temetett el bennünket. A fehér halál azonban nem győzött

le, mert két kezemmel utat kapartam magunknak és a felszínre kerültünk. Akkor, nagy kimerültségünkben összekulcsoltam a kisfiam kicsi kezét – mivel akkor még nem beszélt, még álmomban sem! –, és hálát adtam Istennek, hogy kíségtett bennünket a gyilkos hótömeg alól... Álmomban átélt riadalmam napokig kísértett.

huszonharmadik fejezet

A nyár haladt a maga útján, mígnem a férjemnek váratlanul ismét „vérezni” kezdett a gyomorfekélye. Nyögött, jajgatott, és orvosától kórházi beutalóval tért haza. Sürgős eset volt, azonnal be kellett pakolnom a piperecikkeket, előkészítenem a pizsamáját, hogy indulhasson.

Éppen a fogkefetartóját csomagoltam, amikor megszólalt a telefon. Délelőtt fél tizenegy volt. A rendőrségről hívtak. Hogy mennék be a megyei főkapitányságra. Hirtelen megriadtam: Istenem, vajon melyik tanítványom került bajba?! Izgalmamat titkolva azonban azt feleltem, hogy talán másnap beléphetek, mert éppen nagyon elfoglalt vagyok. Nem, nem másnap, hanem mindjárt, mondta a vonal túlsó végén a férfihang, délután kettőre várnak. Kapkodva mondtam el a beutalóval bajlódó férjemnek a dolgot, aki nem lepődött meg, pedig máskor mindenért fel szokott fortyanni. Ez egy pillanatig furcsának tűnt, de sietnem kellett. Talán a betegség szelídítette meg? A férjem akkor szinte készségesen felajánlotta, hogy addig vár a kórházzal és vigyáz a kisfiúnkra, amíg én bent leszek a rendőrségen. Ez is furcsa volt, szokatlan ez a nagy megértés, bár be kellett ismernem, hogy jólesett.

A kapusfülkéből kilépő rendőr bilincset tartott a kezében, és azzal adott át a folyosón várakozó felettesének, hogy: „Ez az.”

Még kétszer hangzott el a barátságtalan „Ez az”, amíg felértünk az emeleti, ablak nélküli, levegőtlen fülkébe. Ott várt rám a kihallgató tiszt. A bilincset az asztalra, a hamutartója mellé helyezte, majd leült. Hellyel kínált engemet is.

– Maga nemrég terhes volt – kezdte.

A döbbenettől egy pillanatra elállt a lélegzetem.

– Igen, ám nemcsak mostanában, hanem már sokszor. De eddig még nem hívtak – szedtem össze magamat.

– Miért Gyergyószentmiklóson abortált? – faggatott a rendőr.

– És mit csinált magának, miért most, és mit művelt és... és... és...”

Két órán keresztül. Én válaszoltam mindenre, elmondtam az összes véres kínlódást, amin keresztülmentem az eszten-dők során, hogy gyermeket hozzak a világra, de az idegen férfi mindenáron a csuklómon akarta látni a bilincset. Nem hitte el, amit mondok, mert feljelentést kaptak, és a feljelentő pontos adatokkal szolgált. Miután már ezredszer is elmondtam ugyanazt a szöveget, sírva bizonygatva, hogy még ezután is próbálkozom, a hét terhesség után a nyolcadikkal, mert nem akarom testvér nélkül hagyni a gyermekemet, egyszerre abbahagyta a faggatást. Megíratta velem a vallomásomat, megköszönte, hogy befáradtam hozzájuk, és udvariasan kitessékelt az ajtón. Azt hittem, gúnyolódik, és hangosan becsaptam magam mögött a folyosóra nyíló ajtót. A megyei rendőrfőnök, Orbán – jól ismertem, ugyanabba az iskolába jártunk valamikor – ugrott volna, hogy utamat állja, de a fülkéből kilépő tiszt intett, hogy hagyja.

A sokkoló rendőrségi kihallgatás után Tamáskámmal hazamentem, és a férjem bevonult a kórházba.

Immár két gyönyörű gyermek anyjaként, évek múltán, vá-lásunk után, Kanadában tudtam meg, hogy a férjem jelentett fel akkor.

Stettner Béla kisgrafikája

huszonnegyedik fejezet

Kánikula volt, a tikkasztó, forró levegő perzselte a bőrömet, viszont szinte kibírhatatlan nem az, hanem a belülről égető szégyenem volt. A megalázottság...

Először nem is gondoltam, hogy a kisfiam bágyadtsága, kipirult arca mással is magyarázható, mint a hőséggel. Este-felé azonban már tudtam, hogy a gyermek beteg. Magas láza volt, ernyedt, étvágytalan. Még záróra előtt eljutottam vele a körzeti rendelőbe, ahol a gyermekorvos, dr. Balázs Júlia mellhártya-gyulladásra gyanakodva, antibiotikumot rendelt. Édesanyám szaladt el a gyógyszertárba, és majdnem futólépésben hozta az orvosságot, hogy a nehezen lélegző kicsi unokája minél előbb megkaphassa a maga adagját. Aranka, a szomszéd-ban lakó nővér adta be az első injekciót. Én eközben hidegvizes lepedőt csavartam kicsi izzó testére, azt váltogattam minden negyedórán, de a láz nem csillapodott.

Édesanyám mindig ilyen volt: mindenütt azonnal ott termett, ahol szükség volt rá. Az orvosokban pedig megbízott, soha nem hallgatott senkire, csak a szakmai véleményre. Szentül hitte, hogy a jó Istenen kívül az orvosi gondoskodásnak, tudásnak köszönheti, hogy én életben maradtam, felnőttem, hiszen rendkívül beteges gyermek voltam. A patikából hazatérve sem hagyott magunkra, velünk töltötte az éjszakát. A láz azonban nem csillapodott. Aranka a második adag antibiotikumot is beadta már a kisfiamnak, aki egyre elesettebbnek látszott. Észre sem vettem, hogy édesanyám kilépett az ajtón, csupán a kapu kattánásakor figyeltem fel rá, de azt gondoltam, hogy friss levegőre van szüksége az éjszakai virrasztás után. Ám nem levegőzni ment, hanem egy távoli rokon gyermekorvost ébresztett fel, megkérve, hogy jöjjön ki az unokájához.

Dr. Szőcs Ibolya, akit Ibike néninek szólítottunk, sürgősen a kórházba utalta a kicsimet.

Hajnal volt, szerda, friss, kellemes nyári reggel, és én szinte rohantam a néptelen utcákon a kórház felé. A fákkal árnyékolt parkon keresztülsiettem, hogy a Kolcza-kert előtt átvágva minél hamarabb odaérjek. Magammal vittem minden spórolt pénzemet, mert tudtam, hogy mindenkit meg kell „kennem” az orvosoktól a takarítószemélyzetig és a kapusokig, ha gondos ápolást akarok a gyermekemnek. A vizsgálatra nem kellett sokáig várnunk, az ügyeletes máris utalta tovább a beteget. Nélkülem. Nem akartam elhinni, hogy nem maradhatok a gyermekosztályon nyolc hónapos kicsikémmel, holott úgy tudtam, hogy az egy éven aluli gyermekek mellé felveszik az édesanyákat is. De nem! Egyszerűen kivették a kezemből a kisfiamat, és közölték velem, hogy csak a hivatalos vizitáció idején láthatom majd.

Végre délelőtt tizenegy órákor, kilincselések és kétségbeesett könyörgések után, csúszópénzekkel és Ibike néni protekciójával sikerült magam számára is beutalót szereznem. Rohantam a kórterembe, ahol Tamáskát oxigénbúra alatt találtam, eszméletlenül, halottsápadtan. Alig találtam rá az osztály főorvosára, aki éppen kávészüneten volt. Kérdésemre, hogy mi van a gyermekemmel, dr. Varga közölte, hogy ő tulajdonképpen csak akkor látta a beteget, amikor behozták az osztályára, és nem ment be a kórterembe, mert annak az orvosa dr. Cherestes Irma, aki nem szereti, ha mások érdeklődnek a hozzá került betegek iránt. Elhűlve, hitetlenkedve hallgattam. Rettentően dörömbölt az agyamban a ki nem mondott kérdés, hogy egy főorvosnak nem kell tudnia minden betegéről? Hogyhogy nem tudja, mi van az osztályán, milyen betegek kerülnek ide? Fennhangon azonban könyörögtem, hogy pillantson rá a kicsi fiamra, és elővettem a táskámból a kövér borítékot.

– Doktor úr, az Istenre kérem, segítsen a gyermekemen. Én tudom, hogy Ön nagyon jó szakember, kérem, beszéljen a doktornővel – és próbáltam az orvos zsebébe csúsztatni a pénzes borítékot. Dr. Varga széles gesztussal elhárította a mozdulatomat...

– Tessék Cherestes doktornőt megkérdezni, hogy mi a helyzet – mondta kissé bizonytalanul, majd – mint aki nem tudja, miről is van szó tulajdonképpen – visszament a szobájába.

– Hol van dr. Cherestes? – léptem utána, de a főorvos válasz helyett kiszólt a folyosóra:

– Mártika, nem látta Cherestes doktornőt?

Mártika pedig látta a doktornőt:

– A nővérekkel kávézik – mondta.

Mindenki egyszerre kávézik a gyermekosztályon? – dühöngtem magamban, de gyorsan abba az irányba siettem, amerre Szilágyi Mártika (tragikus sorsú erdélyi magyar költőnk, Szilágyi Domokos húga) mutatott. Ápolónők gyűrűjében, vidáman tereferélve és cigarettázva üldögélt az elegáns és rendkívül csinos dr. Cherestes Irma. Ugyanaz a fölény ült a tekintetében, mint akkor, azon a reggelen, amikor elsőszülött kisfiamat az inkubátorba rakatta. Még a fülemben visszhangzott dr. Pálmai szülész-főorvos dicsérete, amint Cherestes Irmát beajánlotta nekem akkor mint az újszülöttek védangyalát... Hogy mégsem maradt életben akkor a babám, azt már a délutáni ügyeletes hanyagságának tudhatta be akárki, dr. Georgescunak. Irma nem kapta meg a férjemtől a hálapénzt, miért törődött volna egy koraszülött baba további sorsával? Dr. Georgescunak pedig éppen saját gyermeke volt náthás, akit magával vitt szolgálata idejére a kózházba. Nem várhatta el tőle senki, hogy ne pitykővezzen saját csemetéjével...

Ahogy beléptem, a kávézó társaság meghökkent. A doktornőt nem illett megzavarni. Aki akkor éppen anekdotázott a fiatal nővérek irigységgel vegyes ámulatától körülvéve. A kisfiam nevét említve mutatkoztam be, holott a doktornő jól ismert ama végzetes, inkubátoros tragédia után. Azt is tudta, hogy a férjem „rendes” volt és megértő, mert beperelhette volna a szülészetet és a szolgálatát felületesen teljesítő orvosokat a baba halála miatt. Ezúttal kíváncsian végigmért, majd színpadias mozdulattal megszívta márkás cigarettáját, és kissé gúnyos fintorral az arcán, felvilágosított, hogy a nyolcas kórteremben fekszik a gyermekem.

– Kérem, szeretnék beszélni a doktornővel – erősködtem, mire dr. Cherestes hangerősen felkacagott:

– No, lám, ilyen ez, lányok, az embernek még egy kávéra sincs ideje – és a nővérekre kacsintva feltápáskodott.

A folyosón nem nyilatkozott, hagyta, hogy kétségbeesetten mondjam a magamét, kérdezzek, amit akarok, csupán a kórteremben mondta, miközben elutasította a borítékba csomagolt hálapénzt, hogy *„biztosra nem tudhatjuk, hogy mi baja a gyermeknek, amíg meg nem röntgenezik. Jó is, hogy itt van, maga fogja levinni a röntgenre, aztán majd meglátjuk. Várjon, éppen megírom a beutalót.”*

Közel fél napja volt orvosok kezében egy beteg kisfiú, de még nem tudta senki, hogy mi a baja! Az osztály főorvosa nem nézett rá, mert beosztottja nem szerette, ha a reá bízott betegről más szakember is érdeklődik, a kórterem orvosa pedig cigaretta- és kávészünetet tartott, emiatt nem röntgeneztette meg a hörgő beteget, akinek, mert elveszítette az eszméletét, fölébe helyeztek egy oxigénburát! Úgy adódott, hogy a liftbe a doktornő is beszállt. Akkor újból próbáltam a zsebébe tenni a borítékot, de a haját igazgató szépasszony azt mondta:

– Hagyja, szüksége lesz még magának arra. Egyébként sírhat nyugodtan, mert nem tudjuk megmenteni a gyermekét.

Megfagyott bennem a vér.

– Doktornő, abban a pillanatban, amikor észrevettem, hogy belázasodott a kicsi, orvoshoz vittem, az este óta kapja az antibiotikumot, hajnal óta a kórházban fekszik. Hogyhogy nem tudják megmenteni, amikor azonnal orvosi kezekbe került? – reszketett a hangom a sírástól. A doktornő enyhén szánakozva megvonta a vállát.

Mire kézbe kaptam a röntgenezés eredményét, már mindenki hazament, főorvos, osztályorvos, délelőtti nővér. A délutáni váltás pedig nem sokat tudott a dologról.

Az ügyeletes orvos, egy román férfi, bekukkantott, hogy egy pillantást vessen a súlyos betegre, de nem mondott semmit, ment volna tovább. Én azonban megfogtam a karját, és megkérdeztem, hogy mi baja van a gyermekemnek, mert a délelőttiek nem mondták meg. A doktor meglepetést mímelve nézett rám, láthatta, hogy egész testemben reszketek, és tréfás évődéssel próbált égerutat nyerni. De én nem engedtem ki a szalonból. Valósággal kényszerítettem, hogy megvizsgálja a kisfiamat. Hogy a kórteremben tartsam, és hogy ne siethesse el a vizsgálatot, mesélni kezdtem az orvosnak. Elmondtam, hány-szor látogatott meg az Isten addig, amíg ezzel a drága, szőke, mindig kacagó gyermekkel megáldott. Hogy hány babát is temettem el lélekben. Csacsogtam, és lestem az orvos arcát.

S mert az csak mosolygott, mint aki kedves társaságba került, többször is megkérdeztem: „*Nem hal meg a kisfiam? Ugye nem?*”

A választ már előre tudtam: nagyon súlyos a gyermek állapota. Szinte reménytelen.

– Segítsen rajta, kérem szépen! – rimáncodtam.

Meglepetésnek szánta-e az orvos vagy csak ki akart szabadulni immár az egyre kínosabbá váló helyzetből, ki tudja, de azt mondta:

– A legerősebb fajta antibiotikum segíthetne egy ilyen betegen, egy francia, de az nagyon drága.

– Hol lehet azt beszerezni? – kérdeztem reménykedve.

– Tulajdonképpen van itt nekünk is tartalékban, de nem használhatjuk fel egy ilyen reménytelen esetre. A délelőtti ügyeletes sem hagyott erre vonatkozóan semmiféle utasítást – folytatta szórakozottan lapozgatva a kórlapot.

Én kérve kértem, hogy kövesse az orvosi esküjét, ne az utasítást, de minden szavam visszhangtalan maradt.

És a kisfiam még mindig eszméletlenül pihegett a bura alatt. Rendszeres időközökben teát préseltem a csukott, láztól cserepes kis ajka közé, és miután rájöttem, hogy cumis üvegből több folyadékot tudok juttatni a szájába, azt használtam.

Telefonáltam édesanyámnak, hogy küldje be a rokon gyermekorvost, Ibike nénit. Félórán belül anyám meg is érkezett a doktornővel, akinek elmondtam, hogy a francia antibiotikumot nem akarja az ügyeletes a fiamra pazarolni. A doktornő – maga is gyakran szolgálatos az osztályon – tudta, miről van szó, és miután megvizsgálta a pihegő kisfiamat, azonnal kinyitatta a nővérrel a tartalékgyógyszereket tároló szekrényt. Mindent megtett, amit emberileg megtehetett, mondta. A folyosóról azonban már sírva távozott.

„Nem tudom megmondani neki, hogy nincs semmi remény a gyermek megmentésére” – mondta édesanyámnak. – „Alig van már légzőfelület a tüdején, egyszerűen meg fog fulladni...”

Drága anyám – ahogy később elmesélte – azt sem tudta, kiért szakad meg hamarabb a szíve: a lányáért-e vagy a halálán lévő kisunokájáért.

A férjem is átjött az épület másik szárnyából, hogy megnézzé, mi a helyzet, de a sírásom idegesítette. Elvárta volna, hogy részvétellel legyek az ő gyomorfekélye iránt, és inkább mosolyogva biztassam, hogy minden rendben lesz, mint hogy ennyire kétségbe essem. Sértve érezte magát, mert megértette, hogy engem egyáltalán nem érdekel, hogy ő a belgyógyászatban fekszik. Miután ezért nekem elég hangosan szemrehányást tett, visszament a maga osztályára, mert ott megfelelő figyelemben részesült. Egyik kedvenc kislány volt éppen szolgálatban...

Most elbeszélem azt a hónapot,
 mikor torokgyíkban feküdt fiam,
 s hosszú kaszárnyák, házfalak között
 az őszi éjben mentem orvosért.
 A többi ember rám meredt az utcán,
 nem tudva, mért futok, mint a veszett eb
 a híg csatákban.
 Ó, isméred-e
 azt a szorongó, szörnyű életet,
 mely lomha medrén hömpölyög közönnyel,
 a kocsikat, a víg csilingelést,
 a boltokat, a kávéházi zajt,
 a kacagókat, és a fecsegőket,
 akik szivarral sétaútra mennek,
 s az ablakokban a meleg derengést,
 amely aranyat szítál az estebédre?
 Csupán te futsz versenyt – tovább – a lázzal,
 hogy el ne késs, mert vágtat a halál,
 s vágtatni kell tenéked is...
 Ki értené, ha fölkiáltanék,
 vagy porba hullnék? Volna itt egy ember,
 testvér, ki rám hajolna könnyesen?
 Csak mentem és a mocskos ősz sötétpárázatán idéztem
 a tavaszt,
 mit perc alatt kellett megérteni...
 Azóta nem volt se reggel, se este,
 se dél, se délután, csak egy idő volt:
 a nagy virrasztás. Fényes, tiszta délben
 megtébolyultan ég a lámpa is,
 s az óra áll, vagy összevissza üt...

(Kosztolányi Dezső: Most elbeszélem azt a hónapot)

huszonötödik fejezet

A kisfiam állapota semmit nem változott az éjszaka folyamán. Ott ültem a kiságy mellett, néha megteáztattam, és megállás nélkül imádkoztam. Reggel Varga doktor benyitott a kórterembe, megkérdezte, hogy telt az éjszaka, és gondterhelten rápillantott a betegre. Én megint könyörögve kértem, hogy valamit tegyenek, mert nem halhat meg ilyen értelmetlenül a gyermekem. A főorvos nem tudott semmi biztatót mondani, de megígérte, hogy beszél Cherestes doktornővel, és távozásakor megjegyezte, hogy a megyében elég kevés csecsemő hal meg, és ha ez bekövetkezik, hát Istenem...

Egyetlen fiatalember, az EKG-technikus lépett hozzám, hogy reményt öntsön belém: *„Ne tessék búsulni, mert nem fog meghalni a kisfia. Én nem vagyok orvos, de már annyi mindent láttam, hogy biztosra állíthatom: a gyermeki szervezet hihetetlenül sok mindent kibír és képes regenerálódni. Nem kell elhinni mindent, amit mondanak itt, mert akkor belebolondul az ember. Meglátja, magához tér a gyermek.”*

Közben a húgom, Zsuzsa, maga is kismama, telefonált Gyergyószentmiklósról Pachota doktornak, kérvén, hogy hívjon fel, öntsön belém egy kis lelket, mert nem tudnak elmozdítani eszméletlen kicsinyem mellől, attól tartanak, hogy összeroppanok. Dr. Pachota Gyula azonnal felhívott, és miután megértette a helyzetet, tanácsolta, hogy kérjem a beteg gyermekem átutalását Marosvásárhelyre, a klinikára, amely az erdélyi orvostudomány fellegetyára volt. Ha eddig nem küldték át oda, akkor valószínűleg csak túlzott anyai aggodalomról van szó, ami érthető, de biztosan alaptalan, nyugtatgatott.

Én is gondoltam már Marosvásárhelyre, kértem is dr. Vargát, hogy utalják át, és szülész barátunk tanácsára most meg-

ismételtem a kérelmet, de azt a választ kaptam, hogy a fiam nem bírná ki a szállítást. Maradt minden úgy, ahogy volt. A következő telefonbeszélgetéskor dr. Pachota ezt nem értette meg, nem hitte el, hogy egy megyei szintű kórház közömbösen képes bevárni egy kisgyerek halálát, még akkor is, ha a megyében alacsony a csecsemőhalandóság aránya...

Napok és éjszakák múltak el változatlanul – kettő? három? Alig tartottam számon. Amikor a sápadt, hervatag kisfiam tapogatózva fel akart ülni, én azt a javulás jelének hittem, és a cumis üvegből azonnal teát nyomtam a szájába, majd boldogan néztem körül, hogy valakit találjak, akinek elújsághalassam az örömeimet. Kirohantam a folyosóra, felhívtam édesanyámat, az épület másik szárnyában fekvő férjemet, Ibike nénit, hogy hírről adjam: fel akart ülni, kinyújtotta a pici, erőtlen kezét a drága gyermek, meg fog térti az állapot! Majd visszaszaladtam a vaságyacskához, és ismét adtam neki egy korty teát.

Később aztán megtudtam, hogy miért nem osztottak az örömeimben a szakemberek: a semmibe tapogatózás, a semmi-be való elindulás a halál előtti pillanatokat jelenti. *„Meglehet, a teáztatás rántotta vissza a Tamáskát, a váratlan sokk, talán ezzel tartottad életben”* – világosított fel Ibike néni.

És egy este, pontosan fél tizenegykor, felnyitotta a szemét a kicsi beteg. Akkor már órák óta halkán duruzsolva simogattam sápadt kis homlokát, nem is mertem később sem hangosan megszólalni, csak suttozni, mert attól féltem, hogy elriasztom a gyermekembe visszatérő életet. Erőltlenül fordította a fejét a szomszédos kiságy felé, majd rám pillantva megszólalt: *„Baba.”* Igen, baba, egy másik beteg baba aludt a rácsos kicsi fehér ágyban, és azt közölte az anyjával. Élete első szava! Én simogatva ismételtettem neki, hogy *„Igen, baba, drágaságom, baba, egy szép kis baba, olyan szép, mint te. Egy szép beteg baba, mint te...”*

Két kisgyermeket hoztak be előző nap a kézdivásárhelyi árvaházból – egy elesett, nagyon beteg kislányt és egy ugyanolyan állapotban lévő kislányt. Itatgattam őket is, mert senki nem volt a nővéreken kívül, aki néha rájuk pillantott volna. A kislány lázalmában egyre mondogatta, hogy „mama, mama”, a kislány pedig mindig csak azt, hogy „papa, papa”. Rájuk esett a magához térő beteg gyermekem pillantása.

A szívem ugrált örömeiben, de igyekeztem visszafogni a mozdulataimat, a hangomat, az érzelmeimet, mindenben alkalmazkodni akartam a feléledő gyermekem törekenységéhez.

Vasárnap este volt, egész nap nem nézett ránk a soron lévő szolgálatos Crețu doktornő, noha az a hír járta róla is, hogy nagyon jó gyermekorvos. Ezt annál is inkább elhittem, mert Szilágyi Márta nővértől hallottam, aki szintén ügyeletes volt akkor.

Ám abban a lelkiállapotban már nem érdekelt ez sem, pedig reggel óta vártam a pillanatot, hogy megláthassam és megkérhessem, vizsgálja meg a gyermekemet. Meglehet, nem is tartózkodott egész nap a kórházban, otthonról intézte az ügyeletet. Vasárnap ne okvetetlenkedjék a beteg, hagyja nyugton a szolgálatosokat, gondolhatta. Gyönyörű villájukat azon a nyáron építették az Újvárosi Kertben, törvényszéki orvos férjével nagy tekintélyt élveztek a megye vezetői körében. Mint védett burookban élő előkelőségek!

Senkivel, semmivel nem törődve immár, az izgalomtól elgyengülve, teljes valómban remegve imádkoztam magamban, hálát adtam az Istennek, hogy visszaadta a gyermekemet. Alig negyedórát örvendezhettem, amikor kivágódott a kórterem ajtaja és berobogott rajta a teltkarcsú orvosasszony.

– Miért ég a villany itt? És maga mit csinál itt? Zavarja a betegek nyugalma, azonnal kifelé! – adta ki a parancsot.

Felálltam és bemutatkoztam, majd elmondtam, hogy szerda óta először, pár perce magához tért a kisfiam, talán tudja a doktornő is, hogy milyen súlyos beteg, a halvány sarokégő nem zavarja a betegeket, eddig is megengedték, hogy a kórteremben töltssem az éjszakát, a kiságy mellett. A doktornő közelebb lépett, egy pillantással felmérte a helyzetet, és könnyörtelenül kitessékelt a szobából. Nyugtalanul néztem sápadt kisfiamra, és elhagytam a hirtelen elsötétített kórtermet.

A doktornő diadalittasan, hogy rendet teremtett, a szolgálatos ápolónő kíséretében kivágtatott a szobából, és félhangosan megkérdezte: „Ki ez?”

Vagyis, fogalma sem volt, hány beteg fekszik ott, és milyen gyermekek fölött kellett volna őrködni huszonnég óra ügyelete alatt, de pártfeladatát teljesítette: az árampocsékolásnak véget vetett.

Én továbbra sem vettem észre az idő múlását, nem tudtam, mikor ettem utoljára, csak Tamáskám visszatérését érzékeltem.

Boldog voltam, amikor másnap reggel a szokottnál is elegánsabb Cherestes doktornőnek elújságholhattam, hogy magánál van a kisfiam, mosolyog és örül, ha édesanyja föléje hajol. *„Nagyszerű, legalább nem kell magammal vinnem egy gyermek halálának terhét a szabadságomra”* – nevetett az osztályos orvosnő, aki csak pár percre ugrott be, mielőtt külföldre utazik, közölte.

Rendre megvizsgálta a babákat, mindegyik számára előírta a szükséges kezelést és dolga végeztével elrobogott. Szabadságra.

Az esti injekciózásakor a nővér kissé habozott, hogy mit is kell tennie: neki kellett eldöntenie, hogy csak fél vagy egész adagot szúrjon a még hörögve, de már egyenletesen lélegző fi-

amba. Végül a fél adag mellett döntött, megkért, hogy tartsam, amíg befecskendezi a szérumot a vékony combocskába, aztán továbblépett, a következő kórterembe. Tamáska a szúrástól felsikított, aztán hirtelen elhallgatott. A következő pillanatban a szemem láttára vált egészen lilásra az ajka.

Tudtam, hogy szívgörcsöt kapott! Ordítva rohantam ki a folyosóra, ölemben tartva az elhalkult, enyhén mosolygó gyermekemet: „*Segítség, jöjjön valaki!*”

A nővérek azonnal felfogták, hogy mi történt, és percek alatt elővarázsolták az ügyeletes dr. Georgescut. Megint egy „ismerős” asszony: ő volt szolgálatos akkor délután is, amikor az oxigén nélkül maradt kisbabám meghalt. Gyorsan intézkedett: a lilára vált fiacskám intravénásan megkapta az elsősegélyt, és lassan visszatért a színe.

A doktornő ott maradt mindaddig, amíg el nem múlt teljesen a veszély, aztán átjavította a kórlapon kolléganője utasításait. Kissé tartózkodón, de szakmai becsületességgel mégis kijelentette, hogy többet ezt a gyógyszert nem alkalmazhatják a betegnél, mert az csak egy éven felüli gyermekeknek adható.

Alig bírtam felocsúdni ebből az újabb rémületből. De erőmet összeszedve megkérdeztem:

– És mi van akkor, ha a nővér az egész adagot beadja az egy éven aluli gyermeknek?

Dr. Georgescu rám nézett:

– Mi van akkor? Kell ezt még kérdezni? Igazán nem nehéz kitalálni, hogy mi van akkor. Akkor meghal a páciens.

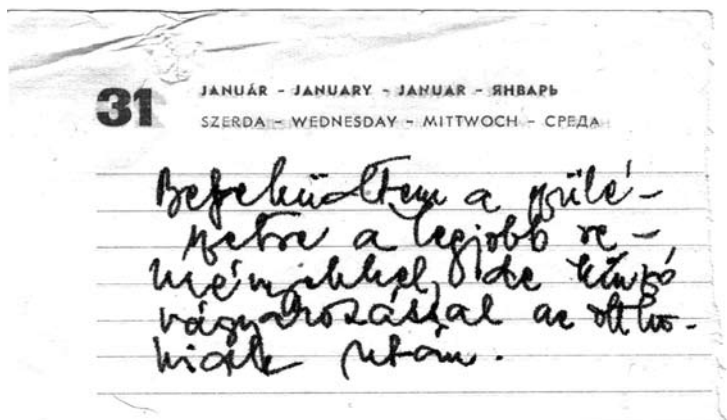
Dr. Cherestes ekkor már gondtalanul száguldott valamelyik külföldi turistaparadicsom felé nyári szabadságára.

Fery

Fery Antal kisgrafikája

huszonhatodik fejezet

1979. január 9-én ismét a gyergyószentmiklósi szülészet állandó lakója lettem.

Előtte többször töltöttem ott néhány napot, hetet, miután áldott állapotba kerültem, de egyre többször lépett fel a veszítés réme. A tanári munka még elviselhető lett volna, de az éjfélekbe nyúló gyűlések, amelyeken gyötrelmesen kellett feszengem, már egyre jobban próbára tették az erőmet. A férjem állandó lelki és fizikai terrorjáról nem beszéltem senkinek, de már sokszor jutottam el a tűrés végső határáig. Mindenekelőtt szexuális durvaságai váltak elviselhetetlenné, amelyeket nem volt hajlandó abbahagyni – elvégre a felesége voltam.

Székelly fogalmak szerint az asszony a férfi oldalbordája volt, akinek kutyakötelessége a férj fölényét elfogadni, szeszélyeit teljesíteni. Az „uram” volt.

De mindenképpen akartam még egy gyermeket, és ezért megfogadtam az orvosi tanácsot: teljes ágynyugvás.

Nem volt könnyű elhatározás, mert a súlyos betegségből magához tért, még alig beszélő kicsi fiamat kellett anyósom gondozására hagynom, aki ezért egyáltalán nem volt boldog. *„Minek kell nektek még egy gyermek? Miért nem elégedtek meg Tamással? A mai világban egy gyermek untig elég”* – ismételte gorombán, amikor megtudta, hogy mire készülök. De nem volt más megoldásom. Édesanyám hosszú ideje kómában lévő nagymám mellett nem tudta vállalni kisunokája gondozását.

Naponta telefonáltam haza, hogy Tamáskáról érdeklődjem. Anyósom mindig ugyanazt mondta: az udvaron játszik, a János tata készítette kis szekeret húzza a szájához, arcához szorított pongyolámmal, és szinte szünet nélkül mondja, énekl, duruzsolja a rongyba, hogy „mámá, mámá, mámá”. Meg nem válaszolható dilemma gyötört: vajon volt-e jogom szinte hét hónapig megfosztani az édesanyjától a kisfiamat egy kistestvérért, és kockáztathattam volna-e vállalt terhességemet a már meglévő kisfiamért? Mindamellet olvastam, tudtam, mekkora kárt hagyhat maga után egy ilyenszerű trauma a gyermeki lélekben...

Valamiféle huszonkettes csapdája?

De nem tehettem mást. Az Isten engem választás elé kényszerített, és nekem vállalnom kellett a megmérettetést. Megszabadulni nem akartam egyetlen terhességemtől sem, nem is ismertem a védekezésnek a formáit, amelyekhez amúgy csak illegálisan juthatott bárki.

Én gyermeket akartam.

Február 9-én éreztem meg a babám első rebbenését. Mint enyhe fuvallat, suhant át a szívem alatt. Ettől kezdve azonban mindennap többször is jelzett, az idő teltevel pedig egyre fröcsebben és erőszakosabban.

huszonhetedik fejezet

Erdélyben az évszakok sajátosságosan megkülönböztethetők egymástól. Perzselő a nyár, érdemes kemény, farkasordító a tél. A tavasz a szó igazi értelmében a szerelmeket ébresztő, romantikus, ragyogó kikeletet jelenti, a színpompás ősz pedig a langymeleg, kellemes vénasszonyok nyara. Az ország leghidegebb pontja pedig vitathatatlanul a Gyergyói-medence, pontosabban Gyergyóalfalu. Onnan már csupán egy sóhajtásnyi távolságra fekszik Gyergyószentmiklós.

A patyolattiszta régi, kétemeletes gyergyószentmiklósi szülszét gyenge fűtését dupla pokrócok egészítették ki. A reggeli takarítással járó szellőztetés idején vacogtunk ugyan alattuk, de eszünkbe sem jutott, hogy másképp is lehetne. A testünk rabjai voltunk, amely nem volt elég erős ahhoz, hogy megóvjon a veszélytől bennünket, amíg áldott állapotban voltunk. Nem volt képes arra, hogy megvédje a bennünk fejlődő drága életet.

A hosszas kórházi rabságomba azonban lassan belopakodott a bezártság átka, a börtönszindróma. A külvilág követői, a személyzet tagjai lassan bennem a fogvatartókkal azonosultak, akiket egyre mélyebben gyűlöltem, és akikkel alig titkolt háborút folytattam. A betegek között mindig voltak, akik hasonlóképpen támadó álláspontra helyezkedtek vagy akiket könnyedén sikerült a magam érzéseire hangolnom, nem voltam tehát magányos harcos. Tudtam – méginkább most tudom –, hogy manipuláltam a szobatársaimat, de ez akkor megalázottságom, kiszolgáltatottságom elleni természetes fegyvernek, ha úgy tetszik: védekezésnek tűnt.

Ahogy emlékszem, a szép, erős fizikummal megáldott Marika nővér és a pletykásnak hitt Gizi nővér volt a legnagyobb ellenségünk. Marika gúnyos volt és fölényes, Gizi epés és szar-

kasztikus. Ha beléptek a szalonba, máris számolták a ráncot az alsólepedőn, amit simábbra kellett volna kihúznunk a reggeli ágyvetéskor, azonnal észrevették a reggeli után maradt morzsát – mindez ingerelte a szigorú fekvésre parancsolt asszonyokat. (Utólag, magam előtt is szégyenkezve, rájöttem, hogy milyen oktalan kis színjáték volt az egész, hiszen ezek az asszonyok gondunkat viselték, lelkiismeretesen védtek, ápoltak hónapokon át, csak egy kicsit gonoszkodtak, ha már mi gonoszaknak láttuk őket.)

Személyük elleni gyűlöletem akkor öltött konkrét és nyílt formát, amikor célzásokat tettek szalmaözvegységet vállalt férjem kikapásaira, „biztosan megtalálja a vigasztalást...”, „na, ne higgye, hogy bogot köt...” és hasonló élcelődéseket dobtak felém. Tulajdonképpen már akkor nyomon követhettem volna hétről hétre, akár napról napra a megcsalatottságomat, mert a férjem kalandjairól már az egész fagyos medence regéket mesélt, ám az én helyzetemben talán végzetes is lett volna a belegondolás... Elég volt a gyötrelem, amit a kisfiamtól való elszakadás okozott. Ha csak rá gondoltam, görcsbe merevedett a hasam, és azonnal perfúzióra kényszerültem. Naponta akár – amint már utaltam rá –, mivel a *Partusistent* egyre kritikusabban fogadta a szívem, maradt az alkohol. A mesterséges „leitatás”, egyenesen a vénámba csepegtetve. De a kontrakciókat mindig megszüntette.

Március 3-án töltöttem be a negyedik hónapot, majd rá két hónapra szerencsésen beléptem a hatodik hónapba, aztán a babona szerinti bűvös hetedik hónapot is megértem. Próbáltam nem aggódni, mert reménykedtem, hogy talán ezt a már mindenképpen utolsónak tervezett babámat nem koraszülöttként hozom a világra. Pedig hej, de sokszor megriasztott a türelmetlenségével nemcsak engem, hanem az orvosomat is! Szerencsére mindig segített a „pálinka”.

huszonnyolcadik fejezet

Június 22-én mintha elindult volna a szívem alatt, a méhemben valamiféle pokoli játék. Az orvos és a nővérek is szemmel láthatóan nyugtalanul figyelték az állapotomat. „Túláságosan kicsi még a koponya, jó lenne még nyerni néhány hetet” – mondta dr. Pachota. Közben szívspecialistát is behívott a szülészetre, hogy megvizsgáljon. Egy középkorú hölgy köntőrfalazás nélkül megkérdezte: ki volt az az örült, aki engedte, hogy ilyen szívvel még egy terhességet vállaljon ez az asszony? Az igaz, hogy gyermekkori szívproblémáim miatt életre szóló óvatosságra intettek kezelőorvosaim, dr. Strömpel, dr. Dávid, majd felnőttként dr. Koczka, de ekkor már túl voltam minden megfontoláson. Az orvosnő kérdése mintha édesanyám aggodalmait visszhangozta volna...

Verejtékben úszva, összeszorított fogakkal vonszoltam magam előbbre, óráról órára. Ha behúnytam a szemem, otthon voltam, és édesanyám hangját hallottam... Jaj, nagyon szerettem volna belekapaszkodni ezekben a kínzó pillanatokban, hogy együtt imádkozzunk, kérve a jó Istent, hogy ne vegye magához ezt a babámat is... Akkor olvastam el többször is Dsida Jenő versét, „Köszönöm, Istenem, az édesanyámat! / Amíg ő véd engem, nem ér semmi bánat! / Körülvesz virrasztó áldó szeretettel...” (Hálaadás)

JÚNIUS - JUNE - JUNI - ИЮНЬ

PÉNTEK - FRIDAY - FREITAG - ПЯТНИЦА

22

Amikor megkezdte a munkát,
Ráta nyerte meg az életet
a babának. Segít meg, Istenem!
Sikerüljön meg, mint Tanácska!

huszonkilencedik fejezet

Az éjszakát és a következő napot megúsztam, és kissé megnyugodva vártam a családom vasárnapi látogatását. Elhozták Tamáskát is, aki elhanyagoltnak tűnt, hatalmas barna szeme néha riadtan ugrált ide-oda. Én büszkén mutattam be az újszülött osztály éppen szolgálatos orvosnőjének, aki mindig arról érdeklődött, amikor meglátott, hogy: *„Na, és hogy van a kis Kata?”*

Mivel addig csak fiúterhességeim voltak, el sem tudtam képzelni, hogy „Katám” szülessék, ezért mindig viccel ütöttem el a kérdést.

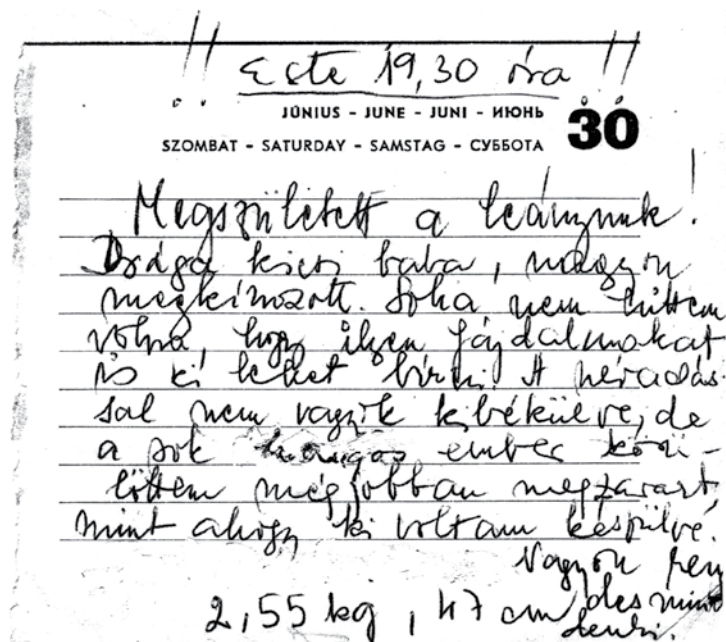
Egy hétig alig mertem mozdulni is, nehogy ártsak a babámnak. A kis nyugtalanság azonban készülődött – olyannyira, hogy szombaton már világossá vált: nagyon közel van a szülés ideje. Még csak két napot kell kibírnom – számígtattam –, és belépek a kilencedik hónapba.

Nem így lett. Június 30-án este 19.30-kor megszületett a kislányom!

Drága kicsi baba, nagyon megkínzott. 47 cm hosszú volt, a súlya pedig 2,55 kg, tehát 20 dekával kevesebb, mint annak idején a Tamáskáé. Olyan fájdalokat éltem át, mint legesleges első szülésemkor. Emlékszem, szinte térdre ereszkedtem a folyosón, amikor elfogott egy-egy erős görcs.

Együtt vajúdtam egy tizenöt év körüli cigánylánnyal, aki állati módon ordított. Egyszer rászóltam, hogy ne bőgjön olyan hangosan. *„De nekem fáj!”* – visította vissza. Mondtam, hogy nekem is fáj, de hadd ne legyünk ilyen hangosak. *„Igen, csak nekem jobban fáj, mint a naccságának”* – vágott vissza önérzétesen. Nos, ilyen logikának ki mert volna ellentmondani?

Nyári este volt, azaz inkább késő délután, az ablakokon besütött a nap, éppen az ügyeletések váltása következett. De mind Gizi, mind Ilonka nővér visszavette a fehér köpenyét és sietett velem a szülőszobába. Amikor felsírt a baba, mindenki ámulva mondta, hogy „de gyönyörű kislány”! Azt hittem, viccelnek, mert fiúra számítottam. Akkor, abban az elkínzott, de boldogságos állapotban nemcsak dr. Pachotának, hanem a mindig heccelődő Gizi és a jóságos Ilonka nővérnek is áldottam a nevét.

Állítólag otthon is nagy volt az öröm, de Pachota doktor lebeszélte a férjemet arról, hogy másnap meglátogasson. Egy hétig só- és vízszegény étrendet, ágyhoz kötöttséget és penicillint rendelt, tekintettel a kifáradt szívemre.

A nagy „baj” az volt, hogy nem tudtam nevet adni a kislá-
nyomnak. Amikor a nagy pillanatok után megkérdezték, hogy
minek nevezzük, azt mondtam, legyen Zita. Ezt azonnal meg
is bántam, de a következő órákban sem tudtam kitalálni sem-
mit. Furcsa név volt – tudatalatti mélységekből lopakodott elő
–, argentinai lánytestvéremet hívják így, akivel soha életemben
nem találkoztam.

Amikor Simon doktornő bekukkantott a kórterembe, és el-
űsárgolta, hogy megvizsgálta a kicsi Katát, egészségesnek talál-
ta, jók a reflexei, akkor hirtelen megszületett a döntés: Katinka
lesz a neve!

Tamáskát nagyon vártam, kíváncsi voltam, hogyan fogadja
a pici testvérét. Amikor meglátta, a hitetlenkedés örömevel, uj-
jongva kiáltott fel: „*A baba mozog!*”

Aztán egyre meghatottabban nézegette ezt az „élő játékot”,
majd lassan ocsúdni kezdett és hirtelen ráismert bennem a
„mámára”.

Édesanyám madártejet küldött a férjemmel, amelynek utá-
nozhatatlan ízét nem lehet elfelejteni. Tamáska születésekor
nagyamám kedveskedett madártejjel, mert fenntartotta ma-
gának a jogot, hogy legidősebb unokáját ő tisztelje meg ezzel
a mifelénk szokásos, kismamáknak kijáró, szimbolikus jelen-
tőségű finomsággal (attól lesz teje a szoptatáshoz), s mert „A
Székelyföldön *radiná*-t visznek a betegágyas asszonynak”⁴, a
babanézők is rendszerint ezzel ajándékozták meg.

Szülési szabadságom idejét két, a korra és az akkori politi-
kai helyzetre jellemző mozzanat tarkította:

⁴ Benedek Elek: *A magyar nép múltja és jelene*

1. Iskolánk vashatalmú, nemzedékek életét megnyomorító aligazgatója, a lesbikus hírében álló M. Margit utasítására a fizetésemet nem vehettem ki, ezért minden hónapban a tanügyi szakszervezethez kellett fordulnom, hogy megkapjam a pénzemet.
2. Havi jutalompénzt kaptam, mint négy születési bizonyítvány birtokosa.

Imets László kisgrafikája

Kegyelem

*Először sírsz.
Azután átkozódsz.
Aztán imádkozol.
Aztán megfeszíted
Körömszakadtig maradék-erőd.
Akarsz, egetostromló akarattal –
S a lehetetlenség konok falán
Zúzod véresre koponyád.
Azután elalélsz.
S ha újraeszmélsz, mindent újrakezdesz.
Utoljára is tompa kábulattal,
Szótalanul, gondolattalanul
Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:
A bűn, a betegség, a nyomorúság,
A mindennapi szörnyű szürkeség
Tömlöcéből nincsen, nincsen menekvés!
S akkor – magától – megnyílik az ég,
Mely nem tárult ki átokra, imára,
Erő, akarat, kétségbeesés,
Bűnbánat – hasztalanul ostromolták.
Akkor megnyílik magától az ég,
S egy pici csillag sétál szembe veled,
S olyan közel jön, szépen mosolyogva,
Hogy azt hiszed: a tenyeredbe hull.
Akkor – magától – szűnik a vihar,
Akkor – magától – minden elcsitul,
Akkor – magától – éled a remény.
Álomfáidnak minden aranyágán
Csak úgy magától – friss gyümölcs terem.
Ez a magától: ez a Kegyelem.*

Reményik Sándor

harmincadik fejezet

Az anyaság örömeiről, a nehézségekről szülők és szakemberek könyvtárakra való anyagot írtak már össze. Azokat én is mind megtapasztaltam – könnyes-boldogságos gyönyörű pillanatokban.

Csodálatos dolog volt nem könyvekből, hanem a szívemhez szorítva kicsinyeimet, óráról órára, napról napra, évről évre egyre többet megtudni abból, ami a gyermeki lélekben rejtetik. Megtanultam, hogy a fekete szín megrémíti a babákat. Katinkámat június végén szültem meg, és augusztus közepén meghalt a nagymamám. A temetésére gyászruhába öltöttem, de mielőtt elindultam otthonról, még egy pillantást vetettem a gyermekeimre, akiket anyósom gondjaira bíztam. Az addig mindig mosolygó, csendes kislányom annyira megriadt, amikor fölé hajoltam, hogy éktelen sírásban tört ki, és nem is hallgatott el, amíg a bölcsője közelében voltam.

Arra is rájöttem, hogy nem szabad selypítve, őket utánozva, kis gügyének tekintve szólni hozzájuk, hanem normális hangon, mert még a legzsengőbb korban is megérzik, hogy tiszteljük-e az egyéniségüket vagy csak játékszernek tartjuk őket.

Megtanultam, hogy a zene, az ének mellett a szó, a mese a leghatásosabb gyermekeink egyéniségének fejlődésében. A mese még a beszélni alig tudó picinyek fantáziáját is fejleszti, igazságérzetét alakítja, megszokott fordulatai pedig az anyanyelvhez való ragaszkodásukat nemcsak megalapozzák, hanem erősítik is. A szó, az anyanyelv dallama megnyugtatja, biztonságérzetet ad még a legkeservesebben síró gyermeknek is. Nem volt véletlen, hogy kétéves fiam például arra a kérdésre, hogy kinek a gyermeke vagy, azt felelte, hogy „a *Tujóci Csipkejózsikáé*” (értsd: Turóczi Csipkerózsikáé), a kishúgával pedig

arról beszélgettek az udvaron, hogy „mámá sír-rí keservesen”, mert látták a hagymapucolás közben kibuggyant könnyeimet. Méltatlannak vélt megbüntetésekor pedig a csempekályhába fát rakó nagymamája mellé állt, megbökte, és azt mondta: *„Vigyázz, mert Jancsika is belökte a kemencébe a gonosz boszorkányt!”*

A napos oldalak mellett azonban minden szülőnek szembeülnie kell a bajok sokaságával is. A legnagyobb gondot mindenkor a betegség jelenti. A kislányom egyéves korától meg-megismétlődő asztmatikus rohamokkal riasztott meg – ahányszor elköhintette magát, tizenkét órán belül a kórházban kötöttünk ki, hogy fuldoklási nehézségein segítsenek. A fiamat pedig szívátültetésre javasolták a hazai szakemberek...

Amikor iskolánk takarítónője javaslatára elhatároztam, hogy Budapesten is megvizsgáltatom, mielőtt kés alá kerül hétéves gyermekem, akkor újabb lebonthatatlan falba ütköztem: nem kaphattam útlevelet. Esetleg protekcióval.

Úgy gondoltam el, hogy halálos rettegéssel párosult anyai aggodalmamat egy másik anya, egy asszony értheti meg a legjobban, ezért Vlad Gizellához iratkoztam fel kihallgatásra. Szép, megnyerő külsejű pártaktivista volt, bácsfalusi csángó családból származott, minden tanügyi gyűlésen úgy tudott beszélni, hogy szinte el is hittük neki, milyen nagy boldogságban nőnek fel a gyermekeink. Teljesen gyanútlanul mentem el a megadott időpontra, legfeljebb arra számíthattam, hogy nem segít rajtam, mert nem tud vagy nem akar hatni a szekuritátéra –, de hátha mégis! Az előszobájában mindössze ketten vártunk a sorunkra. Elsőnek én érkeztem. De a titkár nem engem szólított be a nyitott ajtajú irodába, hanem egy még akkor is borgőzös előpataki fogatos férfit, aki a büntetését nem akarta kifizetni, annak eltörléséért jött a titkár asszonyhoz. Vlad Gizella mézesmázás hangon társalgott a gyenge akaratú emberrel, lelkére

beszélt, hogy mondjon nemet az alkoholnak, mert ez hazafias kötelessége is, és mert a férfi megígérte, hogy többé nem iszik, teljesítette a kérését.

A részeg kitántorgott. Én következtem. Az asszony személyi titkára, Sebestyén lépett volna ki, hogy beszélítsen, de főnöke visszaintette. Ezt látva, rossz érzés fogott el, és ez továbbfokozódott, mert a várakozási idő egyre hosszabbra nyúlt. Amikor a megalázottság határán átbillentem – szakmailag elismert és nyilvántartott tanár voltam a városban, ismert Gizella asszony is –, akkor a színe elé engedett. De nem pillantott fel a papírjaiból. Vártam, hogy rám nézzen, ám ő csak annyit szólt, miközben unottan megfordította az előtte heverő papírlapot: „*Na, mondja!*” Kiderült hamarosan, hogy nem kellett mondanom semmit, mert tudta, miért mentem hozzá.

Azt a züllött kocsisoktól eltanult stílust – hogy maradjunk hűek a helyzethez –, amellyel engem akkor ott kezelt, még az ő szolgálatában álló és őt jól ismerő Sebestyén sem tudta megdöbbenés nélkül fogadni. Elvégre csak egy beteg gyermekét féltő anya kéréséről lett volna szó – hogyha meghallgatta volna.

Évekig azt hittem, hogy valamelyik tanár kollégám értesítette előre „az elvtársnőt” a kihallgatásom tárgyáról, és bár nem várhattuk el, hogy spiclimentes munkahelyen dolgozzunk, borzasztóan szégyelltem magam.

Természetesen otthon mindent megbeszéltem a férjemmel, aki támogatta azt a tervemet, hogy kérjek valamelyik közeli magyarországi rokonom „temetésére” meghívólevelet. Pécsi nagybátyám vállalta is a szerepet, és két napon belül megkaptam a feleségétől a levelet, amelyben értesített, hogy a család szeretné, ha én is jelen lennék, amikor a nagybácsimat utolsó útjára kísérik. Egy ilyen levél birtokában csak nem tagadják meg tőlem az útlevelet, reménykedtem. Amikor megjelentem

a rendőrségen, betessékeltek egy mellékszobába, ahol várt az iskolánkért felelős szekuritátés tiszt. Egyenesen a témába vágtam.

– Nem igaz, hogy meghalt a nagybátyja, mondta. Amikor én erősködtem, hogy márpedig igaz, megígérte, hogy a budapesti román nagykövetséggel ellenőriztetik, hogy valóban elhunyt-e a pécsi Pajor Árpád. Ha igaz, megkapom az útlevelet, ha viszont él, akkor maradok. Abban a percben már túlságosan fáradt voltam, lelkileg, idegileg agyonhajszolt – és kitört belőlem a sírás. Elmondtam neki, hogy valóban nem igaz a gyász-hír, de a gyermekemről van szó...

Egy idő után félbeszakított.

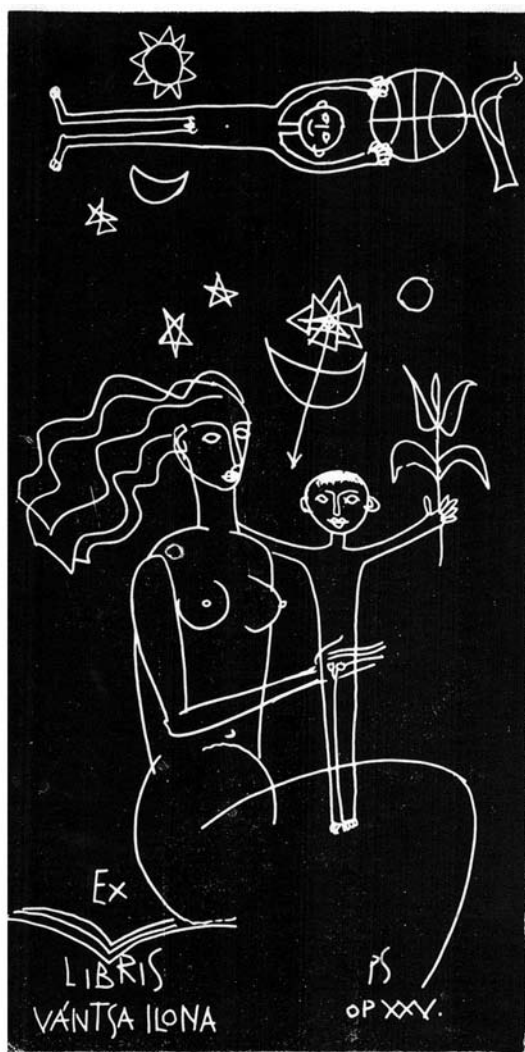
– Nézze, mi sem vagyunk „olyanok,” miért nem mondta ezt már az elején? Remélem, meggyógyul a kisfia...

Budapesten az István Kórházban került sor Tamáska kivizsgálására, és kiderült, hogy semmi baj nem volt a szívével. A ritmuszavart egy ijedtség okozta. Az orvos kérdésére, hogy mitől fél, emlékszik talán, hogy mi ijesztette meg, azt válaszolta: kétségbeesett, hogy elveszíti az édesanyját „mikor apu azt kiabálta...”

A Teremtő ismét megpróbált és útmutatást adott, amit olyanformán dolgoztam fel magamban, hogy szó nélkül el kell viselnem mindent, mert a gyermekeim nem láthatják rajtam, ha bánt a durvaság, ami a családon belül rám éjjel-nappal kijár. Ha hallgatok, akkor talán a tettelegességet is elkerülhetem ezután. Boldog voltam, hogy megszűnt a szívűtét réme, és arra gondoltam, hogy ezután már nem tudja semmi megzavarni belső nyugalmaimat. Boldog volt a kicsi fiam is, mert visszakapta a szabadságát, ami azt jelentette, hogy játszhatott kedvére a többi gyermekkel. Emlékszem, Budapesten nagyon ízlett neki a mangó szörp, és azt a kis húgával is meg akarta kóstoltatni.

A kézipoggyásza is az volt – egy liter, ha nem tévedek, Méhes-Mézes mangó szörp. Amikor a vonatunk beszaladt a brassyói állomásra és meglátta a peronon a testvérét, nagy örömmel elkiáltotta magát:

„Tinka, Tinka (*Katinka beceneve*), képzeld, a doktor bácsi azt mondta, hogy amikor apu veszekedett...”, és izgalmában észre se vette, hogy kirepült a kezéből a Budapesttől hazáig féltve szorongatott mangós üveg...

Plúgor Sándor kisgrafikája

harmincegyedik fejezet

Ezért az útlevéért megpróbáltak ismételten beépíteni, hogy besúgó legyek. Megkísérelte az a tiszt is, aki azzal engedett el, hogy „mi sem vagyunk olyanok...” De amikor látta, hogy csak adtam az ostobát, nem erőltette a dolgot, hiszen – mint utólag rájöttem – egy családból elég volt egy titkos ügynök is...

Talán ez a kísérlet is része volt annak, hogy még nagyobb legyen a zavarodottságom, és ne próbáljam meg felderíteni, hogy miért akarták egészséges kisfiamat a szívével megoperálni? Egyáltalán mi lehetett a magyarázata a hazai és a budapesti diagnózis közötti égbekiáltó különbségnek?

Arra már utaltam, hogy a diktatórikus Romániából kitekintve, Magyarországon mindent hibátlanul tökéletesnek képzeltünk el, az orvostudományt különösen. De Csidey doktor is európai hírű gyermekorvos volt, a marosvásárhelyi klinika pedig az országban a legjobb egészségügyi intézmények egyike – hogyan tévedhetett ilyen végzetesen? Mindamellet Dr. Csideyn kívül más, a klinikán neki asszisztáló orvosok is megvizsgálták Tamást, hogy nyomatékosítsák a kimondott szentenciát: majd a híres-neves Christiaan Barnard hat hónap múlva..., addig még kibírja a beteg. (*Christiaan Barnard dél-afrikai sebész 1967. december 3-án hajtott végre először a világon szívátültetést.*)

Hogy is kezdődött? A gyermekem tanító nénije telefonált az iskolámba, hogy fontos közölnivalója van, azonnal találkozunk kell. Találkoztunk. Elmondta, hogy dr. Zsigmond helybéli, tehát sepsiszentgyörgyi szívorvos megvizsgálta az I. osztályos kisiskolásokat – addig nem volt szokásban az iskolákban a rutinszerű szívvizsgálat –, és Tamáskát betegnek találta. Egyedül őt a közel kétszáz gyermek közül! További kivizsgálásokat

rendelt el, és kezembe adta a beutalót. Zsigmond doktort a városunkban nem tartotta senki kiváló szakembernek, de akkor ilyesmire nem gondolva, azonnal rohantam hozzá. Meglehetősen gorombán fogadott, és miközben ismét meghallgatta a fiam szívét, közölte, hogy veleszületett szívelégtelenséget fedezett fel nála, amit nekem mint édesanyjának régóta tudnom kellett volna. Egyáltalán elképzelhetetlen, hogy vannak hozzám hasonló nemtörődöm anyák is a világon. Azzal beutalt az országos hírvíkovásznai szívkórházba, ahol modern műszerek segítségével többet megállapíthatnak, és a kezelésre vonatkozóan is megkapom az utasításokat. A gyermeket addig is korlátozni kell a fizikai mozgásban, nem játszhat, nem szaladgálhat...

A kovásznai szívkórházban a gyermekorvosnő a férjem egy régi ismerőse volt, aki habozás nélkül fogadott, és mindent megtett, hogy kiderítse: kollégája helyesen diagnosztizált, sajnos, nagyon súlyos a kisfiam állapota, ami nem sok jót ígér. De kíméletes életmóddal talán megérhet néhány évet...

Doktor Szentes Ádám, akinek Szabolcs fia Tamásom osztálytársa volt, látván riadalmamat, azt tanácsolta, hogy vizsgáltsuk meg a gyermeket a Marosvásárhelyen élő Csidey doktorral is, mert nála kitűnőbb gyermekorvost nem találunk egész Erdélyben. Fel is hívtam azonnal telefonon Csidey doktort, hogy időpontot beszéljünk meg. Nagyon kedvesen meghallgatott, és azt mondta, akármikor mehetünk, ahogy megérkezünk, be fog venni és kivizsgálja a fiamat. Haladéktalanul indulni akartam. Csak nem volt benzin! Ekkor hangzott el O. elvtárs már idézett ígérete: *„Ha meghal a gyermek, adok a temetésre 20 litret.”*⁵

Csidey doktort annyira meghatotta kétségbeesésem, hogy szívességből, kéretlenül a körülöttünk tébláboló kislányomat

⁵ Dancs Rózsa: *Vaddisznók törték a törökbúzáat*, Kairosz Kiadó, Budapest, 2010. 105. o.

is megvizsgálta – s mit adott Isten! Kiderült, hogy Katinkám szíve sem volt egészséges, igaz, korántsem volt annyira súlyos az állapota, mint a bátyjáé. Gondolom, személyem iránti megbecsülése jeléül ajánlott nem kisebb rangú szívsebészt, mint dr. Barnard-ot, aki hat hónaponként szokott a marosvásárhelyi klinikán műteni, ő esetleg majd csodát művelhet... Azzal a kicsi szívvel, amelynek semmi baja nem volt!

Évtizedek teltek el azóta. Hála Istennek, egészséges gyermekeim is felnőttek, szépen élik az életüket – de megkérdezhetik egyszer, hogy netán mind szakmai analfabéták voltak a fentebb megnevezett orvosok? Nem voltak azok! Még akkor sem lenne igaz egy ilyen állítás, ha esetleg akkoriban megesküdtünk volna a magyarországi medicina magasabbrendűségére. Megszámlálhatatlan gyermeket gyógyítottak azok az emberek és – meggyógyítottak. Áldás a munkájukra!

No, de a szívbajos rémtörténet? Mivel magyarázható?

A magam részéről félve fogalmaztam volna meg, de ki mondta helyettem más, egy, a szabad világban született fiatal, aki beleolvasott készülő könyvembe: azok az emberek mind – orvosok, párttitkárok, kis- és nagyhatalmasságok – valamilyen eszeveszett parancsot teljesítettek, ugyanis mint anyát is állandó lelkizaklatottságban, halálos riadalomban kellett tartani. És az Isten-csodájára-mégis-megmaradt két gyermeke-met. A gyermekeinket...! Vajon nem éppen az apjuk kérésére – egyrészt, hogy ne maradjon időm és energiám rádöbbenni az ő spicli voltára, másrészt bosszúból, hogy semmiféle kísérlettel nem tudtak beépíteni engem is?

Ahogy az a szekus Cornea megígérte annak idején a habverős hisztériám elől menekültében...⁶

⁶ Ibid, 96. o.

Bordás Ferenc kisgrafikája

régi magyar áldás

*Aldott legyen a szív, mely hordozott,
És áldott legyen a kéz, mely felnevelt*

*Legyen áldott eddigi utad,
És áldott legyen egész életed.*

*Legyen áldott Benned a Fény,
Hogy másoknak is fénye lehess.*

*Legyen áldott a Nap sugara,
És melegítse fel szívedet,*

*Hogy lehess meleget adó forrás
A szeretetedre szomjasoknak,
És legyen áldott támasz karod
A segítségre szorulóknak.*

*Legyen áldott gyógyír szavad,
Minden hozzád fordulónak
Legyen áldást hozó kezed
Azoknak, kik érte nyúlnak.*

*Áldott legyen a mosolyod,
Légy vigasz a szenvedőknek.
Légy te áldott találkozás
Minden téged keresőknek.*

*Legyen áldott immár
Minden hibád, bűnöd, vétked.
Hiszen aki megbocsátja,
Végtelenül szeret téged.*

*Őrizzen hát ez az áldás
fájdalomban, szenvedésben.
Örömdben, bánatodban,
bűnök közti kísértésben.*

*Őrizze meg tisztaságod,
Őrizze meg kedvességed.
Őrizzen meg Önmagadnak,
és a Téged szeretőknek.*

vallomások

néhány olyan levél következik, amely tanúsítja, hogy akár szembement valaki az abortusztörvénnyel, akár nem vett tudomást róla, hanem a természet rendjét követve, Isten akaratának próbált engedelmeskedni, mindenképpen vérrel, étellel kellett fizetnie.

Ha a meggyilkolt magzatok felsorakoznának, egy országnyi kísértet lebegne a levegőben, és a szélben az elpusztult anyák nyögését hallanók.

„A történet az unokanővéremhez kapcsolódik, nevet azért nem adnék pillanatnyilag, mert rajtam kívül van egy öccse, aki él, és nem tudom, beleegyezne-e abba, hogy névvel közöljék.”

„Az eset Bukarestben történt, 1985-ben. Az ok a mai napig titok, amiért unokanővérem erre a sorsra jutott. Ugyanis volt egy vőlegénye, akivel össze akartak házasodni, így nem tudom, miért riadt meg annyira a várandósság tényétől. Valamilyen módszerrel, feltételezem, valakinek a segítségével, megpróbált megszabadulni az állapotától, de komplikációk léptek fel. Roszszul érezte magát és a kórházban kötött ki, ahol meghalt. Akkor azt mondta az édesanyja, hogy amikor kiderült, miről is van szó, hagyták meghalni.

Arra emlékszem, hogy aki akkor ilyen helyzetbe került, és nem árulta el, hogy ki volt a beavatkozás végrehajtója, annak nem volt semmi esélye a túlélésre. De lehet, hogy másként sem. Unokanővérem is ezeknek a körülményeknek lett az áldozata. Egy hónap múlva töltötte volna be a 31. életévét. Halála okaként a kórlapján veseelégtelenség és fertőzés szerepelt...

(S. K. Kolozsvárról)

Meister Éva színművésznő levele

„A hetvenes évek közepe felé a romániai törvényhozás egy olyan abortusztörvénnyel rukkolt elő, ami minden képzeletet felülmúlt. Hogy a román nemzet, amely köztudottan eléggé szapora, nagyobb legyen, azt találták ki a törvényhozók a Fővezér parancsára, hogy mindenkinek kötelező a minimum öt gyerek.

Mindegy volt, hogy milyen körülmények között éltünk akkor! Ki törődött azzal, hogy kezdett elfogyni a boltokból az élelem és az alapvető szükségleti cikkeket egyáltalán nem sikerült beszerezni. Nem számított, hogy hajnalban keltek az emberek és kisszékeket vittek a boltok elé, úgy várták a reggelt, hogy amikor kinyitnak, hátha érkezik valami. Bármilyen, amit meg lehet enni vagy amivel feneket lehet törölni, ruhát lehet mosni. A csecsemő kisfiammal gyakran beálltam én is a sorba reggelenként egy liter tejért...

De maradok a témánál: abortusztörvény. Öt gyerek a kötelező! 40–45 évesen is meg kell szülnie mindenkinek az ötödik gyermekét, aki még nincs a változó korban! Hogy ki fogja felnevelni, az már senkit sem érdekelt, csak az, hogy a román nép, Decebal népe (sic!) nagy legyen! Nos, a törvény életbe lépésekor minden józanul ítélő emberben megállt az ütőér. Azokban az időkben nem voltak fogamzásgátlók, még gumióvszer sem. (A fogamzásgátlókat általában Magyarországról csempészték be az élelmесek, ugyanis azért a »beszerző csatornák« megvoltak, amelyeket természetesen nem mindenki ismert.)

Nos, abortusztörvény. Elszabadult a pokol. A szegény családok, ahol már volt három-négy gyermek, nyilván nem akartak még többet. És jött a katasztrófa, a teljes letargia. Sokaknak nem maradt más választásuk, mint a kötőtű és egyéb »ügyes-

kedés». Orvoshoz nem mehetett a terhes nő, mert a törvény másik része úgy szólt, hogy arra az orvosra, aki segít valakin, súlyos romániai börtönévek várnak, diplomájától megfosztva, soha nem lehet orvos többé. Ezért nem sok orvos tolakodott segíteni, ha baj volt. Azért írom, hogy nem sok, mert a szekusok szeretőit orvosok szabadították meg a be nem tervezett terhességektől.

A három-, négygyerekes anyák a különféle beavatkozások miatt súlyos szepszissel kerültek a nőgyógyászatra, ahol az orvosnak jelentenie kellett az esetet, főként a kórház szekusának (minden intézménynek volt titkosszolgálatisa!), aki addig nem engedte az orvost beavatkozni, amíg a szerencsétlen anya el nem mondta, ki volt, aki a vérzést provokálta. Nem egy esetben a többgyermekes anya ott vérzett el az asztalon. És maradtak a gyerekei meg a férje egy sátáni törvény miatt!

Édesapám egyik orvos kollégája és jó barátja viszont megszánta az egyik anyát és segített neki. Nem ő végezte a művi beavatkozást, csak tanácsot adott a szegény nőnek, hogy kihez menjen. Az asszony meghalt és a szálak visszatekeredtek családunk barátjához... El is ítélték, be is zárták, és szegény Tibi bácsi négy évet ült. A diplomáját nem vették el, mert nem ő volt a beavatkozó doktor.

Nos, ha én tudok legalább két ilyen esetről, akkor vajon hány százról nincs tudomásunk? A sok anyáról, akinek árván maradtak a gyermekei, a több tucatnyi orvosról, aki börtönben ült, a fiatal lányok öngyilkosságáról, akik nem akartak és nem mertek a család »szégyene« lenni...»

„Tipp-topp, csinos kicsi asszony volt Erzsike, leánykorában különösen fürge és mosolygós. Az érettségi vizsgája jelesre sikerült, a közgazdaságtan érdekelte, abból is szerzett egyetemi diplomát. Ahogy lenni szokott, friss végzettként munkába állt, szorgalmasan dolgozott, közben férjhez ment és négy gyönyörű gyermeket szült. Nevelte őket, büszke volt rájuk, és fájt a lelke, ha éhesen feküdtek le vagy sápadtan rohantak haza, mert a pártaktivista fia/lánya pástétomos kenyeret vitt az iskolába, amilyenbe ők már évek óta nem haraphattak. Gond, baj és gürcölés közben került váratlanul áldott állapotba.

Családi helyzete, a kilátástalan jövő, a kétségbeesés vezette el valakihez, aki sok pénzért megígérte, hogy »segít« rajta... Nem sikerült. Vallatás közben vérzett el. Az érettségi találkozáson osztálytársai megsiratták.”

(nevét elhallgató közlő)

Húszéves koromban terhes lettem. Akkor még nem tudtam, mit jelent félni, hiszen volt vőlegényem. Ő azonban otthagytott, megtudván, hogy mi történt. A szüleimnek nem mertem szólni. Apám lelkész volt, kitagadott volna a családból, és én nagyon féltem a botránytól.

Elsírtam a bánatomat egy néninek, aki azt tanácsolta, hogy szerezzek jódot a gyógyszertárból, azt öntsem be magamnak, attól megnyílik a méhszáj. Így is tettem. De csak kb. két decinyit voltam képes felfecskendezni magamnak, mert iszonyú fájdalmat okozott, összeégetett belülről és elkezdtem nagyon vérezni. Nem mondtam senkinek, hogy milyen állapotban vagyok, mindaddig, amíg már annyira legyengültem, hogy mégis

szólnom kellett a tanácsot adó néninek. Nagyon megijedt, hogy meghalok, és eljött velem a nőgyógyászhoz. Az orvos azonnal rájött, hogy mi a helyzet – provokált abortusz –, és kijelentette, hogy hívja a rendőrséget. Sírva könyörögni kezdtem, hogy ne tegye, mert inkább megölöm magamat, és megmondtam neki, hogy ki az apám. Ez hatott. Mondta, hogy feküdjek fel az asztalra. Azt sem tudtam, hogy kell azon feküdni. Szó nélkül kellett végigszenvednem, amíg nagyjából kikapart. – Majd a többi magától kitisztul – mondta.

Nem kiabálhattam, mert azonnal otthagyt volna, természetesen nem akart ő is veszélybe kerülni. Lehúztam az ujjamról az aranygyűrűt és neki adtam. Azzal engedett el, hogy ne-hogy visszamenjek hozzá, akármi történik, ő engem nem ismer, soha nem is látott. Egy hétig nagyon válságos helyzetben voltam, a néni vett nekem antibiotikumot, azt szedtem, talán az mentett meg.

Már asszonyként estem ismét teherbe. Sokáig véreztem, ezért elmentünk az orvoshoz. Azt mondta, nem lehet gyermekem, mert a méhszájon seb van, meg kell szakítani a terhességet. Három hétig vittek ide, vittek oda, míg végül a szekus főorvos aláírta a papírt, hogy beavatkozhatnak. Nagyon fájt a művelet, de azt mondták, csak akkor adnak fájdalomcsillapítót, ha elárulom, hogy ismerek olyan személyeket, akik segítenek a nőknek abortuszt provokálni.

(egy nevét nem adó operaénekesnő)

„Hát kérem, ez terhesség, három hónapos, maga is egészséges és a baba is, hál’ Istennek. Azt mondja, nincs férje, és vő-

legénye sincs. A törvény szigorúan tiltja a terhességmegszakítást, de hát ezt tudja maga is. Börtönbüntetés jár az ilyesmiért, sok évi börtön. Négy gyereket kell szülnie minden nőnek, ez a Ceaușescu elvtárs rendelete, és csak utána lehet megállni, mert csak így lesz huszonhárommillió román, és nagyon fontos az országnak, hogy minél többen legyünk. Itt vannak a kórházban éjjel-nappal a rendőrségtől és az ügyészségtől. Minden vérző nőt kihallgatnak, és addig nem szabad hozzájuk nyúlni, amíg be nem vallják, hogy mit követtek el magukkal. Mert ha előbb elvégezzük a küretet, és megállítjuk a vérzést, akkor azt hiszik, megszabadultak, és utána már hallgatnak, nem árulják el, ki a tettes. El sem tudja képzelni, mire képesek a nők, ha szabadulni akarnak egy gyerektől. Van, aki kötőtűt szúr a méhébe, vagy befecskendez valamit, szeszt vagy szappanos vizet, olyan is volt, hogy a nő kiugrott a második emeletről, eltörte a lábát, de a gyerek megmaradt. Szóval ilyesmire ne is gondoljon. Az éjjel meghalt egy asszony. Ő volt a hibás, mert nem vallott be semmit, csak sírt, hogy ő akarta ezt a gyereket, mert csak egy fia van, a férjével évek óta próbálkoztak, és csak most sikerült, aztán egyszerre csak elkezdett vérezni, fogalma sincs, hogy miért, ezért jött a kórházba. Az ügyész nem hitt neki és Jászberényi doktor sem, egész éjjel faggatták, mit csinált magával, ki segített neki, mind azt várták, hogy csak bevallja az igazságot, aztán reggel egy nagyot sóhajtott, és vége volt. Legalább nem szenvedett, csak úgy szép lassan elvérzett...”⁷

⁷ Papp Kincses Emese: *Ha meglebben a Függöny*. Pallas Akadémia, Csíkszereda, 2007., 7–8. o.

Szilágyi P. Katalin: Hogyan nem lettem besúgó

Talán még ki sem hűlt a tested, ott voltál valahol a pro-sektúrán, azt hiszem, amikor halálod hírére összeszaladtunk anyádeknál. A tény: hogy húszévesen meghaltál azon a hajnalon, mert egy sarlatán átszúrta a méhedet egy kikalapált bicikliküllővel.

Nos, ez az egész olyan hihetetlennek tűnt, hogy csak a családi összekapaszkodás segített elviselni a tudatot, hogy meghaltál. Nem vagy már. Nem fogod felnevelni a lányodat, nem temeted el anyádat, nem leszel ráncos, zsémbes vénasszony, és nem ülteted térdedre az unokádat. Sógornőkként nem fogunk többé együtt fagylaltozni a sarki cukrászdában és karácsonyra sem kötsz nekünk többé pulóvert. Ilyenek jártak a fejemben, a férjem zihált mellettem, amikor cseppet után egymás karjába estünk anyáddal.

Egyedül apádnak volt annyi lélekjelenléte, hogy a fia után rohanjon a konyhába, mert az már ölte a férjedet. Nem volt épületes a látvány, nekem elhiheted, a férjed részegen térdelt a földön, taknya-nyála egyben, a bátyád őrjöngve éppen arra készült, hogy megszabadítsa a világot egy alkoholistától, aki a halálba kergette az öt hónapos kislánya anyját.

— Ha börtönbe megyek, akkor is kitaposom a belét – zokogta a férjem, de aztán hárman lecibáltuk róla. Innentől elszálltak az érzelmek, lecsendesedtünk, csak ültünk bénán, szavakra nem is emlékszem.

Mintha anyád mesélte volna, hogy miután elabortáltad a gyermeket, akit nem kívántál erre a világra, fájdalmaid lettek, egyre nagyobbak, aztán leállt a veséd, kék lett a szád, és apád látta, tudta, hogy jaj, nagy a baj, menni kell, bármi áron. Mind-

egy már, ha ki is hívja az orvos a milíciát, csak megmentsenek valahogy. Az ügyeletes orvos rád nézett, nem lesz semmi baj, mondta és tárcsázta a rendőrséget.

Nem akarom – ezek voltak az utolsó szavaid. Így mondta anyád. Apád, lenn a portásfülke előtt összeesett, amikor lekiáltottak neki. Még hazamehettek, még telefonálhattak, még összekapaszkodhattunk.

A csengő. Rémlik, apád ment ki, van öt percük, mondta a kis szektorista, és még emberséges volt, mert engedte, hogy anyád bevegje a gyógyszerét.

Valami állati szaga volt a rabszállítóban, a lekopott festék alatt a bűdös fém és izzadság szaga, a félelem szaga. A félelemnek íze is van, tudtad? Fémes íze volt a számnak, kapaszkodtam a férjem kezébe, anyósom is karolta apádat, a sógor csak ült, ahogy rázta az autó és folyt a taknya. Adott pillanatban nevetnénekem támadt, mit keresek én itt egy rabszállítóban, amikor otthon már felkelt a fiam, pelenkáznom kéne, hároméves nővérének meg ebédet főzni. Mellettünk elsuhantak a jól ismert épületek, villamosra vártak a közömbös emberek, aztán kinyílt, majd becsukódott mögöttünk a kapu. Majdnem elrohogtem magam, vigyen el a milícia, jutott eszembe a jókívánság, egy akkori vicc csattanója, amikor megálltunk. Bénultan túrtuk, hogy szétválasszanak minket. Mint egy bábu, türtem, hogy egy üres irodába tereljenek. A férjem még visszanézett rám. Vigyázz, üzente a szeme.

Az iroda. Úgyis mondhatnám, innen kezdődött az én új kis időszámításom. Csak négy fal, légyszaros íróasztal, a falon Románia térképe meg az obligát fénykép. A *Kárpátok Géniusza* félprofilját mutatja, ajkán bizakodó félmosoly. Átlagos iroda. És mégis, mennyi minden történt itt még estig. Én addigra már magamon kívül voltam, ha érted. Elszálltam, lekapcsolták a kis

piros gombot, és kívülről néztem magam, az alakot, aki kuporog a széken és csak vár. Elég sokat váratnak, ez is hozzátartozott a tervhez. Hogy megtörjenek. Hogy megalázzanak. Hogy megsemmisítsenek.

Ha osztályoznom kellene a kihallgatóimat, az elsőre azt mondanám, ő volt a hivatalos. Pláne az őt követő kollégák fényében. Hivatalos volt és száraz. Azt is mondhatnám, hogy az adott körülmények között korrekt. Most már azt is tudom, hogy ilyennek szánták. Szárazon felvázolta a történeteket, és felszólított, mondjam el, mit tudok.

Elmondtam. Újra. És megint. Unott szemmel nézegetett az íróasztal túlsó feléről, és szemmel láthatólag igyekezett minél hamarabb aláíratni velem a jegyzőkönyvet. Megtettem. – Ugye, elmehetek? – kérdeztem, amikor felállt.

Nem válaszolt, csak csendben rám csukta az ajtót.

Éppen azon töprengtem, vajon anyám hogy birkózik meg odahaza az unokái ebédjével, amikor kivágódott az ajtó. Lehengerlő belépő volt.

– Mit lopod itt a napot, ahelyett, hogy a gyermekeiddel törődnél? – kérdezte alacsony, kopasz vallatóm, és nagy lendülettel leült az íróasztal sarkára, közel az arcomhoz. Civilben volt ő is, szürke szövetnadrágját kényesen összecsippentette a térdén, pecsétetes nyakkendőjén kis lyuk jelezte, hogy gazdája szenvedélyes dohányos.

– Na, mesélj – kezdte, és összefont karja mögül lenézett rám.

És én meséltem.

– Te hazudsz – érintette nikotinfoltos ujját homlokomhoz. Újra. Előlről. Amikor megunta, nagyot rúgott a székembe.

– Ez hazugság! – fröcskölt nyála az arcomba. – Az igazat mondd, vagy nem kerülsz ki élve innen. Ugye tudod, hogy megtehetem? – fürkészett véreres tekintete. – Eltűntetlek családotól, még csak nyomotok sem marad, ha hazudozol!

Elmondtam, újra és újra ugyanazt. Nem tudom, sírtam-e, azt sem, hogy hány óra volt, elvesztettem minden időérzéke-
met. Nem bántott, csak megfélemlített. Aztán hirtelen félbe-
szakított és aláíratott velem egy újabb jegyzőkönyvet.

– Most állj arccal a falnak, közelebb, így, és gondolkozz el a sok hazugságon, amit mondtál – mondta búcsúzóul.

Csak egy kicsit sírtam, néztem a falat, az is légyszaros volt, és az egy helyen megrepedt vakolat egy fát mintázott. Azt néze-
gettem, és arra gondoltam, a nehezén már túl vagyok.

Akkor halk kopogás hallatszott. – Ugye hozhatom a kávé?
– nézett be egy szemüveges férfi.

– Kérem, foglaljon helyet, csak kényelmesen – hajolt felém rövidlátóan pislogva szemüvege mögül. Makulátlan tejeskávé színű ingét kihajtva viselte, nadrágja frissen vasalva.

– Sajnálom, hogy megvárakoztattam. Talán nem zavarja, ha rágyújtok, rossz szokás – tárta szét a kezét mosolyogva.

– Na, most mit szól ehhez a szörnyűséghez? – dőlt hátra az íróasztal mögött. – Ön is anya, két kicsi gyerek anyja – ingatta fejét elgondolkozva.

– Mesélje el, mit tud erről az egészlől.

Zsongtak, duruzsoltak a szavak, az egész ember maga volt a jóindulatú együttérzés, a megértő barát.

– Megbocsásson – nézett rám dohányfüstbe burkolózva –, én nem hiszem, hogy maga semmit sem tudott arról, mire készül a sógornője. Az asszonyok megbeszélik az ilyesmit, taná-

csot kérnek egymástól, címeket cserélnek, tudja – hunyorgott rám cinkosan.

— Csak a címét kérem öntől, semmi más, hogy megbüntessük az ilyen személyeket, akik annyi szenvedést okoznak az asszonyoknak.

Most mondjam el neki, hogy sírtál, mert nem akartál még egy gyereket szülni egy alkoholistának? Mondjam el, hogy én voltam, aki lebeszéltelek, mi több, rábeszéltelek a gyerekre, mert mindig is életpárti voltam? Mondjam el neki, hogy sok nő fog még belehalni abba, hogy nem rendelkezhet a saját teste felett, mert idióta törvényeket hoztak? Hallgattam.

— Nézze – hajolt közel hozzám az íróasztalon keresztül –, lenne egy ajánlatom. Ön most szépen hazamegy, megnyugszik. Aztán pár nap múlva jelentkezik itt nálam, és elmeséli, mit hallott, mit beszélnek az asszonyok. Boltban, óvodában, anyukák egymás között, tudja – hunyorított felém cinkosan.

— Legyek besúgó? – kérdeztem.

— Micsoda szavak – nevetett fel fejét hátravetve a széken.

— Dehogyan – nézett rám elkomolyodva –, csak azt kérem, járjon nyitott szemmel a világban, és mesélje el nekem, amit hallott. Kár lenne a két kisgyerekért – nézegette elgondolkodva a körmeit. – Hány évesek? Oh, a kisfiú még egyéves sincs, ingatta a fejét hátradőlve. Csak legyen okos – nézett rám áthatóan – és nem lesz semmi baj. Jövő héten várom.

Újabb jegyzőkönyv, újabb aláírás után az utcán találtam magam. Esteledett, néma volt az utca. Félórás sétálgatás után a kapu kinyílt és kilépett a bátyád. Összeöleleztünk.

Megfogadtam *kedves, emberbarát* kihallgatóm tanácsát. Okos voltam. Pénteken volt a temetésed, és mi csütörtökön át-
szöktünk Magyarországra.

Szilágyi P. Katalin: Ha kérdeznéd

Ha kérdeznéd, elmondanám neked, mennyire meglepődtem, amikor a konyhában elmondtad, megint gyermeket vársz. A kertben ugatott a kutya, a lányom az öccsét pesztrálta a teraszon, behallatszott, amint a kicsi dőcögve nevet, a lányod meg ott szunyókált a babakocsiban a diófa alatt.

Emlékszem, ribizlit passzíroztam a gyerekeknek, és amikor kimondtad, megbillent a kezem, aztán néztük, amint a ribizlik apró vércseppekként szertegurulnak. Nem néztél rám, a ruhádat igazgattad, mindig irigyeltelek, hogy alig négy hónap alatt milyen szépen visszafogytál.

Szóval, mondtad az övednek, segítesz, ugye.

Azt, hogy valaki nem akar ilyen gyorsan másik gyereket szülni Ceaușescu Romániájában, minden körülmények között, megértettem. Álldogáltam hajnalban épp eleget a bolt előtt egy liter vizes tejért, szaladgáltunk pánikban gyógyszerért, ha valamelyik gyerek megbetegedett, és vittük haza diadalmasan az undorító, lilára fagyasztott csirkét, amely maga volt a biológiai csoda a hat lábával. Vaját, sajtot, húst még mutatóban sem látunk, és karácsonykor megverték a férjemet három darab banánért. Az, hogy mit élsz meg nap mint nap egy alkoholista mellett, sosem volt téma közöttünk. Bár a család számos tagja figyelmeztetett az esküvő előtt, te konokul tartottad magad az esküdhöz, és nem jöttél panaszra.

Csak álltam ott, és éreztem, előnt a szeretet és a szánalom irántad. Hirtelen elgyöngült kezem-lábam, és arra gondoltam, amíg guggoltunk a ribizlik fölött, hogy van anyád, apád és férjed meg testvéred, és te mégis hozzám jössz, hozzám, aki a bátyád révén testvéreddé lettem, és nekem panaszolod el, hogy

bajba kerültél, mert nem akard ezt a gyereket, és tőlem vársz segítséget ahhoz, hogy megsemmisítsd. Négy éve ismertél már akkor, de még mindig nem eléggé ahhoz, hogy tudd, én élet-párti vagyok, mert szerelemmel kötődöm a férjemhez, és boldoggá tesz, ha a gyerekeim szuszogását hallgathatom esténként, elalvás előtt. Számomra elképzelhetetlen volt, hogy szülés után alig hat héttel széles bőrövet erőltet rád és hasizomgyakorlatokkal kínoz a gyermeked apja, ugyanaz, aki kislánya születése után megpillantva annak gyűrött, piros arcocskáját kijelenti, ez a csúfság nem lehet az ő gyereke. Napokig hánytál ezután, gyógyszer híján naponta háromszor vittük neked a kamillateát a kórházba, más segítség nem volt. Nem tudhatom azt sem, milyen lehetett pár hetes babával magadra maradvá várni egy fűtetlen lakásban, mikor keveredik haza a férjed a kocsmából s aznap este milyen gyakorlatokat végeztet veled a tökéletesen lapos has érdekében.

Hogy a leszorító öv vagy a fászkosár cipelése miatt lettél beteg, az szinte mindegy, jártad a nőgyógyászt, aztán váratlanul megfogant a gyermek, az apa szerint a nőgyógyásztól. Azt gondolom, ez lehetett az a pont, amikor eldöntötted, hogy nem kell. Sem a gyermek, sem az apja.

Hiszem, hogy adódhat olyan pillanat az életben, amikor legszívesebben két lábbal rúgnánk szét magunk körül a világot. Ilyenkor a dühünk gyakran afelé fordul, aki a legvédtelenebb. Majdnem három órán át próbáltalak rábeszélni a gyerekre, ígértem fűt-fát, kisruhát, babakocsit, ágyat, még több segítséget, csak ne öld meg. Testvére lesz a lányotoknak, nem marad egyedül a világban, és lesz még valaki, aki az arcotokat viseli majd, ha már nem lesztek. Amikor kikísértelek, piroslott a ribizli leve a karodon. Lenyaltad, fintorogtál, savanyú. Nem baj, mondtam, majd megcukrozzuk. Nevettünk, a kislányod nagyokat rúgott a kis nyári takaró alatt.

– Még kedvet csináltál nekem a gyerekekhez – mondtad, és megpusziltad a fiam. Hogy milyen mélyre temetted magadban a kétségbeesést, az pár nap múlva derült ki.

Villamoskalauzként dolgozott a nő, akit végül megkerestél. Hogy tiltott és életveszélyes, azt tudtad, mégis odafeküdtél a viaszosvászon konyhaasztalra és átengedted szép fiatal testedet egy sarlatánnak, aki egy kikalapált bicikliküllővel, egyetlen mozdulattal átszúrta a méhedet. Tudom, nem haragudtál akkor sem, amikor a már elviselhetetlen kínok után az orvos ránézett szegény meggyötört, kivérzett testedre és rögtön a milíciát hívta. Akkor olyan idők jártak, hogy az állásával játszott, börtön járt érte, ha nem jelenti azonnal. Az már az ő külön pechje volt, hogy húszévesen ott haltál meg a keze között.

Ha kérdeznéd, én elmondanám, hogy azóta siratunk.

befejezés

„Édesanyám minden szava...”

A legutolsó, azt is mondhatnám, hogy a legkisebb királykisasszonynak kijáró előjoggal élve kértem néhány szót, hogy édesanyám könyvéről véleményt írjak. De nem vagyok királykisasszony, és azok a viszonyok sem illenek semmiféle varázsmesébe, amelyek között ez a kínkeserves életutat megtett asszony végre eljutott a megnyilatkozás bátorságáig.

Azt tudtam, hogy nyolcadik próbálkozásból születtem én, tudtam azt is, hogy legalább még négy bátyát kellene magam mellett látnom, de csak Tamás maradt életben közülük. Ám azt, hogy miért történhetett ez, csak egyszer kérdeztem meg édesanyámtól. Emlékszem, az iskolában meg akartam lepni valami érdekes történettel a tanító nénit, és elmondtam neki, hogy született sok testvérem, de meghaltak, és édesanyám a kórházban feküdt mindaddig, amíg Tamás, később meg én világra nem jöttünk. Az osztálytársaim – hatodik általános osztályos gyermekek – hüledeztek, majd kezdtek kacarászni, a tanító néni pedig először rám csodálkozott, majd leintett: édesanyádnak valami betegsége van. Ettől én megijedtem, és ahogy hazaértem, mindjárt tudni akartam, hogy igaz-e, amit a tanító néni gyanított. Édesanyám azt mondta, hogy nem beteg, és ez nekem elég is volt ahhoz, hogy ne érdekeljen túlságosan tovább a dolog. Hála Istennek, azóta is egészséges, vidám, segítőkész és aktív, a kézirat elolvasásáig pedig azt hittem – én naiv –, hogy sebezhetetlen, erős, nem fél semmitől és senkitől. Ő a családban az a sziklafal, amelyikbe bármikor belekapaszkodhatunk, ha valamerről elkezd csapkodni egy-egy keményebb szél.

Most már tudom, hogy nem így van. Az előttem lévő dobozban sorjáznak az évente neki írt születésnap, anyák napi,

karácsonyi jókívánságok, sokszor ákombákomos üzenetek, amelyek mind azt mondják, hogy ő a legjobb, a legokosabb, a legszebb édesanya a világon. De ezt itt nem ismételhetem meg, mert azonnal kiceruzázná, csupán azt írom le, hogy nagyon sajnálom elrabolt szép éveit. Nem azért, mert velünk ugyanúgy vergődnie kellett, mint minden édesanyának, amíg felnőttünk – hiszen ezt tesszük majd mi is a gyermekeinkkel –, hanem azért a sok-sok rettenetért, amit egy pokolian szervezett gépezet szorításában el kellett szenvednie. Szenvedései megerősítették, és úgy tűnt, hogy nem félt – csak küzdött a megtartásunkért. De mi Tamással féltünk – a mi félelmünknek a forrása a sok verés, az alkoholgőz, az oktan büntetések, az ordítóva kiosztott parancsok állandósága volt, ami kisgyermekkorunkat jellemezte. Most már azt is megértem, hogy édesanyánk szenvedett a mi rettegeteink miatt – azért vágott neki a nagyvilágnak, azért lépte át az óceánt, hogy kiszabadítson abból a kísérteties, orwelli világból...

Zavarban vagyok, mert megint elhamarkodva szóltam el magam, mint annak idején a tanító néninek: *„Mártír voltál, édesanyám.”* Erre ő szinte kiáltva tiltakozik: *„Én nem, a mártír nem én voltam, mert ti vagytok nekem. Engem Isten megsegített!”* Aztán néhány mondat után hirtelen világossá válik, hogy e legújabb munkájában is a szülői-tanári nevelés szándéka tapintható ki. Ahogy ő mondja, a könyve rekviemféle minden meg nem született, vagy megszületett és halálra vagy árvaházakba ítélt, pusztulásba hajszolt életért. Ballada az Életről. Tanítani akar vele – most már nem középiskolás fokon...

Turóczi Katinka

a kötetet díszítő kisgrafikák szerzői

Bordás Ferenc (Temesvár, 1911 – Budapest, 1982) festő, grafikus, az ex libris kongresszusok állandó résztvevője. Főként kisgrafikákat, ex libriseket, és tájképeket találunk grafikai munkásságában. Számos elismerést kapott, 1965-ben a Firenzei Képzőművészeti Akadémia tagjává választották.

Fery Antal (Szerencs, 1908. június 12. – Budapest, 1994. június 30.) grafikus, tervezőgrafikus. A magyar kultúrtörténet kiválóságait bemutató 40 ex librisét tartalmazó mappája 1962-ben jelent meg.

Imets László (Csíkszereda, 1934. március 13. –) erdélyi magyar képzőművész és illusztrátor. Fametszéssel Gy. Szabó Béla jeles kolozsvári grafikus és fametsző biztatására kezdett foglalkozni. A XIV. Stáció c. nagyméretű fametszet-sorozatát 1986-ban készítette el a tusnádi új római katolikus templom részére.

Karancsi Sándor ((Nagyszalonta, 1932. április 2. – Gyergyószentmiklós, 2003. október 28.) magyar grafikus, festő és éremművész. Több mint 500 ex libris lapot készített rézkarc, rézmetset és más technikával. Hol groteszk, hol líraibb hangvételű ex libris lapjainak témáit főleg az irodalomból merítette.

Kékesy László (Szarvas, 1919. szeptember 17. – Budapest, 1993. április 18.) magyar grafikusművész. 1989-ben Az év legszebb bélyege kitüntető címet kapta a tervei alapján készült – Az aradi vértanúk emlékére – elnevezésű bélyegblokk. Nemzetközileg ismert és elismert ex libris tervező volt.

Kopasz Márta (Szeged, 1911. október 26. – Szeged, 2011. március 5.) magyar festő- és grafikusművész. Az SZTE Főiskolai Karának címzetes főiskolai tanára, Szeged város nemzetközi hírű művésze.

Perei Zoltán (Zarándnás, 1913 – Budapest, 1992) grafikus, elsősorban fametszeteket készített. 1922-ben rajzsorozatot adott ki *Magyar fejek* címmel, írókról, tudósokról. Kollektív tárlaton szerepelt a lugánói Nemzetközi Ex Libris Kongresszuson és számos nemzetközi kiállításon.

Plugor Sándor (Kökös, 1940. március 4. - Sepsiszentgyörgy, 1999. február 20.) erdélyi magyar grafikus, festő. Festményeiben és rajzaiban mindvégig a háromszéki ember örömét, bánatát jelenítette meg. Főbb művei: *Öregek könyve* (Szilágyi Domokossal közösen, 1976), *Lósorozat*, metszetek, tusrajzok, aktok, exlibriszek.

Stettner Béla (Budapest, 1928 – Budapest, 1984.) Munkácsy-díjas grafikus, szobrász. Legszívesebben linómetszeteket, rézkarokat, monotípiákat készített, de ex librisei is jelentősek voltak.

Imets László

Imets László kisgrafikája

Dancs Rózsa (1944 –) Érmihályfalván született, szülőföldjének azonban a háromszéki Sepsimagyaróst és környékét tekinti, ahol gyermekkorát töltötte. Magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanárként dolgozott Sepsiszentgyörgyön 1987-ig, mielőtt két kisgyermekével, Katinkával és Tamással elhagyta Erdélyt. Az ausztriai menekülttáborban eltöltött közel egy esztendő után gyermekeivel kivándorolt Kanadába.

1988 óta Torontóban él, ahol, miután elfogadtatta a diplomáját mesteri fokon, könyvtárszakkal és számítógép ismeretekkel egészítette ki tanulmányait a Seneca College-ban és a Torontói Egyetemen. Évekig köz- és iskolai könyvtárakban dolgozott mindaddig, amíg második férjével, Telch Györggyel Sigma, illetőleg Kaleidoscope Publishing néven megalapították könyvkiadói vállalkozásukat. Ezzel egy időben tanított a torontói hétvégi magyar iskolákban és az Upper Canada College nevű középiskolában.

Rózsa 1998-ban indította útjára a *Kalejdoszkóp* című, két-nyelvű, magyar–angol kulturális folyóiratot is, amelynek motója Márai gondolata: „Nincs más haza, csak az anyanyelv.” A folyóirat kiadó főszerkesztőjeként Rózsa 2010-ben elnyerte a Budapesten székelő Szervátiusz Alapítvány Szervátiusz Jenő-díját.

Több mint ötven könyvet szerkesztett, saját magyar és angol nyelvű írásai több antológiában megjelentek, némelyik eszéjéért díjazták mind az Egyesült Államokban, mind otthon. Önálló gyűjteményes kötetének, a *Vaddisznók törték a török-búzá*t c. könyvének második, átdolgozott kiadása a Kairosz Kiadó gondozásában látott napvilágot 2010 őszén. Ezt a kötetet – lapszerkesztő munkájával együtt – a Cleveland-i Magyar Kongresszus az Árpád-érem I. díjával jutalmazta és a torontói Rákóczi Alapítvány Rákóczi Elismerésben részesítette.

2012-ben jelent meg *A torontói magyar közösség emlékkönyve 1938-2011* c. kötete, amely a torontói magyarok 73 éves történetének színes, hiteles dokumentuma.

Tamás és Katinka

ANTOLÓGIA Kiadó és Nyomda Kft.
A kiadásért felel: Lezsák Sándor

Készült Lakiteleken a 2014. évben
Felelős vezető: Agócs Sándor ügyvezető igazgató
Megjelent: 10 (A/5) ív terjedelemben

ISBN 978 615 5428 15 9